BLAZONUL
FAMILIEI
KOTZEBUE

„Cartea […] conţine câteva schiţe bazate pe experienţele trăite de autor în Moldova, povești încântătoare din care răzbate parfumul xrnei epoci acum apuse, dar cândva plină de farmec: jumătatea secolului al XIX-lea. Regăsim înfățișate aici diferite aspecte ale unei societăţi oarecum încremenite în trecut, dar fascinante în felul ei, care făcea eforturi în direcţia occidentalizării. De altfel, însuși autorul mărturisește că «acela care în adevăr dorește să dobândească din aceste schiţe o jdee despre Moldova va găsi, pe ici pe colo, câte o trăsătură și câte un ton de lumină ce-l vor ajuta în alcătuirea icoanei întregi»”.

DIN MOLDOVA

Colecţie iniţiată şi coordonată de Filip-Lucian Iorga

DIN MOLDOVA

Tablouri şi schiţe din 1850

Traducere din limba germană de Anna Rosetti-Maiorescu

Prefaţă de Sorin Liviu Damean

Istorie cu blazon

CORINT

Redactare: Ana Iorga

Tehnoredactare computerizată: Mihaela Ciufu

Design copertă: Dan Mihalache

Ilustraţie copertă: Strada Ştefan cel Mare din Iaşi (cu biserica Trei Ierarhi în partea stângă), imagine din secolul al XIX-lea.

Wilhelm de Kotzebue, *Aus der Moldau*: *Bilder und Skizzen*

Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin GRUPULUI EDITORIAL CORINT

ISBN 978 – 606 – 793 – 062 – 7

Volumul de faţă se bazează pe ediţia interbelică a cărţii, prefaţată de Gala Galaction. Am operat anumite modificări pentru a adapta textul la normele gramaticale şi ortografice actuale, dar am păstrat formele învechite care dau povestirii savoarea epocii.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
KOTZEBUE, WILHELM von
Din Moldova: tablouri şi schiţe din 1850 / Wilhelm de Kotzebue; pref, de Sorin Liviu Damean; trad. din lb. germană de Anna Rosetti Maiorescu.
— Bucureşti: Corint Books, 2016
ISBN 978 – 606 – 793 – 062 – 7
I. Damean, Sorin Liviu (pref.)
II. Rosetti Maiorescu, Anna (trad.)
821.112.2 – 94 = 135.1

Prefaţă

Un nou volum din prestigioasă colecţie „Istorie cu blazon” a

Editurii Corint ni se înfăţişează lecturii. Este vorba de cartea intitulată *Din Moldova. Tablouri şi schiţe din 1850*, al cărei autor este Wilhelm de Kotzebue (1813 – 1887), un reprezentant de seamă al elitei aristocratice ruse de origine germană şi diplomat de carieră, care a avut prilejul de a zăbovi timp de unsprezece ani (1847 – 1858) pe meleagurile moldave şi de a observa nu numai frumuseţile unui peisaj aproape sălbatic, ci şi tradiţiile şi obiceiurile locuitorilor, el însuşi fiind căsătorit cu o boieroaică din înalta societate moldoveană, Aspasia Cantacuzino, ai cărei părinţi erau cneazul Gheorghe Cantacuzino şi prinţesa rusoaică Elena Gorceakov.

Mai puţin cunoscut cititorului de astăzi, scriitorul Wilhelm Basilius de Kotzebue a moştenit, fără îndoială, talentul literar de la tatăl său, celebrul dramaturg August von Kotzebue. Având prilejul de a călători destul de des, prin natura misiunilor sale diplomatice, Wilhelm de Kotzebue s-a ataşat foarte mult de Moldova, aşa cum o demonstrează atât volumul de faţă, cu impresiile sale

despre oamenii pe care i-a cunoscut şi locurile pe care le-a străbătut, precum şi romanul *Lascăr Viorescu*, ambele apărute, prima dată, în spaţiul german, apoi traduse şi tipărite în limba română. De asemenea, captivat de lirismul baladelor noastre populare, a contribuit la promovarea lor prin traducerea şi publicarea în limba germană. În semn de recunoştinţă, Academia Română i-a conferit titlul de membru de onoare în anul 1884.

Cartea pe care o prefaţăm, aşa cum o sugerează şi titlul, conţine câteva schiţe bazate pe experienţele trăite de autor în Moldova, poveşti încântătoare din care răzbate parfumul unei epoci acum apuse, dar cândva plină de farmec: jumătatea secolului al XIX-lea. Regăsim înfăţişate aici diferite aspecte ale unei societăţi oarecum încremenite în trecut, dar fascinante în felul ei, care făcea eforturi în direcţia occidentalizării. De altfel, însuşi autorul mărturiseşte că „acela care în adevăr doreşte să dobândească din aceste schiţe o idee despre Moldova va găsi, pe ici pe colo, câte o trăsătură şi câte un ton de lumină ce-l vor ajuta în alcătuirea icoanei întregi”.

Volumul se deschide cu o savuroasă şi antrenantă povestire cu peripeţii a unei partide de vânătoare cu gonaci (hăitaşi) în pădurile carpatine, îndeletnicire atribuită, de regulă, doar familiilor înstărite. Deşi lipsit de experienţă, autorul a participat mai mult din curiozitate, ceea ce s-a constituit într-un bun prilej de a aprecia minunatele peisaje virgine şi ospitalitatea moldovenilor, dar şi de a observa cu atenţie pe partenerii de vânătoare, de a comunica şi a se integra într-un cerc restrâns de oaspeţi. Pe drumul spre locul vânătorii, remarcase mai multe grupuri de ţărani de la munte, oameni destul de înstăriţi, care, în schimbul propriilor produse vândute (lână şi brânză), se întorceau cu saci de făină şi sare. Exprimându-şi nedumerirea că astfel de locuri nu fuseseră călcate de tâlhari, aminteşte în acest context poveştile care circulau printre localnici despre haiducul Ion Petraru şi ceata lui, care multă vreme prădaseră boierii din zona Neamţului sau călătorii aflaţi în trecere. Cea mai hazlie

este însă păţania cu unul dintre cei doi pui de urs adoptaţi de gazda vânătorii, botezat Gavril, care-i tulburase somnul liniştit de dinaintea vânătorii, în căutare de merinde. Autorul nu încetează a se minuna de bogăţiile zonei (îndeosebi lemn şi sare), care, exploatate cu folos şi chibzuinţă, ar putea transforma Moldova, într-un viitor pe care-l preconiza nu prea îndepărtat, într-o „a doua Belgie". Devenit eroul zilei, ca urmare a împuşcării unui urs, autorul participă la un veritabil festin culinar câmpenesc, cu povestiri vânătoreşti şi rachiu din belşug.

Firul naraţiunii continuă cu vizita, neplănuită, la mănăstirea de la Văratic, înconjurată de chilii împodobite cu flori şi unde maicile îl primiseră cu multă ospitalitate şi îi destăinuiseră detalii despre viaţa monastică, mult diferită faţă de cea pe care şi-o închipuia. Luând în consideraţie faptul că de aici înainte a putut să viziteze şi alte mănăstiri, autorul mărturiseşte anumite constatări în ceea ce priveşte viaţa monahală. Pe baza propriilor observaţii, Wilhelm de Kotzebue menţionează existenţa a trei categorii diferite în rândul

maicilor: fetele care aveau vocaţia dumnezeirii, fetele sărmane care doreau să scape de viaţa grea de acasă şi fetele provenind din familii boiereşti numeroase, aduse la mănăstire de părinţi pentru a le putea asigura un viitor băieţilor. Această ultimă categorie stârneşte revolta autorului, care se pronunţă împotriva unor asemenea practici ale părinţilor, care stabileau pentru totdeauna destinul copiilor lor.

Plină de umor şi cu o creionare dintre cele mai plastice este schiţa despre vizita, pe o ploaie torenţială, la băile cu izvoare tămăduitoare de la Slănic Moldova, zonă aflată în administrarea Epitropiei bisericeşti „Sfântul Spiridon" de la Iaşi, dar total neîngrijită şi cu un potenţial turistic insuficient exploatat. În absenţa unei reţele de căi ferate, drumurile erau de multe ori impracticabile şi chinuitoare pentru pasagerii diligenţei (sau poştei), care trebuia să suporte privaţiunile călătoriei timp de mai multe

ore sau zile, în funcţie de lungimea drumului şi buna dispoziţie a birjarului. Pe drumurile anevoioase de munte încă se mai utiliza carul tras de boi şi mânat de un ţăran. Întrucât la băile de la Slănic nu exista niciun hotel, autorul povesteşte despre stabilimentul pentru bolnavi şi căsuţele de lemn care-l înconjoară, de fapt nişte „maghernițe” care serveau de locuinţă pe toată perioada cât dura tratamentul. Era intrigat de faptul că nimeni nu mai pomenea nimic despre cel care descoperise izvoarele tămăduitoare şi amenajase cât de cât locaţia, boierul Mihalachi Spiridon, ceea ce l-a determinat să-i amintească numele în cartea sa. Cu toate aceste neajunsuri, viaţa comunităţii locale era destul de vie, astfel că Wilhelm de Kotzebue era gata să revină pe acele meleaguri, motivat de trei lucruri: „felul plăcut şi primitor al moldovenilor când îşi lasă toate trebile acasă, frumuseţea măreaţă a naturii în valea Slănicului şi marea putere tămăduitoare a acelor şapte izvoare aşezate unul lângă altul”.

O experienţă de neuitat este cea legată de iarmarocul organizat la Fălticeni de ziua Sfântului Ilie (20 iulie), unde a putut observa comportamentul ţăranilor români veniri să-şi vândă vitele şi al evreilor comercianţi. Scriitorul precizează că oraşul Fălticeni nu se deosebea de celelalte oraşe de provincie, având în centru o uliţă mare, flancată de o parte şi de alta de prăvălii din lemn, lipite unele de altele. În jurul centrului fuseseră construite ulterior alte case şi uliţe, astfel încât totul era cât se poate de pitoresc. Din peisaj, erau nelipsite cafenelele şi lăutarii, dar şi cerşetorii şi hoţii de buzunare. Cât priveşte evreii, aceştia se diferenţiau de ţăranii moldoveni prin portul specific, perciunii lungi şi kipa neagră. Se ocupau cu negoţul, îndeosebi cu vânzarea de băuturi, tutun şi sare, căutând, uneori, să-şi înşele muşteriii sau să intermedieze o afacere profitabilă. Autorul s-a întâmplat să fie chiar martorul unei pedepse (lovituri de bici) administrate public câtorva brutari evrei, care înşelaseră la cântar. Pedeapsa fusese hotărâtă de ispravnic, în urma dovezilor prezentate. Concluzia autorului era aceea că pentru a evita astfel de

înşelăciuni, „asemenea pilde fac parte dintr-o tristă, dar neapărată trebuinţă”. Astfel de practici nu trebuiau judecate cu prea multă severitate, în condiţiile în care „vechimea patriarhală, vremea neatârnării României se pierde în negura trecutului; între timpul de atunci şi cel de acum se înşiră două sute de ani plini de grozăviile dominaţiunii turceşti; abia de treizeci de ani încoace se simte binefacerea unei vieţi mai orânduite în provinciile Dunării”. Cu mare severitate judeca însă scriitorul *jocul de cărţi pe bani*, practicat mai ales de tinerii boieri care, în acest fel, îşi risipeau cu uşurinţă averea şi îşi amanetau moşiile. Şi cum banii jucau un rol foarte important, astfel de practici condamnabile împiedicau progresul civilizaţiei.

Tot acest periplu literar se încheie cu o istorioară emoţionantă despre familia numeroasă a ţăranului moldovean Toma Ciocârlan, bătrân şi bolnav, dar care fusese întreaga sa viaţă om cinstit, bun gospodar şi stimat de consătenii lui din Pădurica, de pe malul Siretului. Aici este reflectată viaţa obişnuită de la ţară, cu obiceiurile şi tradiţiile din mediul rural, o lume în care, potrivit autorului, nepăsarea ţăranului este „starea lui sufletească obişnuită”. Rând pe rând se desfăşoară înaintea ochilor noştri stări şi sentimente contradictorii, precum: tristeţea, nesupunerea şi fuga, bucuria, dragostea şi patima, complotul, tâlhăria şi omorul, înşelăciunea şi corupţia autorităţilor, moartea capului familiei, nunta unuia dintre fii şi condamnarea la muncă silnică în ocnă a altuia. O lume care-şi urma cursul nestingherit, cu bune şi cu rele.

Cartea reprezintă cu siguranţă o lectură plăcută, cu reale valenţe literare şi note de umor, o imagine a Moldovei şi a moldovenilor la jumătatea secolului al XIX-lea, aşa cum o vede şi o descrie pentru posteritate un călător străin.

Prof. Dr. Sorin Liviu Damean

O VÂNĂTOARE ÎN MOLDOVA

Fără a fi fost vreodată în viaţa mea vânător mare, din ziua venirii mele în Moldova căutam să iau şi eu odată parte la o goană. Nu era încă vremea să-mi mulţămesc

dorinţile mele sângeroase, şi de-abia în august le putui stâmpăra. Trei prieteni, cu care mă legasem de câteva săptămâni, veniră să mă ia; şi după o călătorie aproape de o zi întreagă, mă duseră într-o familie, a cărei moşie se afla în apropierea Carpaţilor şi unde fui primit în chipul cel mai îndatoritor.

Dar pentru că trebuia să ajungem la o altă moşie, în fundul munţilor, spre a fi mai aproape de locul vânătoarei – şi o parte din drum era foarte grea pentru trăsură –, stăpânul casei porunci îndată să se trimită înainte, la un loc hotărât, caii de călărie trebuincioşi. Bucata de drum până acolo era s-o facem cu trăsura.

Sara şi dimineaţa de a doua zi le petrecurăm în convorbiri vesele. Precum mi se întâmplase pretutindeni în Moldova, aşa şi de astă dată mă simţii numaidecât ca la mine acasă. Obiceiul de a chema bărbaţii şi damele pe numele lor de botez înlesneşte mult tonul familiar ce domneşte în cercurile moldovene: cuvintele *cucoane* şi *cucoană* ce se pun înaintea numelui sunt singurele forme de

politeţe întrebuinţate. Vorbindu-se însă tot în felul acesta şi de cei ce nu sunt de faţă, şi întâmplându-se adesea ca mai mulţi cunoscuţi să poarte acelaşi nume de botez, numele acestea sunt supuse la cele mai ciudate operaţii, spre a se putea face deosebirea. Din Alexandru se face de pildă Sandu, Sandulache, Alecu, Afecache şi Coco. Ioan se preface asemenea în Iancu, Lăncuşor, Ioniţă, Enuţă; trebuie oarecare bătaie de cap într-o asemenea adunare, până să poţi înţelege de cine e vorba, şi un străin, mai ales, greu dobândeşte această deprindere.

După un dejun îmbelşugat, sună în sfârşit ceasul de plecare. Afară de noi, cei patru musafiri, numai cuconul Grigoriţă[1], stăpânul casei, pe care-l numeam eu mai cu înlesnire Monsieur Grégoire, şi vânătorul său luaseră parte la drumul nostru. Acest vânător era o fiinţă ciudată. Născut în Austria, el alipise pe lângă numele său pe acela

1’ Timpul mai mult ca perfect, în limba latină (n. red.).

de Wienerl, de vreme ce orice aminteşte o capitală dă totdeauna lucrului oarecare însemnătate. Trupul său cel lung, slab şi cam încovoiat de bătrâneţă era vârât într-o haină de vânătoare foarte roasă, cenuşie, cu guler verde; o pălărioară tiroleză, cu pene de vultur, pusă îndrăzneţ pe urechea stângă, îi acoperea părul cărunt; nişte ochi suri, cam holbaţi pe faţa-i roşie, dovedeau că unui om de treabă îi puteau plăcea vinurile Moldovei tot aşa de mult ca şi cele austriece; o mişcare a mâinilor, cu totul particulară lui, te făcea să-l crezi cam tămâiat.

Ne aşezarăm, ca vai de noi, în două brişte, şi plecarăm, întâi credeam că n-am s-o pot duce până la sfârşit. La fiecare dintre trăsuri, uşoare ca pana, erau înhămaţi patru cai, pe care-i goneau cu o adevărată furie surugii călări. A merge un ceas întreg prin albia seacă a unui râu, pe unde abia se cunoaşte drumul şi-ţi sar pietrele din prundiş în cap – asta întrece gluma în acea epocă a vieţii în care amintirile tinereţii încep a fi conjugate în plusquam-perfectum1. Perne, plăpumi, fân şi paie saltă sub tine aşa de tare încât te cufunzi tot mai adânc, ridici picioarele în sus şi, la urma urmelor, nici nu mai şezi pe partea trupului ce a fost dată omului de natură pentru îndemânarea sa. Dar te obişnuieşti cu toate şi pe la sfârşitul călătoriei eram chiar în stare să mă bucur de priveliştea dimprejurul meu. Valea pe care goneam era tăiată în două printr-o apă venită din munţi; în dreapta şi în stânga se ridicau, acoperite cu păduri, nişte înălţimi care, încetul cu încetul, cu cât înaintam, se prefăceau în munţi. De mare interes pentru mine, în drumul acesta, era şirul ţăranilor de la munte ce se întorceau acasă cu faina şi cu sarea, luate din vale, în schimb pe lâna şi brânza de oi. Le încărcaseră toate pe caii lor cei mici şi păroşi, care se înşirau adesea în număr de 20 până la 30; ici şi colo era şi câte un bărbat sau o femeie, călări pe saci; sexul frumos încalecă întocmai ca noi, bărbaţii. Femeile şi fetele de la munte abia se deosebesc de bărbaţi în portul lor; au iţari de lână albă, foarte lungi, pe care-i strâng în mii de creţuri, ca inelele unui şarpe; felul acesta de a călări nu

este dar de nicio greutate pentru dânsele. Am văzut chiar călugăriţe încălecând falnic ca bărbaţii.

Ţăranii aceştia de la munte sunt de o rasă minunată; femeile sunt rareori frumoase, cu atât mai frumoşi sunt însă bărbaţii, a căror bunătate şi curăţenie de suflet se vede din ochii lor cei mari şi limpezi. Pe lângă aceasta ţin, cu dragostea Şviţeranului[2], la patria lor cea aspră, cu toate că nu pot găsi, de obicei, decât în apropierea locuinţelor câte o bucăţică de pământ de arat. Mulţi dintr-înşii dobândesc ceva avere prin creşterea oilor, care află o păşune minunată pe aceste înălţimi; ţăranul mai sărac, însă, e silit să taie tot lungul iernii lemne pentru proprietar, spre a se putea hrăni cu familia lui. Dacă sărăcia îl sileşte să-şi cerce norocul la câmp, nu poate sta mult, dorul îl goneşte iarăşi în munţii lui.

La un loc, unde drumul părăseşte albia râului şi se urcă pe un deal răpede, ne oprirăm dinaintea unei crâşme sărăcăcioase. Mă coborâi cu plăcere din brişcă; mă mânca tot trupul, mi se băteau toate vinele şi-mi simţeam picioarele parc-ar fi fost, fără întrerupere, vârâte într-un furnicar. Caii stăteau gata; mie mi se dete un roib mic care-şi ciulea urechile cu viclenie şi se uita cam chiorâş la mine, ceea ce dovedea un caracter foarte puţin plăcut.

— Monsieur Grégoire, zisei eu, m-am produs până acum cu succes, în deosebitele capitale ale Europei, pe deosebiţi cai închiriaţi, dar tot trebuie să mărturisesc că, dacă roibul acesta tinerel începe să facă nebunii cu mine prin munţi, apoi m-am procopsit!

Dobitocul însă era blând ca un miel; şi, spre mai mare siguranţă, lângă mine călărea un ţăran, care avea poruncă să bage de seamă la fiecare pas, ca să nu se primejduiască viaţa musafirului. Caravana se puse încet în mişcare.

Abia îmi pot aduce aminte de o excursiune mai plăcută. Se înţelege că o mare parte a acestei plăceri era datorită societăţii în care mă aflam, dar şi iubirea mea pentru frumuseţile naturii mă făcea de la sine vesel şi cu

2 Elveţianului (n. red.).

voie bună. Privelişte întinsă nu aveam pe drum, dar cine poate simţi farmecul cuprins în cuvintele „singurătatea pădurii” mă înţelege. Aici călăreţii se despărţeau în mici grupe, aici rămâneam cu toţi împreună, când era cărarea mai largă şi, vorbind, săream de la un lucru la altul, precum sărea şi râuleţul la picioarele noastre, de pe o piatră pe alta. Şi, pe lângă aceasta, vâjâirea veşnică, tainica vâjâire şi tainicul freamăt al brazilor…

În deal, sus de tot, se afla o fântână cu apa cea mai limpede; aici ne oprirăm; ne răcorirăm la izvor şi hotărârăm să ne odihnim puţin, soarele fiind încă sus pe cer.

Pe când stăm noi aşa, culcaţi pe iarbă, şi caii păşteau în linişte împrejurul nostru, făcui întrebarea dacă tâlharii n-au pus încă mâna pe pădurile aceste minunate şi aflai, spre mirarea mea, că o adevărată bandă de hoţi, cu toată organizaţia rea a poliţiei rurale, este lucru foarte rar în Moldova. Sunt mulţi vagabonzi care, la întâmplare, privesc şi hoţia ca un izvor de câştig. Toţi ţiganii care nu muncesc pământul fac parte din acest soi de oameni, şi numărul lor se urcă la mai multe mii. O călcare a unei case boiereşti, sau o întreprindere pornită din spirit de asociere este, dar, lucru foarte rar; negustorii însă, ovreii şi mai ales călătorii în trăsuri proaste, la care se crede că nu se vor afla arme de foc, trebuie să se ferească de a pune noaptea la încercare cinstea drumeţilor. În asemenea împrejurări se întâmplă şi omoruri.

Cel din urmă căpitan de hoţi vestit, care mai trăieşte în gura poporului, era Ion Petrarul, şi el îşi alesese tocmai pădurile prin care treceam acum, pentru săvârşirea faptelor sale. Pe aici trăia, cu tovarăşii lui, încă din anul 1834. Moşia pe care o părăsisem tocmai era locuită în vremea aceea de prinţesa E. Cantacuzino. Casa boierească cea

mare nu era încă zidită, şi ea şedea cu copiii ei în câteva căsuţe din mijlocul satului. Într-o zi, năvăliră deodată slugile în odaie, strigând:

„Vine Ion Petraru, cu ceata lui!”

Era ziua mare; prinţesa, o femeie care se aflase de multe ori în împrejurări grele, nu-şi pierdu capul şi porunci, înainte de toate, să-i ascundă caseta în grădiniţa de-alături, şi să cheme totodată satul în ajutor. În momentul acela, Ion Petraru, în goana mare, năvăleşte cu nouă oameni în curte, îi aşază în rând, descalecă de pe cal, pune puşca, sabia şi cuţitul la o parte, păstrează însă patru pistoale la brâu şi intră în casă. Prinţesa însăşi mi-a istorisit, mai târziu, anecdota cu toate amănuntele. Ea se ridică în sus şi strânse cu spaimă pe fiica sa, de 11 ani, la piept, când se deschise uşa şi vestitul hoţ se înfăţoşă înaintea ei: un om frumos, înalt şi în vârsta matură, în care, din pricina feluritelor cingători femeieşti ce le avea în portul său de arnăut fantastic, nu se mai cunoştea feciorul de ţăran.

— Nu vă temeţi de mine, zise el cu blândeţe şi cu respect. N-ar fi fost nevoie să duceţi de-aici caseta; slugile dumneavoastră au ascuns-o cu prea puţină dibăcie. Eu, cucoană, am venit numai să vă văd…

Ce era de făcut? Din pricina escortei celei înspăimântătoare, care de altminteri sta liniştită în curte, nu puteai da afară pe musafirul cel îndrăzneţ. Prinţesa fu, dar, silită să sufere toate; ea rugă pe musafir să şadă, îi dete dulceaţă şi apă, şi începu să vorbească cu dânsul într-un chip foarte firesc; Ion Petraru avu însă bunăvoinţă de a spune îndată care era adevăratul scop al venirii sale.

— Meseria ce mi-am ales, zise el, nu-i totdeauna cu noroc. M-am săturat de viaţa asta zbuciumată. Câtă vreme însă nu vor da drumul tatii, ce zace ca zălog, de trei ani în închisoare, unde şi-a pierdut şi vederea, nu mă iartă cinstea mea să mă dau pe mâna judecătorului. Ca să pun odată capăt lucrului, mi-a venit în gând să mă rog de Măria Ta să-mi fii mijlocitoare. Căutaţi să dobândiţi slobozirea tatălui meu şi iertarea mea totodată, şi mă întorc în mijlocul oamenilor. Ca vară a lui Vodă, vă va fi uşor aceasta, şi fiindcă-mi este cunoscut obiceiul ce se urmează la o judecată, am adus şi 1.000 de galbeni, pe care vă rog

să-i întrebuinţaţi cum veţi crede mai bine, spre a grăbi treaba.

Prinţesa nu primi banii, dar îndemnă pe hoţ să iscălească îndată o jalbă către Domnitor. Un scriitor al administraţiei fu chemat s-o aştearnă pe hârtie. Ion Petraru puse degetul pe o cruce însemnată dedesubtul jalbei, cât cerneala era încă udă, şi ocrotitoarea sa luă petiţia cu dânsa, la Iaşi. Aici istorisi Domnitorului cele întâmplate, şi acesta iertă pe vinovat, care nu avea de altminteri pe conştiinţă niciun omor săvârşit de el însuşi, zicându-i:

— Mergi, fătul meu, şi de acu înainte nu vei mai păcătui!

Petraru părea în adevăr că s-a lepădat de vechile lui năravuri, şi intră cu haina lui cea nouă în slujbă la Veniamin, Mitropolitul de pe atunci. Şase luni de zile se purtă cât se poate de bine, dar de la o vreme virtutea îi păru grozav de plicticoasă. Deci părăsi într-o noapte pe bătrânul vrednic de respect, fără a-l prevesti, şi trecu Dunărea. Acolo adună alţi tovarăşi şi curând răsună în toată ţara strigătul de spaimă: iar a ieşit Ion Petraru!

De astă dată domnia nu-i fu lungă: căzu în mâinile justiţiei cu cei doisprezece tovarăşi, urmaşi de deosebite culori din seminţiile orientale cele mai îndepărtate, şi-şi sfârşi cariera la spânzurătoare, în anul 1839. Neamul acestor genii n-a mai dat de atunci niciun nume destul de însemnat, pentru a fi vrednic de înscris în literatura romanelor.

După o mică odihnă, ne suirăm iarăşi pe cai şi aşa mă obişnuisem pe şa, încât eu zoream pe tovarăşii mei să meargă mai iute şi culesei laudele tuturora. Cu prilejul acesta făcui câteva reflecţii asupra mea însumi. Nimic nu-mi este urât ca băutura, şi nimic nu-mi place mai mult decât îndemânarea. Dacă mă aflu însă într-o adunare, unde paharul trece din mână-n mână, atunci fac şi eu ca ceilalţi, şi dacă văd împrejurul meu oameni vioi şi veseli, râzând de orice greutate, rabd foarte mult. Cred că din ambiţia de a putea istorisi, pe ici pe colo, ce om al dracului ai fost, se

naşte pornirea ce te împinge la asemenea întreprinderi neobişnuite.

În chipul acesta merserăm până în fundul munţilor şi trecurăm Bistriţa cea limpede şi frumoasă pe nişte scânduri de rupt gâtul, ce poartă aici numele de poduri. Aşa ajunserăm în sfârşit pe un mic tăpşan, unde câteva căruţe clădite fără artă vesteau că acolo se află locuinţa proprietarului. Abia în cei din urmă ani au început sa de zidească case mari pe proprietăţile din Moldova; dacă vede cineva cu ce se mulţumeau boierii mai nainte, când veneau să petreacă câtăva vreme la ţară, nu-şi poate stăpâni mirarea; multe case ţărăneşti din Germania sunt zidiri de lux pe lângă acestea.

Şi aici am fost primiţi cu cea mai mare dragoste. Stăpânul şi stăpâna casei mă strânseră de mână cu prietenie şi cerură de mai nainte iertare pentru chipul în care vor fi găzduiţi numeroşii lor musafiri în încăperile cele mici, şi mă rugară să ţin seamă de dorinţa ce aveau de a ne găzdui pe toţi cum se va putea mai bine.

— Cât despre mine, sunt sigur că voi dormi bine, răspunsei eu; drumul până aici e din acele care fac pe om să ia o scândură drept saltea…

Amurgul era foarte frumos; ne aşezarăm cu toţii afară, pe covoare şi pe perne, şi-mi lungii picioarele ostenite, cu o nespusă mulţumire. În curtea cea întinsă era mare mişcare; pădurarii şi puşcașii din sat începură a se aduna, pentru a chibzui unde trebuia ales locul de pândă pentru vânătoare. Slugile umblau încoace şi încolo, îndeletnicindu-se cu pregătirile pentru noapte. Doi băieţi de 6 – 8 ani goneau caii, sub privegherea unui argat. Se frecau puştile şi se descărnau unele ce erau de prea multă vreme încărcate. Câţiva câini se odihneau împrejurul nostru, şi din când în când se răpezeau la porcii din sat, care împinşi de curiozitate se tot vârau prin spărturile gardului de nuiele. Şi apoi priveliştea cea frumoasă, veşnic acelaşi lucru şi veşnic nou, ca tot ce iese din mâna lui Dumnezeu: dealuri, păduri, Bistriţa, două sate cu bisericile lor simple, acoperite cu şindrilă, ferăstraie; toate acestea

n-ar fi putut fi aşezate într-un chip mai pitoresc de mâna unui artist. Toţi tovarăşii mei păreau că simt, împreună cu mine, frumuseţea acestei seri; şedeam toţi culcaţi şi priveam în tăcere înaintea noastră, fiecare stăpânit de gândurile sale.

Astfel o fi trecut un ceas, când intră în cerdac stăpânul casei, pe care-l vom numi după obiceiul moldovenesc, pe numele său de botez, cuconu Leon[3].

— Toate-s rânduite, zise el, am hotărât să batem mâine înălţimile Grinţieşului. Pădurarii se pun chezaşi că vom găsi ce căutăm.

— Şi ce căutăm, dacă-mi daţi voie să întreb?

— Căprioare, vulpi, lupi, mistreţi, poate din întâmplare şi un râs, dar mai înainte de toate urşi.

— Ursi? zisei eu sărind în sus. Ce fel, sunt şi ursi în munţii aceştia?

Toţi începură a râde cu hohot.

— Linişteste-te, îmi zise unul din ei, dobitoacele astea n-au înghiţit până acum pe niciun vânător; ne punem chezaşi că n-ai să-ţi laşi pielea pe aici.

Protestai cu putere în contra prepusului ce-l deşteptase exclamarea mea fără de voie, despre lipsa mea de curaj, şi sfârşii printr-o improvizare destul de fericită asupra plăcerii ce voi simţi, desigur, de a mă afla faţă-n faţă cu o asemenea lighioană.

Cuconu Leon se aşezase lângă noi.

— Din nefericire avem destui urşi în pădurile noastre, zise el, şi ţăranii ies cu plăcere când îi chemi la goană, fiindcă duşmanul gonit are apoi obiceiul de a lăsa vitele lor în pace pe câtăva vreme. Îţi pot arăta îndată o pereche din aceşti copii ai munţilor.

El spuse câteva cuvinte unui fecior care trecea; şi peste puţin văzui, cu mare mirare, doi ursişori ce alergau slobozi prin curte, numai cât nişte dulăi de mari.

— Mama acestor dobitoace, pe care slugile le-au

3 Personaj inspirat, probabil, de prințul Leon (Lev) Cantacu- zino (1818-1874), cumnat al lui Wilhelm de Kotzebue (frate al soției sale, Aspasia Cantacuzino) (n. coord.).

botezat Gavril şi Paraschiva, a murit de vreo trei luni de mâna mea; am luat orfanii la mine, zise stăpânul casei.

Această faptă milostivă mi se păru foarte mişcătoare, dar nu mă putui opri de a întreba dacă odraslele acelea, în veselia lor zburdalnică, nu cam au năravul părinţilor şi mai şi muşcă pe ici pe colo.

— Stau de obicei în lanţ, mi se răspunse, dar dacă nu-i întărâţi sunt blânzi şi se joacă chiar cu câinii, după cum vezi.

Mă gândeam că, dacă aş fi silit să întâlnesc asemenea dobitoace, m-aş da politicos la o parte din calea lor, şi nu lăsai să se bage de seamă cât de nesigur mă simţeam văzând glumele cele îndrăzneţe ce le făceau puii ursoaicei chiar în apropierea noastră, simţindu-se slobozi. Stăpânul casei, cu toate aceste, parc-ar fi ghicit ceva; puse de prinse iară pe amândoi ursişorii, lucru de care se înfurie straşnic mai ales Paraschiva, cea mai răutăcioasă dintre amândoi, şi-mi zise:

— Fiindcă n-ai fost încă la vânătoare de ursi, nu trebuie să te superi dacă-ţi dau un puşcaș deprins, ca să te însoţească. Nu e tocmai lipsă de curaj dacă-şi pierde cineva cumpătul la vederea neobişnuită a unei fiare cu gura căscată. Eşti puşcaș bun?

Din pricina unor împrejurări potrivnice, nu luasem încă premiul întâi la nicio tragere la semn, dar mă ademeni dracul să răspund, cu modestie, că am împuşcat adesea câte o rândunică din zbor.

„Bravo, strigă adunarea; trebuie pus la încercare!”, se auzea din toate părţile.

Mă împotrivii la această încercare, dar fără folos. Mi se dete o puşcă cu două ţevi, *du front* îmi şoptii eu, şi pusei puşca la ochi. Sute de rândunele ciripeau prin văzduhul înserării, îndreptai ţeava în sus, închisei ochii şi trăsei. împuşcătura răsună ca tunetul prin munţi, toţi câinii alergară lătrând şi urlând, se făcu un zgomot grozav în curte, dar din rândunele nu căzuse niciuna. Nu râseră de mine aşa de mult pe cât mă temeam, şi fui silit să le atrag atenţia că urşii nu zboară chiar aşa nebunatic prin aer şi

că înfăţoşază, prin urmare, o ţintă mai sigură.

— Dar mă veţi crede când voi spune, strigă unul din cei de faţă, că gazda noastră ucide rândunelele din zbor cu pietre?

Aceasta nu mi se prea păru cu putinţă, şi nici nu eram singurul necredincios. Unul din noii mei prieteni, cuconu Panaite, ce sta alene culcat pe spate, zise:

— Acestea-s numai laude! Eu mă îndatorez să mănânc nejumulit şi nefript tot ceva nemeri!

— Ţin rămăşagul, strigă cuconu Leon, şi apucă o piatră lată. Cea dintâi aruncătură nu izbuti; piatra zbură în aer, descrise un arc, şi apoi văzurăm apa din vale ţâşnind în sus. Dar la o a doua aruncătură căzu, în adevăr, o rândunică.

— Întâmplare, zise Panait alene şi se întinse pe covorul său, cu mâinile sub cap.

Leon tăcu la această nedreptate; după câteva aruncături zadarnice, însă, a doua rândunică căzu la pământ.

Acum o păţise bietul Panait.

— Trebuie să-şi ţie făgăduinţa! strigară cu toţii. Săriră în sus, îl apucară de braţe, de picioare şi de cap, în vreme ce unul dintre ei îi vârî pasărea moartă cu sila în gură. După ce rămase afară numai coada în furculiţă, deteră drumul bietului schingiuit, care se sculă cu sânge rece, azvârli rândunica şi asigură că pe viitor nu se va mai îndoi nici de ploaia cârnaţilor.

Cu asemenea glume ne petrecurăm vremea până la cină. Panait se răzbună asupra bucatelor celor gustoase de nenorocirea întâmpinată, şi râserăm multă vreme încă de această întâmplare.

Îşi poate închipui oricine cu ce plăcere mă lungii în pat. Dar ceea ce nici fantazia cea mai vie nu poate ghici este chipul în care petrecui această noapte ciudată. Din lipsa de încăperi în casa cea mică, mi se dăduse o odăiţă în casa de alături, lângă cancelaria vechilului.

— Nu vei fi tulburat aci, îmi zise stăpânul casei, care

mă însoţise până acolo. Nu doarme nimeni în cancelaria de lângă dumneata. Noapte bună!

Mă culcai şi stinsei lumânarea. Mă aflam foarte bine în odaia mea de culcare, în care străbăteau razele lunii. Pe jumătate adormit, mă gândeam cu bucurie la călătoria întreprinsă; totul avea interes pentru mine în Moldova, şi acest amestec de civilizaţie şi de stare primitivă, care dădea întâmplărilor mele, de altminteri foarte obişnuite, un aer extraordinar şi plin de atracţie, se potrivea aşa de mult cu firea mea, încât eram sigur că mai puteam aştepta încă multe asemenea plăceri. Şi nu m-am înşelat, după cum se va vedea îndată.

Nu ştiu câtă vreme voi fi dormit. Deodată, auzii un zgomot grozav în odaia de alături. Luna era încă pe cer, puteam deosebi lămurit fiecare lucru. Ce e asta, mă întrebai. Suna a vase sparte; apoi parcă rupea cineva hârtii, cu necaz. Se vede că secretarul e lunatic şi-şi face socotelile în loc să doarmă ca toţi oamenii cuminţi. Gândul acesta îmi trecu ca fulgerul prin cap. Sării din pat ca să-mi încui uşa, dar n-avea broască şi era numai rezemată de perete. În clipa aceea un lucru greu căzu la pământ şi sunară cioburi de sticlă. Zgomotul mă scoase din fire şi mă hotărâi să fac un bine lunaticului şi să-i dau câteva ghionturi. Deschid răpede uşa şi ce văd! Pe unul dintre interesanţii orfani în mijlocul unei scene de cea mai groaznică zaveră. A dracului gospodărie, zisei printre dinţi! Trăsei uşa, dar ursul iubitor de societate mă văzuse şi voia să vie după mine. Mărturisesc că mă trecură năduşelile. Era oare Gavril, cel mai blând dintre ei, sau răutăcioasa Paraschiva? Astă întrebare îmi străbătu creierii în pripă şi îmi pierdui

minţile de frică. Dar primejdia cea ameninţătoare mă făcu să-mi vin iarăşi în fire. Aici trebuie luată o hotărâre grabnică, îmi zisei. Ştiam din istoria naturală că ursului îi plac lucrurile dulci; chiar şi în *Reineke Fuchs*[4] cetisem că e

4 Ciclu de povestiri medievale al căror personaj central este vulpoiul Reineke. în franceză, Le Roman de Renart.

aşa; apucai, dar, chisaua cu dulceaţă de pe mescioara de lângă patul meu. După câte a spart, poate să ia dracul vasul acesta, gândii eu. Deschisei uşa mare, chemai ursul dezmierdându-l şi-i întinsei dulceaţa. Eram aşa de zăpăcit, încât eram aproape să mă rog de iertare că nu adusesem şi un pahar de apă. Îndată ce băgă dobitocul de seamă de ce era vorba, şi vârî, mârâind cu mulţămire, nasul în dulceaţă. Eu arunc chisaua jos, ursul aleargă după vasul ce se rostogolea, spre a nu pierde plăcerea cea neaşteptată; eu, folosindu-mă de momentul în care băgarea lui de seamă era îndreptată aiurea, sar din odaie şi trântesc uşa, care avea, spre marea mea bucurie, un zăvor mare cel puţin pe dinafară. Răsuflai din greu, primejdia era deocamdată înlăturată, şi mă uitai împrejurul odăii, în care mă aflam închis prin întâmplarea cea mai neaşteptată. Cancelaria ajunsese într-o stare de plâns.

Ursul rupsese şi azvârlise condicile de socoteli, aruncase călimara pe scânduri şi smuncise de pe perete chiar şi oglinda, ale cărei cioburi erau împrăştiate la picioarele mele. Gândirile mele triste se îndreptară însă îndată în altă parte, şi anume spre propria mea persoană. Fereastra era dată de perete, un vânt plăcut şi răcoritor ajungea până la picioarele mele, şi fără a fi mâncat din pomul cunoştinţei, ca Adam în rai, văzui că goliciunea mea abia era mai acoperită decât a lui. Ce era să fac? Să chem în ajutor? Deschisei uşa şi mă uitai afară; pretutindeni, în lumina lunii, dormeau câini încovrigaţi în grămezi hidoase; un dulău mare era întins chiar pe pragul uşii mele, şi arătă dispoziţiile cele mai duşmănești la vederea mea, lovind pragul cu coada şi mârâind totodată. Nu era chip de a te hotărî la ceva. Şi apoi poate că scăpase şi ursul celălalt, şi aş fi ajuns ca din Scila în Caribda, de la Gavril la Paraschiva. Mai bine era să stau la sigur, şi îndată căutai a mă mulţămi unde mă aflam. Îmi făcui din rămăşiţele voluminoaselor condici un pat ca de nevoie, mă înfăşurai cu grijă într-o învelitoare verde, cu care era acoperită masa, şi mă urcai pe această podeală. Bine nu eram culcat, aş minţi dacă aş vrea să spun aşa ceva, dar simţământul de

siguranţă, după primejdia întâmpinată, îmi slujea drept căpătâi; vecinul meu se liniştise cu totul după mâncarea dulceţei, şi eu adormii.

Fiindcă era vorba ca vânătorii să plece când s-o lumina de ziuă, mă rugasem de Panait să mă deştepte devreme. El veni, în adevăr, cu acest scop la mine, dar mirat de comedia ce i se înfăţişa, nu voi să se bucure singur de dânsa; şi când deschisei ochii, un public numeros se găsea împrejurul culcuşului meu. Nu-mi putui aminti numaidecât întâmplările de peste noapte, şi-mi venii abia în fire după ce-mi alunecă un foliant[5] gros de sub cap şi se prăvăli la pământ. Trebuie să fi avut o faţă foarte ciudată, căci toată adunarea fu apucată de un râs aşa de nebun, încât îmi închipuiam că era peste putinţă să scape toţi cu viaţă.

— Pentru Dumnezeu, cum ai ajuns aici? strigă stăpânul casei, căruia-i curgeau lacrimile pe obraz.

Din ceilalţi nu putea să vorbească încă niciunul. Eu stăm tot în tăcere, înfăşurat în învelitoarea cea verde, şi mă uitam la toţi pe rând.

— Dumneavoastră vă vine a râde, zisei eu, în sfârşit. Vă poftesc la toţi bună-dimineaţă. Dacă după osteneala de ieri părăseşte cineva un pat bun pentru a se culca pe o masă, apoi trebuie să aibă cuvintele sale.

Cu aceste vorbe mă coborâi de pe podeala mea şi deschisei uşa de alături. Ursul naibii era culcat pe pernele mele şi dormea!

Se mai râse încă mult de întâmplarea mea. Stăpânul şi stăpâna casei, însă, mă rugară aşa din toată inima de iertare, pentru tulburarea adusă somnului meu, încât începui şi eu să râd cu ceilalţi, şi-mi băui cafeaua cu caimac de bivoliţă.

Ziua se arăta frumoasă, şi spaima întâmpinată făcu să se nască în inima mea o ură aşa de grozavă în contra tuturor locuitorilor pădurii, încât apucai cu sete de moarte puşca cu două ţevi, sistem Mortimer, ce mi se dete; un

5 Carte de dimensiuni mari (n. red.).

cuţit de vânătoare, bine ascuţit, îmi atârna la stânga; şi spre mai mare siguranţă, cuconu Leon îmi vârî şi un pistol în chimirul cu care mă încinsese. Părea că sunt un căpitan de haiduci. Acum trebuia să ne grăbim; ţăranii plecaseră de mult pe jos, noi aveam să mergem călări până la locul întrunirii. Cu călăritul mă obişnuisem de tot: nici nu mai întrebai de însuşirile morale ale calului ce-mi era hotărât, şi sării cu îndrăzneală pe şa. De astă dată călăream pe un buiestraş, şi-mi plăcea mersul acesta liniştit; n-aş fi suferit uşor să salt pe şa în direcţie perpendiculară, după culcuşul cel tare de peste noapte şi cu amintirile retrospective cam simţitoare ale călăriei de ieri; când mergi la pas, aluneci numai dintr-o parte într-alta, fără să fii săltat în sus.

Mergeam ca vântul, la deal şi la vale, pe cărări şi prin tufiş. Maiestuoase sunt, în Carpaţi, pădurile cele nesfârşite de brazi, care amintesc foarte viu frumuseţile Pădurii Negre. De pe unde s-au putut scoate lemnele, a lucrat toporul, pe ici pe colo; dar în râpe, unde numai piciorul vânătorului îşi caută drum, se află o pădure seculară, ce abia se mai poate găsi altundeva în Europa, locuită de urşi, lupi, porci mistreţi, cerbi şi căprioare, şi care aşteaptă viitorul, poate nu îndepărtat, când industria – dezvoltată printr-o stare regulată de lucruri – va scoate toate aceste comori la lumina zilei. Pe alocuri se şi face potasă1 din arderea crengilor căzute şi pe jumătate putrezite; dar speculaţia de căpetenie este tăierea lemnelor. Dintre râurile care izvorăsc din munţi şi amestecă valurile lor argintii cu acele ale Siretului, ce curg mai leneş în albia lui humoasă, numai Bistriţa e până acum în stare să slujească regulat la plutirea lemnelor de catarge sau de fierăstrău, spre Dunăre şi spre Marea Neagră; Moldova, Trotuşul şi altele trebuie să mai afle încă ce face omul în Germania, spre a se sluji de puterile Naturii. Cu întinderea nemărginit de mare a moşiilor de munte, abia se poate prevedea la ce venituri însemnate au să mai ajungă proprietarii. Cunosc una, între altele, care are o întindere

de 32.000 de falei[67]; falcea moldovenească are 2 880 de stânjeni pătraţi, şi stânjenul moldovenesc e cu a opta parte mai mare decât cel german. Prietenii aritmeticii n-au decât să facă socoteala şi se vor minuna de rezultat. Cu cât mai surprinzător va fi câştigul, când se va deschide drumul şi capitaliştilor, cărora minele le vor da de muncit un câmp încă neîntrebuinţat. După legile de azi, nu are voie niciun particular să exploateze minele din munţii săi, oricât de sigure ar fi semnele de aflarea lor; statul îşi păstrează singur acest drept, dar nu scoate decât sare, de vreme ce fără sare nici nu poate trăi omul. Moldova, în mâinile unei stăpâniri cuminte, poate deveni o a doua Belgie, cu deosebire că izvoarele ei fireşti de bogăţie sunt mult mai mari; şi acest viitor nu este deloc îndepărtat. E trebuinţă numai de instituţii care să dea capitaliştilor siguranţa trebuincioasă; restul vine de la sine.

O mare parte din drumul pe Grinţieş îl făcurăm călări. E de necrezut cât urcă aceşti cai mici. Mie îmi părea bine că-mi scuteam picioarele de osteneală. Ne oprirăm pe un fel de terasă a dealului şi aici găsirăm toţi vânătorii adunaţi într-o ciudată amestecătură. Vreo sută de hăitaşi, copii, băieţi şi bărbaţi erau culcaţi deoparte la umbră; ceva mai încolo, şedeau pe trunchiuri de copaci pădurarii şi puşcașii din sat, fiecare cu un număr de câini legaţi de un lanţ sau de-o frânghie. În Moldova e şi obiceiul de a da drumul la câţiva câini, fiindcă goana se face adesea pe o întindere foarte mare. În mijlocul lor şedea vânătorul Wienerl şi le tălmăcea în limba germană că trebuie să lucreze împreună cu socoteală, şi le desluşea datoriile ce leagă pe puşcaș de hăitaş și pe hăitaş de puşcaș. Părea că se întărise în plimblarea cea grea cu ceva băutură. Mai îmbucurătoare era privirea a trei cai încărcaţi cu provizii de mâncare ce se descărnau tocmai, în vreme ce un bucătar, cu un şorţ alb ca zăpada, aprindea focul spre a ne

6 Carbonat de potasiu, utilizat în industria sticlei și la fabricarea săpunului (n. red.).

7 Falcea, veche unitate de măsură folosită în Moldova, pentru suprafețe agricole, echivalează cu cca. 1,5 hectare (n. red.).

pregăti prânzul.

— Vezi colo, dinaintea noastră, la vreo cinci sute de paşi, vârfurile brazilor ce se înalţă din râpă, îmi zise cuconu Leon; acolo începe, urcând mereu la deal, linia de unde aşezăm goana; ţăranii trebuie să facă un ocol mare ca să înconjure râpa; până alcătuiesc lanţul lor, avem toată vremea să ne odihnim aici, şi te povăţuiesc să mănânci cum se cade acum, căci până desară nu mai pui nimic în gură.

Hăitaşilor li se dete câte un pahar de rachiu, chiar şi băieţii mai mici îşi cerură partea, cu toate că se strâmbau grozav înghiţind; apoi plecară întovărăşiţi de doi puşcași, care trebuiau să slujească de capete ale lanţului. Noi ceilalţi ne aşezarăm pe iarbă; un prânz aşa, pe verdeaţă, are mult mai bun gust decât într-o odaie, şi eu dădui probe de o poftă de mâncare spăimântătoare. Nici vinul cel minunat şi adevărat moldovenesc nu fu cruţat; şi peste un ceas, când ne scularăm, simţii în mine puterea de a mă urca toată ziua pe munţi.

— Acum nu mai spuneţi niciun cuvânt, strigă gazda noastră, neobosită în îngrijirea ei pentru noi; trebuie să ne aşezăm în tăcere, fiecare la locul său, pe marginea râpei. Înainte! Marş!

După cum ne înţelesesem ieri, pe mine mă însoţi un ţăran bătrân, cu o puşcă în care nu aveam cea mai mică încredere. Era o ţeavă cu mult prea lungă, de un calibru grozav, de care era prins patul puştei, mic şi în trei colţuri, pesemne făcut de el însuşi, şi un cucoş ruginit pe jumătate. Pe tigăiţă era grămădită o bucată de piele de iepure, spre a păzi praful de umezeală. Cuconu Leon băgă de seamă privirea îndoioasă ce o aruncai asupra armei.

— Încrede-te cu toată liniştea în tovarăşul ce ţi l-am dat, îmi zise el încet.

Puşcașul părea să fi înţeles de ce era vorba, şi surâse cu mulţămire.

Încet şi fără a zice un cuvânt, trecurăm mai departe; chiar şi Wienerl înţelese că sosise momentul de a-şi ţinea

gura. La început poteca era dreaptă; ici şi colo se aşeza câte un vânător, apoi trebuia să urcăm iară în vreme ce râpa, tocmai ca un decor din *Freischütz*[8]., sta mereu căscată la stânga noastră. Curând mă săturai de a tot urca în arşiţa soarelui; picături de sudoare îmi curgeau pe frunte; aş fi fost mulţumit să fiu aşezat pe loc, la pândă, dar mi se făcu semn, în tăcere, să merg mai departe; voiau să mă aşeze la un loc bun. Slavă Domnului, ajunserăm în sfârşit la asemenea loc. Cuconu Leon făcu un semn tovarăşului meu, acesta mă trase de mânecă, şi ne oprirăm. Mă uitai jur-împrejur. Cu toate că nu prea eram obişnuit cu vânători în munţi, dar tot văzui că locul era bun. De unde mă aflam eu, povârnişul era mai puţin răpede; încât puteam foarte bine să iau vrăjmaşul la ochi, fără a trage la voia întâmplării prin pădure; trunchiurile de copaci răsturnaţi alcătuiau, mai la vale, un fel de drum improvizat, şi afară de asta mai stăm şi pe o culme îngustă ce împreună două vârfuri de munţi, astfel încât la spate, aproape de mine, era a doua râpă ce da vânatului, în fuga sa, un loc de scăpare cunoscut de mai-nainte. Nu mai era îndoială, aici trebuia să mă pot răzbuna de neajunsurile ce-mi făcuse obraznicul Gavril, în noaptea trecută. Mă aşezai pe un trunchi de copac ce era culcat acolo, pusei toate armele la îndemână, în regulă, şi scosei apoi o ţigară spre a fuma puţin, aşteptând ce era să se ivească. Vânătorul însă mi-o trase din mână înainte de a o fi aprins; se uită spre pădure şi făcu o mişcare cu nasul spre a-mi da a înţelege că fumul tutunului ne-ar trăda vânatului.

Când şezi aşa şi asculţi, înconjurat numai de sălbăticia acestor păduri seculare, atunci începi a înţelege patima vânatului. Simţământul aşteptării nici nu se poate descrie; la orice vâjâire, la orice trosnire apuci puşca tresărind… Nu era decât o pasăre, ori o veveriţă ce sălta sprinten dintr-un copac într-altul. Deodată, începe a se auzi din mare depărtare cel dintâi strigăt al hăitaşilor; ţipătul lor răsună de-a lungul lanţului ce se desfăşură încet prin hăţiş; ecoul munţilor se deşteaptă. Dar nu s-a găsit

8 Operă a compozitorului german Carl Maria von Weber (n. red.).

încă niciun vânat, altfel s-ar fi dat câinii. Iată că se aud lătrăturile venind din trei părţi deodată, totuşi întinderea locului împresurat este mare, prigonitori şi prigoniţi aleargă când încoace, când încolo. Iată cea dintâi împuşcătură, apoi a doua; inima ţi se bate mai răpede, te scoli în sus cu grozavă nerăbdare şi asculţi, până ce foşnetul frunzelor uscate, întrerupt numai în clipa ce vânatul se opreşte spre a lua sama la direcţia apucată de prigonitorul său, îţi vesteşte apropierea momentului hotărâtor.

Aşa mi se întâmplă şi mie. Se oprise ceva în apropierea noastră. Bătrânul vânător mă apucă de braţ şi făcu un semn spre pădure. Eu îmi îndreptai ochii şi văzui trei căprioare ce se uitau fricoase înapoi şi ascultau. Dar rămăsei aşa de uimit la această privire, aşa de răpede îmi năvălea sângele prin vine, încât nici nu-mi dete în gând să trag! Mulţi din cetitorii mei vor râde de mine, dar numai până vor fi făcut şi ei o asemenea vânătoare, pentru întâia dată; altfel ar trebui să aibă un grad de sânge rece puţin de dorit.

Bătrânul meu se uită cu mirare la mine; respectul îi poruncea să lase vânatul la dibăcia mea; căprioarele neavând însă de gând să se oprească multă vreme, el puse puşca la ochi şi ţeava cea lungă scoase dintr-însa un zgomot, ca şi tunul. Cea mai mare dintre căprioare căzu, celelalte două se făcură nevăzute. Acum aş fi vrut cu dragă inimă să trag după fugare, dar era prea târziu, şi mă întrebai ce s-ar fi întâmplat, oare, dacă m-aş fi purtat aşa de copilăreşte faţă cu un urs. Această reflecţie mă făcu să iau serioasa hotărâre de a nu-mi mai pierde capul altă dată. Dar în zadar aşteptam prilejul de a pune la încercare sângele rece ce-l dobândisem. Trecu o jumătate de ceas; niciun vânat nu se ivea, vânătoarea părea să se fi îndreptat spre stânga, şi în curând nu mai auzii nici hăitaşii. Mai din sus tocmai răsuna un corn; tovarăşul meu îmi făcu semn şi ne suirăm la deal, până la un loc unde se şi adunase cea mai mare parte din vânători.

— Toată goana e pierdută, strigă cuconu Leon;

hăitaşii n-au ţinut linia cum se cade, şi acum ies toţi de-a buşilea din acelaşi colţ al râpei. N-au căzut decât două căprioare şi două vulpi.

Dar cel mai supărat de nedibăcia hăitaşilor era Wienerl. El nu împuşcase nimic şi se apucase iarăşi de sticla cu rachiu, la locul său singuratic din pădure; când se adunară, dar, mai toţi ţăranii, el se aşează cu pălărioara împodobită cu pană pe spate, cu o mână ameninţătoare, îndreptată spre cer, şi le strigă cu glas înspăimântător:

— N-aveţi ambiţie, prin urmare n-aveţi cinste, nu sunteţi oameni. Mişeilor de moldoveni calici!

Hăitaşii râseră cu hohot, uitându-se la el.

— Nu râdeţi, urmă el, nu râdeţi, că mă înfuriaţi, şi atunci căpătaţi fiecare o sfântă de bătaie, de vă scapără ochii, bată-vă Dumnezeu!

— Astâmpără-te, Wienerl, iar te-ai îmbătat, îi strigă cuconu Grigore.

— N-ar fi de mirat, în astfel de adunare, mormăi vânătorul, dar se hotărî să tacă şi-şi uită necazul cu luleaua cea scurtă ce-i atârna toată ziua în gură.

Se făcură pregătiri pentru a doua bătaie; trebuia să ne urcăm şi mai sus, spre a ne aşeza la locurile cele nouă. Drumul ce este de făcut în asemenea împrejurări e totdeauna aşa de lung, încât îţi trebuie mai multe ceasuri pentru fiecare bătaie. Cine a vânat numai în parcuri împrejmuite, nici nu-şi poate închipui cât se osteneşte omul la o asemenea petrecere. Soarele începu să se şi coboare spre apus, când mă oprii la locul ce-mi fusese hotărât. Acum credeam că se sfârşise cu mişcările mele sufleteşti; şi abia-mi mai băteam capul dacă puşcaşul se mai ţine după mine sau nu. O căprioară nu face la niciun om vreun rău, şi urşii tot nu prea aveau aerul să crească ca ciupercile prin pădure. Numai ruşine nu voiam să mai păţesc; dacă se ivea ceva, apoi sigur trăgeam, şi de-aceea nici nu lăsam puşca din mână. Pădurea era mai rară în locul acela; puteam vedea departe înaintea mea; numai ici şi colo zăceau la pământ trunchiuri de copaci putrezite, în unele locuri erau mai multe grămadă, unele peste altele,

ca un rug gigantic printre care creştea câte o tufă de mure. Poate şezusem un ceas nemişcat; inima-mi bătea cu putere când vedeam fugind, în depărtare, o vulpe sau vreo căprioară şi auzeam o împuşcătură mai în sus; spre mine nu venea nimic. Hăitaşii se apropiau cu încetul, înspre deal, şi puteam deosebi mai mulţi dintr-înşii răcnind parcă şi-ar fi dat sufletul şi bătând în copaci cu beţele. „N-am noroc, îmi zisei eu, azi nu împuşc nici măcar o vrabie”. Îmi părăsii locul şi mă coborâi, agăţându-mă de tufăriş și de crengile copacilor, vreo 50 de paşi spre o tufă de mure, să-mi astâmpăr setea cu roadele ei. Dar spaima pe care am avut-o cu acest prilej nu o doresc nici vrăjmaşului meu celui mai mare. Ajung mulţumit până la tufa şi vâr o mură zămoasă în gură; dar nici nu ştiu de-am înghiţit-o sau nu, o grohăire foarte neliniştitoare, de cealaltă parte a tufişului, la vreo cinci paşi abia de mine, dovedea că trebuia să fi tulburat liniştea cuiva. Să mă întorc înapoi? Să stau pe loc? Aceste întrebări îmi străbătură răpede mintea, în vreme ce simţeam o răceală înfiorătoare prin toate vinele; îmi mai pot încă aduce aminte că-mi trecu ca fulgerul prin cap mustrarea: „Cine dracu’ te-a pus să te duci la vânătoare, şi să mai pofteşti şi mure?” Dar nu era vreme de întrebat şi de răspuns; văzui cu groază un cap vâlvoi ieşind prin ramurile cele verzi, şi peste o clipă se ivi înaintea mea un urs, stând drept ca un par, pe picioarele de dinapoi. Puşca o aveam încă pe braţ, cu cocoşul ridicat. Trăsei instinctiv amândouă focurile; dar nu auzii nimic din îndoita împuşcătură: în acelaşi moment căzusem leşinat la pământ.

Leşinul meu fu destul de îndărătnic; cele dintâi sunete pe care mi le purtă auzul până la suflet fură un *sacre nom de Dieu*! ce răsună lângă mine. Asta nu poate fi ursul moldovenesc, îmi zisei eu venindu-mi de tot în fire. Ridicai pleoapele: era Panait, care turna tocmai apă rece, din pălăria lui de pâslă, peste mine. Astă operaţie trebuie să se fi urmat de mai multe ori, căci n-aveam un petec uscat pe tot trupul. Mă sculai cu toate aceste, mulţămit, şi strigai:

— Unde e dihania?

Dihania zăcea moartă lângă mine! Omorâsem ursul, îl omorâsem eu, cu cele două focuri ale mele, aşa de bine întrebuinţate. Soarta îmi datora această răsplată, pentru spaima ce îndurasem. Mai mulţi vânători se adunaseră împrejurul meu şi mă felicitară pentru izbânda mea; cu toată slăbiciunea cea de-o clipă ce mă apucase pe neaşteptate, totuşi privii cu oarecare mândrie în juru-mi.

Dar acum veni întrebarea: ce era de făcut cu mine? Soarele apunea şi casa era prea departe pentru a ne întoarce până la ea, şi apoi ar fi fost greu de urmat vânătoarea proiectată pe a doua zi. Nu puteam însă rămâne cu hainele ude pe trup. Se hotărî, dar, să facem popasul de noapte pe loc, de vreme ce, din fericire, şi caii cu desagii erau în apropiere. Peste puţină vreme se înălţă un foc mare spre cer, mi se pregăti un culcuş de cetină şi de muşchi, peste care se aşează un covor; un al doilea covor fu întins peste mine, după ce mă dezbrăcasem de tot; şi, pătruns de-o căldură plăcută, n-aş fi dat culcuşul meu cel simplu pe un pat de puf, aşa de bine îmi era, şi aşa de mult interes avea pentru mine scena dimprejur. Cu toţii credeau că adormisem, dar eu nu eram în stare să închid ochii. Se întuneca din ce în ce mai mult, bolta adânc albastră a cerului cu nenumăratele stele se întindea asupra mea, de cealaltă parte a focului mi se uscau hainele, atârnate pe nişte pari lungi; ciorapii agăţaţi câte unul semănau cu o pereche de porumbei albi, cărora le atârnă aripile; prietenii mei, culcaţi primprejur, fumau şi vorbeau încet între dânşii; la un al doilea foc lucra bucătarul cu un ajutor, un flăcău căruia o coadă lungă femeiască îi atârna pe spate; şi mai departe se împărţea hăitaşilor o porţie nouă de rachiu, în vreme ce unii din ei învârteau la mămăligă; mai departe, în sfârşit, ardea un copac întreg, împrejurul căruia se aşezaseră puşcașii satului, cu câinii; hăitaşii se puseră şi ei lângă dânşii, după ce băuseră rachiul, şi aci se adună, încetul cu încetul, o ceată foarte pitorească de mai mult de o sută de oameni. Stăteau aşezaţi într-un chip cu totul ciudat; păreau că nici nu ştiu

ce vrea să zică a şedea în ticnă; dacă ar vrea să ne silească cineva pe noi să şedem aşa pe vine, ca dânşii, spre a ne odihni, n-am răbda nicio jumătate de ceas asemenea chin. Şi apoi pantomimele pe care le făceau înaintea focului ce le lua ochii, acel chip de a întinde braţele, dând capul puţin la o parte, în vreme ce se strâmbau din gură… niciodată nu mi-a părut aşa de rău că nu sunt pictor, ca acolo sus, pe culcuşul de muşchi. Apoi brazii cei negri de jur-împrejur, de a căror înălţime mă puteam minuna tocmai acum, fiind culcat pe spete… Cu totul deosebit, în felul lui, era acest tablou de noapte, măcar că era întunecos de tot şi numai ici colo tare luminat de flăcări. Culori felurite nu se găseau; de *piqueurs*[1] în uniformă sau alt personal împodobit pentru vânătoare, nici nu se ştie în Moldova. Puşcașii, pădurarii şi hăitaşii sunt ţărani şi poartă sumanul lor ţărănesc, cafeniu sau cenuşiu, pe care se deosebesc cel mult nasturii de argint cu care este împodobită cureaua de la torba de vânat, atârnată pe umeri. Şi nici de vreo regulă păzită, sau de vreo lege pentru vânător nu este vorba. Precum orişicine era stăpân peste vânat, pe vremea lui Nemrod[910], tot astfel a rămas până în ziua de azi, dar şi sunt în Moldova puşcași care s-ar putea pune la întrecere cu acest vânător vestit al Bibliei.

Privelişte a dinaintea mea şi gândurile dinlăuntrul meu îmi stăpâniră în felul acesta mintea până ce băgai de seamă că boierii se pregăteau de cină, şi că împingeau delicateţa aşa de departe încât nu voiau să strice somnul meu presupus, pentru aşa puţin lucru. Dar până acolo nu-mi mergea răbdarea; începui a da din braţele mele cele goale de sub covor, şi mă rugai să nu piardă cu totul fiinţa mea din vedere. Se bucurară cu toţii că mă deşteptasem, asta era semn că sănătatea mea nu suferise deloc de zguduirea întâmpinată; mă îmbrăcară, ca pe un insular din mările Sudului, cu un palton pe pielea goală, mă înfăşurai cu covorul pe picioare şi cu această îmbrăcăminte mă aşezai vesel, lângă ceilalţi. Se bău cu mult zgomot în

9 „Hăitaș”, în limba franceză, în original (n. red.).

10 Nimrod sau Nemrod, personaj biblic din cartea Genezei (n. red.).

sănătatea mea, ca erou al zilei, şi în onoarea ursului împuşcat, şi la un semn dat toată adunarea striga, pe moldoveneşte: „Ura!” Era un moment mişcător şi eu dădui paharul de duşcă!

Somnul însă îşi câştigă dreptul său, încetul cu încetul; şi ţăranii se culcară, pe pământul gol, acolo unde se aflau. Numai puţini rămaseră strânşi împrejurul unui povestitor, şi-mi plânseră de milă că nu puteam înţelege aşa numitele lui poveşti, ce erau o învălmăşeală umoristică de întâmplări de natură ciudată. Mi se tălmăci nemţeşte o asemenea poveste, dar nu îndrăznesc să o spun aci, nici chiar în mod alegoric, oricât de ademenitoare ar fi pentru pana mea partea cea glumeaţă dintr-însa.

Ne aşezarăm la odihnă, de vreme ce ziua viitoare trebuia să aducă cu sine osteneli nouă. Dar nu puturăm prelungi vânătoarea: dimineaţa când ne deşteptarăm, se urcau nouri de negură tot mai deşi din verdeaţa munţilor; valea pieri dinaintea ochilor noştri; erau semne de ploaie şi se hotărî să ne întoarcem acasă. Mie-mi păru bine. Nicio plăcere peste măsură, iată regula mea. Lăsarăm puştile noastre în mâinile puşcașilor săteni, spre a putea merge mai uşor până la locul unde ne aşteptau caii de călărie, şi ne puserăm răpede pe drum; coborâtul în vale mi se păru adesea mai greu decât suitul la deal; genunchii mi se îndoiau din vreme în vreme.

Vestea despre lighioana omorâtă de mâna mea ucigaşă ne mersese înainte, şi la întoarcerea noastră mă felicitară, mic şi mare, pentru această faptă; dar se păstra o tăcere mărinimoasă asupra slăbiciunii nervilor mei. Avusesem dreptate să ne grăbim; abia intrasem în casă şi începu să ploaie cu găleata. Ce-mi păsa mie de ploaie? Eram ca un călător ce-şi îmbogăţise amintirile sale printr-o faptă însemnată, şi pielea ursului atârna ca trofeu în sală.

Este lucru primejdios de a istorisi întâmplări aşa de mici. Te afli din nou în mijlocul lor, ai vrea să gesticulezi, spre a da celui ce te ascultă o istorisire vie, şi uiţi că hârtia rămâne rece şi că poate tot rece o pune jos cetitorul, după

ce a cetit-o. Dar acela care în adevăr doreşte să dobândească din aceste schiţe o idee despre Moldova va găsi, pe ici pe colo, câte o trăsătură şi câte un ton de lumină ce-l vor ajuta în alcătuirea icoanei întregi.

MĂNĂSTIREA TOMNATICĂ (VĂRATIC)

Cine vrea să călătorească prin ţara Moldovei fără să aibă propria sa trăsură nu nimereşte bine. Se găsesc, în adevăr, diligenţe făcute întocmai după cele austriece, între Iaşi, Galaţi şi Botoşani, dar locurile sunt prinse cu mult înainte; iar pentru comunicaţiile cu celelalte părţi ale ţării nu poartă nimeni nicio grijă. Dacă eşti silit să faci un drum înăuntrul ţării, nu-ţi rămâne alta decât să alegi între căruţa de poştă, un adevărat chin, ce-l vom descrie cu de-amănuntul cu alt prilej, şi birjarul (sau harabagiul) ovrei. Birjarul ovrei nu mână rău, nu face un popas prea lung spre a da grăunţe cailor şi, în zilele de vară, dacă nu va fi noroiul prea mare, el face şase poşte de dimineaţă până sara, dar mijlocul întrebuinţat pentru călătorie rămâne cu toate acestea foarte barbar.

Harabalele jidoveşti sunt lungi, înalte şi înguste, fără arcuri, încât te zdruncină de-ţi rupi toate oasele. În locul pernelor, lada de drum, şi pureci de toate mărimile; ba chiar o specie mai dezgustătoare de insecte se bucură de viaţa în paiele ce ţi se aştern sub picioare. O învelitoare de pânză murdară acoperă trăsura pe jumătate şi abia te apără de razele arzătoare ale soarelui; dar ploaia găseşte lesne pe unde străbate; şi de a intrat într-un nour de praf, călătorul trebuie să înghită o parte din el, până poate iarăşi vedea şi răsufla.

Aşa plecai din Iaşi, în 11 iulie 1853, spre a merge în vecinătatea oraşului Neamţ, cale de vreo şase poşte. Trecusem pădurea de la Paşcani. Căldura era grozavă; şi eu, înotând în sudoare, fluieram printre dinţi cântecul: „Astfel este lumea, nu e vina mea”, căutând a-mi închipui că mă aflu în drum de fier. Aşa ajunsei la locul unde trebuia să tai şoseaua ce merge de la Fălticeni la Galaţi. Căruţa trecea tocmai, hodorogind, peste un podeţ

deasupra şanţului, când văd o trăsură cu opt cai de poştă, venind în fuga mare pe şosea. Ovreiul meu îşi opri cei trei cai; dar unul din prăştieri, care o mai fi păţit-o vreodată, se sperie de grozava pocnitură de bici a vizitiului, se vârî în ceilalţi cai şi-i împinse înapoi. Atunci o roată a hodoroagei mele îşi luă ziua bună de la pod şi se lovi de fundul şanţului; mare minune că nu m-am răsturnat, dar osia de lemn se strică aşa de tare încât roata, având deplină conştiinţă de libertatea ei, se aşeză, după mai multe tumbe, câţiva paşi la o parte, pe iarbă.

Ne uitarăm cu întristare unul la altul, vizitiul şi cu mine; a merge mai departe era lucru greu. Dar unde asemenea întâmplări sunt zilnice, acolo şi mintea e mai ageră în iscodiri. Vreo sută de paşi mai departe, pe marginea Moldovei, la crâşma de la Cristeşti, vom putea desigur înlocui osia cea frântă cu una nouă; numai că era vorba să putem ajunge până acolo. De-a lungul şoselei se sădesc pe fiecare an copaci tineri, pe care vitele şi trecătorii îi strică şi îi taie regulat. Ovreiul smulse unul din aceşti copăcei din pământ şi drese deocamdată căruţa, în partea unde se frânsese. Dintr-un capăt al copăcelului făcuse un drug, care ţinea loc de osie şi ne ajută să pornim înainte peste un sfert de ceas.

Eu mergeam încet pe lângă căruţă, căci negreşit caii înaintau la pas, şi peste puţină vreme zărirăm crâşma dorită.

Două căleşti uşoare de drum se opriseră înaintea uşii; şi alături, la umbra unor copaci, văzui doi domni. Ei păreau a fi prânzit bine „pe iarbă”, căci nişte rămăşiţe foarte gustoase se aflau încă dinaintea lor. Un al treilea domn, care desigur îşi luase un cărbune pentru ciubuc, ieşea tocmai din casă; el se uită întâi la mine, apoi la căruţa mea, zâmbind puţin, şi se apropie de ceilalţi. După câteva minute, însă, veni înspre mine, pe când stăm încă nehotărât pe scară, şi începu să-mi vorbească cu prietenie:

— Vi s-a întâmplat ceva?

— După cum vedeţi, domnul meu, şi nu ştiu când îmi voi putea urma calea.

— Nu voiţi să staţi puţin cu noi? în odaia murdară a crâşmei nu-i chip de stat mult.

Primii, fireşte, cu bucurie şi peste câteva minute mă apropiai de ceilalţi salutând. Începurăm neapărat a vorbi mai întâi de căruţa ovreiului şi de puţin plăcuta mea călătorie. Cuvintele curgeau cu uşurinţă, şi mă bucurai văzând comoara de veselie ce găsisem la aceşti domni. O asemenea descoperire nu mă lasă niciodată nepăsător şi vorbii fără sfială de câte-mi trecură prin minte. Peste o jumătate de ceas eram ca nişte vechi cunoscuţi ce s-ar fi întâlnit după o lungă despărţire.

Dumnezeu să păstreze moldovenilor veselia, care alcătuieşte până acum cea mai de căpetenie însuşire a lor! în ţările cele de tot civilizate mai nu e cu putinţă să faci cunoştinţa cuiva fără a-i fi mai întâi recomandat; şi oameni de altminteri foarte cumsecade pot sta, de pildă, 12 ceasuri împreună în drum de fier[11], fără a se folosi de acest prilej şi a face o cunoştinţă interesantă. Aici, slavă Domnului, este altfel; şi e foarte plăcut pentru un străin de a se simţi tratat cu prietenie, fără a vârî mai întâi paşaportul său în ochii fiecăruia.

Au râs patru oameni împreună; şi cum se întâmplase de astă dată, au râs din toată inima, apoi sau şi împrietinit. Eu trăsesem cu ochiul la nişte rămăşiţe de *ţâţe de foie gras*, fără a-mi ajunge scopul de a pune mâna pe dânsele. Hotărâi să-mi cunosc soarta:

— Domnilor, le zisei eu, de credeţi că-mi veţi stâmpăra foamea numai cu prietenia dumneavoastră, grozav vă înşelaţi. Cred că cuvintele mele sunt destul de înţelese…

— N-am voit să vă propunem rămăşiţele mesei noastre, îmi răspunseră ei; dar dacă le luaţi fără a aştepta poftire, ne veţi face plăcere, căci la aceasta ne-am gândit de la început.

După o zi întreagă de post, mâncarea îmi prii minunat de bine; un pahar de vin şi un păhăruţ de vutca puseră vârf plăcerii şi mă simţii îndată sănătos şi voinic. În

11 în tren (n. red.).

Moldova trebuie neapărat să iei merinde pe drum, căci prin hanuri nu se găseşte decât mâncare proastă. Proviziile pentru drum se fac cu deosebită îngrijire. Am văzut bucatele cele mai alese luate în vase de argint; şi dacă ceri o lămâie, o vei găsi şi pe aceea – feciorii deprinşi iau la drum tot ce cred că ar putea dori stăpânii lor.

Şezusem mai bine de trei ceasuri împreună, când unul dintre cei trei domni spuse tovarăşilor săi că e cu neputinţă să mă lase aşa, fără căpătâi. Se nemerise ca ceilalţi doi să aibă acelaşi gând, şi-mi propuseră cu toţii să poftesc ovreiului meu noapte bună, să doresc trăsurii mele bună îndreptare şi să merg cu dânşii. Ţinta călătoriei mele fiindu-le cunoscută, îmi făgăduiră să mă ducă a doua zi teafăr până acolo; azi însă – să fac un mic ocol, care desigur nu era să fie fără interes pentru mine.

— Mergem la o mănăstire de maici, îmi ziseră ei.

— La o mănăstire de maici?

Trebuie să vă mărturisesc că nu aveam tocmai poftă de o asemenea plimbare. Se deşteptară în mine nişte icoane triste despre chinurile de pe la mănăstiri. Nu înţeleg să se încuie sexul frumos îndărătul unor ziduri înnegrite, peste care nu poţi trece; mi se şi păru că aud clopotele mănăstirii, ale căror sunete surde chemau pe tovarăşii mei de drum la groapă, şi făcui băgarea de seamă că vom ajunge poate prea târziu spre a putea intra în arhondaric, şi că maica portăriţă va găsi poate venirea noastră prea lumească pentru a ne deschide porţile mănăstirii.

Domnii se uitară unii la alţii ca şi cum aş fi spus ceva foarte ciudat, dar rămaseră serioşi şi puseră capăt temerilor mele spuindu-mi că, cu toată străşnicia lor, mănăstirile sunt, ca orice casă din Moldova, primitoare pentru străini.

Se puseră caii; un fecior îmi coborî sacul de drum; plătii birjarului şi mă aşezai într-una din căleşti. Este o adevărată desfătare să şezi pe moale, după ce te-a zdruncinat o căruţă mai multe ceasuri. Mergeam în trapul cailor. Peste un ceas şi jumătate trebuia să ajungem la

mănăstire; mă cuprinse un fel de spaimă gândindu-mă să intru cu tovarăşii mei cei veseli şi plini de viaţă în tăcerea de mormânt a sfântului locaş.

După căldura zilei începea să fie mai răcoare; soarele cobora spre apus; un cer adevărat italian da priveliştii pe dinaintea căreia treceam în fugă un farmec nespus. Oricât de sătul să fie omul de plăceri, oricât să fi văzut şi oricât să fi umblat prin lume, bucuria la frumuseţile naturii rar o pierde, dacă bătăile inimii sale mai sunt întrucâtva normale.

Frumuseţea apusului mă pregătea să intru cum se cuvine în locaşul sfintelor femei.

Tot nu se vedea încă nicio mănăstire, dar nu pierdui răbdarea – aplecarea mea pentru frumuseţile naturii găsi o nouă hrană; o privelişte încântătoare se întindea dinaintea noastră. Trăsura apucă în dreapta şi acum mergeam înspre munţi. Ei se înălţau în faţa noastră, acoperiţi cu păduri tufoase de brazi întunecoşi. Maiestuoasă e totdeauna o asemenea pădure, dar aici se arăta şi mai maiestuoasă, prin contrast cu valea cea frumoasă. Înconjurate de fâneţe de curând cosite se înşirau nişte locuinţe, pe o mare întindere. Casele şi căsuţele umbrite de copaci bătrâni erau împrăştiete fără nicio regulă; câte unele se rătăciseră până la marginea pădurii, şi ferestrele luceau ca aurul în razele soarelui ce apunea. Garduri de lemn de felurite chipuri despărţeau grădinile unele de altele; totul se arăta curat şi bine ţinut şi înfăţoşa icoana unei vieţi regulate duse de o numeroasă şi paşnică colonie. Din mijlocul acestor case se înălţau turnurile a doua biserici ciudat zugrăvite, cu multe feţe, şi sunetele clopotelor pentru vecernie ajungeau rar şi limpede până la noi. La marginea drumului şoptea un pârâuaş ce izvora din munţi; roatele unui ferăstrău se învârteau, în stânga noastră, în necurmată mişcare; raţe, capre, câteva vaci albe şi, pe ici pe colo, un ţăran cu carul cu boi – iată singurele fiinţe vieţuitoare din tablou.

— Unde suntem? întrebai eu, după o lungă tăcere.

— La mănăstirea Tomnatică, răspunse tovarăşul meu

de drum.

Mă sculai şi privii în jurul meu.

— Unde este mănăstirea?

— Nu vedeţi căsuţele cele multe dinaintea noastră?

— Neapărat, dar nu văd mănăstirea!

— Nu fiţi aşa de îndărătnic; apoi tocmai casele acele pe care le vedeţi, aşa risipite, alcătuiesc mănăstirea.

Ce era să mai fac cu zidul cel înnegrit al închipuirii mele? îmi luai de seamă să-l pun la o parte şi primii realitatea aşa cum mi se înfăţoşa. Şi făcui bine, căci nu isprăvisem încă cu lucrurile cele ciudate. Întâile case erau încă depărtate, când văzurăm mai multe dame plimblându-se pe câmpie. Aveau un port foarte ciudat. Peste rochiile de mătase sau de lână cam închise, aruncaseră un fel de mantilă lungă, cu mâneci largi, care ar fi putut părea călugărească, dacă n-ar fi avut gulere cusute şi mânecuţe cu horbotă puse ca podoabă peste hainele cele întunecoase. Băsmăluţe de mătase cu multe feţe le fereau gâtul de răceala serii; pe cap purtau un mic potcap negru, ce le şedea foarte bine, mai ales celor tinere şi frumuşele, când părul scurt, tăiat *à l'enfant* şi puţin creţ, ieşea pe dedesubt. Damele fumau întruna ţigarete de cele mici, pe care ştiu să le facă aşa de bine în Moldova, şi suflau râzând şi glumind nourii de fum spre cerul de sară.

— Ce femei sunt acestea? întrebai iară.

— Sunt călugăriţe, mi se răspunse scurt.

De astă dată mă şi mirai mai puţin. Unde lipseşte clădirea mănăstirească cu turnurile sale din veacul de mijloc, acolo nu putea să fie un *parloir*[12], şi locul maicei portăriţe trebuia să-l ţie, prin urmare, însuşi Dumnezeu. Nu isprăvisem însă de tot cu mirarea – căci mereu mă minunam. Ceilalţi doi domni erau înaintea noastră; trăsura lor se opri şi fu înconjurată de patrusprezece maici. Una dintre ele, o fiinţă tânără de tot, sări în sus şi bătu din palme recunoscând pe domnul Panait, unul din noii mei prieteni.

---

12 Locul din mănăstirile occidentale în care călugării sau călugăriţele se puteau întâlni cu persoane din afara mănăstirii (n. red.).

Şi noi ne oprirăm şi ne dădurăm jos, şi peste câteva minute mă aflai în mijlocul unei ciudate adunări, alcătuite din rudele tovarăşilor mei de drum şi din prietenele acestora. După ce se potoliră în sfârşit întrebările şi răspunsurile care mai mă asurziseră, mi se păru că damele întrebau şi despre neînsemnata mea persoană. Aceasta nu-mi era tocmai plăcut, căci toată scena îmi era din cale afară neobişnuită. Domnii băgară de seamă cât nu-mi era îndemână şi tocmai de aceasta făceau mai mare haz.

— Vreau să te recomand verişoarelor mele, strigă Panait şi începu; domnul cutare – maica Fevronia – eu salutai, călugăriţa făcu un compliment; domnul cutare – maica Hermiona – iar o salutare şi un compliment; şi tot aşa, de patrusprezece ori, până nu mai rămase niciuna. Era de nebunit; şi tinerele maici, cum se numesc călugăriţele, se înroşiră ca şi mine.

După ce se sfârşi ceremonia prezentării, urmarăm toţi drumul pe jos şi aşa intrarăm în mănăstire – care neapărat era de tot altfel de cum îmi închipuisem. De aproape, casele, cu stâlpii lor cei mici, par încă şi mai plăcute decât de departe; pretutindeni o mare curăţenie; tinda şi scările sunt ceruite ca parchetele noastre cele mai frumoase; la toate ferestrele sunt flori; flori sunt şi la altar şi oriunde li se poate găsi un loc. Maicele se chibzuiră în ce chilie să ne primească – fiecare casă cu trei sau patru odăi se numeşte chilie şi hotărâră să ne îndreptăm spre locuinţa maicei Teodosia. Cu acest prilej băgai de seamă că, deşi nu sunt tocmai ziduri, dar tot se află o curte a mănăstirii alcătuită din casele zidite jur-împrejur, şi că are chiar o poartă ce se poate încuia; aceasta însă numai de glumă, de vreme ce la spatele fiecărei chilii se află o uşă spre câmp.

Maica Teodosia dăduse fuga înainte ca să ne primească, noi o urmarăm încet şi intrarăm în casa ei însoţiţi de celelalte treisprezece călugăriţe. Aşa numitele chilii sunt foarte frumos şi foarte plăcut gătite. Capete de mort şi alte lucruri care ar putea aminti natura muritoare a omului nu se găsesc pe aici; ţi se pare că intri în salonul

unei dame din lume. Canapelele cele mai felurite şi de modă sunt aşezate la părete; jilţurile umplute cu lână dovedesc că legea mănăstirească nu cere scaune vârtoase; perdele bogate cu galerii poleite nu lasă să intre decât atâta lumină câtă trebuie spre a nu supăra vederea; mese rotunde, ovale şi în trei colţuri, cu ceasornice, figuri de porţelan, tabachere, pe ici pe colo şi câte un roman deschis dau locuinţei ceva foarte casnic; şi de n-ar fi potcapurile cele ciudate pe capul damelor, nu şi-ar putea niciodată închipui cineva că se află într-o mănăstire.

Abia trecusem pragul uşii şi veni o soră purtând o tavă cu dulceaţă şi cu apă, în chisele şi în pahare de cristal, care-ţi dădeau poftă să te răcoreşti. Foarte plăcut lucru este obiceiul dulceţelor. Paharul de apă ce-l bei după o linguriţă de dulceaţă parcă te răcoreşte şi mai mult. Numai fierturile de flori mi se păreau curioase în Moldova. Aici trebui să mâncăm trandafiri, iar altă dată mi se dăduseră flori de tei, pe care în alte ţări le ceri la spiţerie numai când vrei să năduşeşti. Sora merse împrejurul odăii, cu tava cu dulceaţă, dinaintea fiecăruia. După aceea ni se aduse cafea turcească, ne aprinserăm ciubucul şi ne aşezarăm, parc-am fi fost acasă.

Spre părerea mea de rău, nu înţelesei nimic din conversaţia ce se începu, şi care era destul de vie. Cele patrusprezece călugăriţe credeau, se vede, de datoria lor de gazdă să ţie toate deodată pe străini de vorbă, şi aceasta da conversaţiei ceva foarte ciudat, mai ales pentru mine, care nu puteam alege din acest haos decât puţine sunete cunoscute. Unele dintre dame lepădară potcapul din cap, altele scoaseră haina cea întunecoasă ce o purtau pe deasupra; în sfârşit, adunarea semăna din ce în ce mai puţin a mănăstire. De milă pentru mine, care stăm ca un mut, mi se trimise o călugăriţă despre care mergea vorba că ştie franţuzeşte; începu convorbirea printr-o cuvântare bine alcătuită, însă afară de *oui monsieur*[13] nu puteai scoate nimic de la dânsa, şi chiar acest răspuns venea câteodată la locuri nepotrivite, astfel încât numele ei de

13 „Da, domnule”, în limba franceză, în original (n. red.).

poliglotă rămase cam prejos.

După ce petrecui astfel câteva ceasuri, ni se aduse cina, dar nu în străchini de lut, ci în farfurii de porţelan subţire, şi de aceea şi tacâmul era de argint. Rădăcini şi ierburi, cu care se zice că pustnicii din vremea veche şi-ar fi stricat stomacul, nu se găseau pe aici decât sub chipul urmaşilor lor civilizaţi: sparanghelul şi anghinarea. Cina era minunată şi veselia cea mai mare domnea în toată adunarea. Masa nu era pusă decât pentru noi, bărbaţii; maicele stăteau în picioare sau şedeau împrejurul nostru şi ne slujeau glumind. Când se întâmpla să lipsească surorile din odaie, înhăţau pe ici pe colo o aripă de pui, o bucată de plăcintă sau un pahar de vin. Trebuie să-i vie cuiva închipuirea în ajutor spre a i se putea descrie neorânduiala şi învălmăşeala din toată scena aceasta.

După cină ni se pregăti de culcare tot în felul precum se petrecuseră toate până acum. Puind capul pe pernele cele moi, întâmplările zilei începură a se pierde încetul cu încetul din mintea mea şi adormii.

A doua zi de dimineaţă, un dejun bun ne strânse iarăşi pe toţi; apoi ne pregătirăm de plecare. Cu acelaşi alai cu care fusesem primiţi ieri, furăm însoţiţi astăzi la plecare, şi eu mă depărtai strigând:

— Trăiască mănăstirea Tomnatică!

Viaţa aceasta mănăstirească atât de neaşteptată pentru un străin îmi atrase aşa de mult luarea aminte, încât mai târziu mă întorsei foarte des la Tomnatica, şi mă dusei şi la celelalte mănăstiri de maici din Moldova. Dar cu cât voiam să pătrund mai mult în viaţa excepţională a femeilor acestora, cu atât mai des dădeam peste nişte amănunte a căror umbră adâncă, foarte adâncă, întuneca toate părţile luminoase din descrierea de mai sus. Iată rezultatul cercetărilor mele. Când se vorbeşte de călugăriţele din Moldova, nu trebuie mai ales să fie puse toate deopotrivă pe aceeaşi treaptă. Se împart în trei categorii uşor de deosebit. În cea dintâi trebuie socotite, fără privire la clasa în care s-au născut, toate acele care s-au călugărit din aplecare firească, din vocaţiune. Numărul

lor poate să fie mic şi se pierde în adevăr la o privire numai pe deasupra, printre cele opt sute de maici din Tomnatica; dar o asemenea categorie tot se găseşte. Eu însumi am cunoscut femei vrednice de stimă care se ţin de ea, şi care, fără a întrebuinţa rău libertatea ce li se da, ajungeau tăcute şi smerite la bătrâneţe, împlinind cu străşnicie datoriile lor. Asemenea călugăriţe se găsesc în toate mănăstirile din lume. În categoria a doua se află femeile şi fetele din clasele cele mai de jos, care intră în mănăstire spre a scăpa de viaţa de acasă, ce li se pare prea grea. Mănăstirea are moşii cu venituri mari şi le vine în ajutor cu făină şi cu lemne de foc; mămăliga, ceapa şi alte verdeţuri sunt hrana lor; ele torc şi ţes în chilii şi vând pe urmă lucrul mâinilor lor prin vecinătate. E sărmană viaţa ce o duc; de aiurări ascetice neapărat nici nu e vorba; fiind fără cea mai mică învăţătură, chiar religia li se pierde în nămolul superstiţiei; viaţa lor samănă cu aceea a salahorului: singura deosebire e că o călugăriţă poate sta şi cu mâinile în sân, ştiind bine că chiar de foame nu va muri.

La aceste două categorii nu se nemereşte deci descrierea vieţii celei vesele, şi trebuie să o căutăm altundeva.

Ajungem la o a treia categorie: la aceasta mă dusese întâmplarea de petrecusem acea sară plăcută cu maicele, şi spusesem că nu se putea găsi o viaţă mai veselă şi mai lipsită de grijă decât a lor. În curând fui nevoit să mă încredinţez că nu este deloc aşa şi că traiul lor este seninul unei mari nenorociri. Adunarea în care intrasem în sara aceea şi pe care o privesc ca ţinându-se de categoria a treia e alcătuită, în genere, de fete din familiile cele mai mari; numărul acestor aşa-numite călugăriţe e de nădăjduit că nu va mai primi nicio sporire din generaţia nouă, căci chipul cum au intrat ele în mănăstire este aşa de nepotrivit cu ideile din ziua de astăzi, încât o asemenea călugărie trebuie să înceteze cu desăvârşire. Familiile în care se aflau mai multe fete şi care n-aveau avere destul de mare spre a asigura şi viitorul băieţilor aduceau fetele

lor, de la vârsta de 10 – 12 ani, la mănăstire. Mama strângea într-o bună dimineaţă toate lucruşoarele fetei şi-o punea lângă dânsa în trăsură. Tatăl ei da cu răceală binecuvântarea. Aşa soseau la mănăstire; şi copila era încredinţată vreunei maici cunoscute. Biata copilă se înfiora instinctiv la vederea acestei figuri negre. Până aici încă nu înţelesese că era să rămâie în casa cea străină; acum se agăţa fricoasă de maică-sa, se ruga şi plângea zicând:

— Vreau să mă-ntorc acasă!

— Are să se obişnuiască, încredinţa călugăriţa.

— Desigur, răspundea mama şi se urca în trăsură.

Dar copila se simţea cuprinsă de-o spaimă nespusă:

— Nu vreau să rămân aici, ia-mă cu mata, mamă! striga ea şi voia să oprească coatele cu braţele ei cele slabe.

În zadar! Sărmană copilă, vezi tu cum se depărtează trăsura? Sprijinul pe care-l poţi aştepta de aici înainte din partea maicei tale are tot atâta preţ ca nourul acela de praf pe care-l risipeşte vântul. Începeau vremile cele grele. Poate că nici în casa părintească copila nu era deprinsă cu dezmierdări, dar tot avea întrucâtva un trai bun; slugile nu-i lipsiseră. Acum copila însăşi devine slujnica cea mai de rând. Rău îmbrăcată, trebuie să se ducă iama, pe gerul cel mai mare, să care lemne şi apă; e întrebuinţată pentru muncile cele mai neplăcute; trebuie să înveţe smerenia creştină. Şi, în adevăr, se smerea creştinește în felul acesta până se făcea fată mare, dar ceea ce se petrecea în sufletul ei desigur nu era creştinesc. Când începea să-şi dea sama de gândirile sale, când putea să judece starea în care se afla, se strângea în inima ei un venin care o frământa până la moarte, în deznădăjduire sălbatică blăstăma părinţii ce-i dăduseră viaţa; nimic nu-i era sfânt, iubirea mamei o înşelase. Din mănăstire nu mai putea ieşi, ţinta dorinţelor sale era dar să se călugărească, spre a nu mai sluji ca soră. Se călugărea. Tatăl şi mama, mişcaţi, erau faţă la această sfântă ceremonie, îi cumpărau un loc, puneau să-i zidească chilia şi să o gătească şi dădeau tinerei călugăriţe un venit

pe an. De-acum începea o viaţă nouă, intra în mijlocul celorlalte maice de rangul ei, care aveau tot atâta aplecare pentru călugărie ca şi dânsa şi care veniseră în mănăstire tot în felul ei; şi o viaţă neînfrânată, ca despăgubire pentru nenorocirea ei, înlocuia chinurile şi rugăciunile. Să nu ne întoarcem faţa cu dezgust de la icoanele aceste, precum o fac mulţi; grozăviile ascunse ce se petrec acolo, sub vălul religiei pângărite, nu se pot neapărat numi altfel decât o adevărată mlaştină morală, dar vina părinţilor este mai mare decât aceea a păcătoaselor înseşi. Nu aş putea ridica cea dintâi piatră decât spre a o zvârli în capul mamei. Sute de fete care se fac mari fără nicio creştere şi fără supraveghere aspră şi care sunt legate *tară*, voia lor de o astfel de viaţă, puteau ele să apuce o altă cale decât aceasta? Să nu cerem naturii omeneşti mai mult decât ne poate da. Poate că nici în mijlocul Germaniei civilizate numărul vestalelor n-ar fi fost mai mare în asemenea împrejurări. Sărmanele jertfe simt asta foarte bine; pe faţă şi fără sfială aruncă orice nouă păcătuire în spinarea părinţilor, până ce bătrâneţa stâmpără fierberea sângelui lor. Apoi vine golul inimii, acel gol nesfârşit pe care trebuie să-l simtă orice natură, fie cât de necioplită, privind înapoi la o viaţă pierdută. Tot ce face bătrâneţa fericită lipseşte călugăriţelor: nicio familie nu le înveseleşte apusul vieţii; mângâierea religiei nu este de-ajuns, când din tinereţe te-ai ţinut prin silă numai de obiceiurile din afară şi înţelesul mai înalt al cuvântului lui Dumnezeu a rămas nepătruns! Cu durere se rezemă bătrâna în cârjă; se uită cu invidie la tinereţea care mai poate păcătui în plăceri şi veselie, şi moare în sfârşit uitată şi neplânsă.

Atunci puţin rămâne din veselia vieţii de mănăstire, care mă încântase aşa la întâia mea venire.

Dar, după cum am spus mai sus, o asemenea căpătuire a fetelor ajunge a fi din ce în ce mai cu neputinţă. Legăturile de familie în Moldova s-au schimbat foarte mult în cei din urmă 20 de ani; mai nainte tatăl nu era cunoscut copiilor decât ca stăpân aspru al casei; ei erau lăsaţi de tot pe mâinile ţiganilor şi nu-şi vedeau

părinţii decât la masă, unde şedeau cu smerenie şi în mare tăcere. Acum s-a schimbat aceasta. Respectul a dat iubirii partea ei firească în ocârmuirea familiei; mi s-a întâmplat adesea în unele familii din Moldova să se deştepte în mine simţirile cele mai plăcute, şi acolo unde inima mamei a putut înfrânge vechile obiceiuri scene ca cele descrise mai sus vor rămânea în curând ca o poveste din vremile de mult trecute.

BĂILE DE LA SLĂNIC

Dacă, trăind în Germania, te simţi cam bolnav ori nu mai vrea stomacul să-şi facă datoria cu buna-i rânduială obişnuită – lucru de care pe oricine să-l ferească Dumnezeu, cel care dăruieşte şi păsărilor văzduhului mistuire bună –, atunci ceri un sfat doctorului, şi acesta-ţi rânduieşte izvorul de tămăduire care te va pune iarăşi în picioare. Pe lângă haine şi rufe, mai iei cel mult şi pe autorul tău de predilecţie cu tine, te sui în drumul de fier, pui mâinile în buzunar şi porneşti cu cea mai mare înlesnire spre locul ce ţi-e hotărât. De mai rămâne o bucată de cale ce se abate din drumul mare şi pentru care eşti silit să te vâri într-o diligenţă sau în vreun omnibus, te superi foc şi-ţi trebuie câteva ceasuri pentru a uita greutăţile drumului şi a te împăca iarăşi cu omenirea.

Omul e nemulţămitor, n-ai ce-i face; mai totdeauna uită sfatul cel înţelept de a se gândi în orice stare neplăcută la atâţi nenorociţi care se află şi mai rău; poate că prin ajutorul acestor pagini sfatul va dobândi din nou autoritatea ce i se cuvine.

— Femeia dumitale, la vară, trebuie să se ducă la băi, îmi zise doctorul S. toamna trecută.

— N-ar fi mai bine să aşteptăm primăvara pentru a hotărî aceasta, iubite doctore? întâmpinai eu. Poate se însănătoşează până atunci.

— E de nădăjduit; dar ori se îndreaptă, ori nu, pregătirile pentru plecare la băi tot trebuie făcute de cu iarnă.

Mă uitai cu mirare la iubitul nostru prieten de casă.

— În Moldova, dacă te îmbolnăveşti primăvara, urmă el, trebuie să aştepţi un an ca să te poţi folosi de apele minerale. Bucură-te că soţia dumitale a început să se îmbolnăvească de cu toamna. Spune să ţi se oprească o locuinţă de pe acum, căci altfel nu mai găseşti loc!

I-am urmat sfatul şi avui norocul să găsesc o locuinţă în Slănic pentru vara următoare.

A fost grea iama de la 1855 – 56; crivăţul sufla în toate zilele şi soarele nu se vedea, de obicei, decât puţine ceasuri pe cer, parcă ar fi vrut să-şi bată joc de moldoveni, care credeau că au o climă meridională. Sănătosul cu greu rămase sănătos, bolnavul însă suferi rău, şi când se iviră în sfârşit cocoarele şi rândunelele, nevastă-mea avea mai mult decât totdeauna trebuinţă de băi.

Aşadar, hotărârea cea mare rămase definitivă; aveam să mergem la Slănic, şi anume spre sfârşitul lui iunie.

Într-o sară, intră o trăsură în ogradă. Erau nişte prieteni de-ai noştri. Cel ce trăieşte singuratic la ţară preţuieşte îndoit o asemenea vizită. Ne aşezarăm veseli la ceai, în jurul mesei.

— Staţi toată vara la ţară? întrebă unul din prieteni.

— Ba ne ducem la Slănic, răspunse nevasta mea.

— La Slănic? Aţi şi făcut toate pregătirile?

— Nicio pregătire; ne-am hotărât numai să plecăm peste opt zile.

— Şi asta-i tot?

Persoanele aceste fuseseră la Slănic, şi de aceea au râs mult de noi, văzând cu ce uşurinţă copilărească priveam un lucru de atâta însemnătate cum este un drum la băile din Moldova. Ei ne deteră desluşirile trebuincioase pentru expediţie şi plecară, urându-ne călătorie bună.

Doamne Sfinte, ce chin grozav a început! Trebuia să închidem două care cu boi; ţăranii se temeau de drumul lung în munţi şi nu se puteau hotărî să se însărcineze cu cărăuşia până la Slănic; în sfârşit, după multă vreme şi gâlceavă, sosiră şi carele. Ne apucarăm de încărcat. Saltele, perne, plăpumi, tingiri, farfurii, într-un cuvânt

toate lucrurile de neapărată trebuinţă pentru o aşezare vremelnică zăceau aruncate pe iarbă; apoi veneau lăzi şi saci cu făină, cu zahăr, cu cafea şi cu celelalte băcănii întrebuinţate la bucătărie. Încetul cu încetul, se rădicară două piramide din coşurile carelor şi ajunseră la o înălţime fabuloasă; vârful uneia dintre ele era alcătuit dintr-un hârdău de spălătorie care-şi întindea cele trei picioare în aer ca un semn telegrafic, căci şi de astfel de unealtă trebuie să te îngrijeşti; se întinseră rogojini şi ţoale peste toate lucrurile; o spălătoreasă şi o ţigăncuşă se agăţară de hârdăul despre care am vorbit, bucătarul şi rândaşul se suiră pe vârful celeilalte piramide şi aceste patru feţe de slugi ale casei se uitau în jos cu nepăsare de pe scaunul lor din văzduh, în vreme ce cărăuşii înjugau boii şi scârţâitul roatelor neunse înştiinţa caravana că se pusese în mişcare.

Slavă Domnului, treaba asta era isprăvită; dar bucătarul plecase, saltelele asemenea, şi trebuia să lăsăm carele, cu pasul cel liniştit al boilor, să ne treacă înainte cel puţin cu douăzeci şi patru de ceasuri. Mâncarăm ca vai de lume şi neapărat eram rău dispuşi. Dar, la urma urmelor, ceasurile tot trec, oricât de leneş ar părea minutarul; cu cât

ne înveseleam însă, începând a râde de viaţa noastră ţigănească, cu atât mai mult se întuneca cerul, cu atât mai negri şi mai groşi se întindeau nourii. Pentru Dumnezeu, nu cumva are de gând să ploaie?

Abia pusesem sorţii această întrebare deznădăjduită şi începu a picura, iar peste o jumătate de ceas se aşează pe ploaie ţapănă. Muţi de mâhnire ne uitam la cer. „Ce va mai fi făcând cutia cu pălăria”, părea să zică fiecare privire a nevestei mele; şi o grijă nespusă pentru faină, zahăr şi tot ce se afla în care îmi intră în inimă.

Dar, precum se ştie, nu s-a descoperit încă niciun leac în contra ploii, şi trebuia să ne supunem.

— Copilărie fericită! strigai eu, strângând la piept cu durere pe soţia mea şi arătându-i copiii, care săreau fără grijă prin odaie; fiinţele acestea nevinovate nici nu-şi

închipuiesc în ce terci se poate preface faina, dacă străbate apa printr-însa!

În orăşelul Reval, locul naşterii mele, se întrebuinţează un provincialism care ar merita să fie primit în limba cultă, şi pe care-l recomand cu căldură tuturor vocabularelor. Când plouă ţapăn, de se fac beşici pe bălţi şi apa cerească năvăleşte pe streşini, se zice *espladdert draussen*, adică vorba românească *toarnă cu găleata*. *Nsiâax*, turna cu găleata când ne deşteptarăm a doua zi; turna, şi turna cu o stăruinţă grozavă. Tot cerul era cenuşiu; nici cea mai mică nădejde că s-ar putea îndrepta vremea. Să aşteptăm ori să nu aşteptăm, iată întrebarea. De ce să aşteptăm, zisei eu, cu răceala înşelătoare a unui om înfuriat; dacă plouă mereu aşa, se umflă Şiretul peste care trebuie să trecem, şi toate podurile se duc dracului. Aşadar, să puie caii şi să plecăm în voia Domnului.

Şi se puseră caii. Copiii avură curajul să cânte şi să bată din palme când dădui această poruncă. Trăsura trase la scară, înhămată cu şapte cai închinaţi; doi vizitii foarte curios îmbrăcaţi, cărora le curgea ploaia de pe marginile muiate şi pleoştite ale pălăriilor, mânau mârţoagele de călare. Eu însumi mă urcai pe capră, adăpostit de un cortel[14] uriaş. De când mi se întâmplase odată să cad în apă de pe un pod, de la o înălţime de zece urme, cu nevastă, copii, guvernantă, trăsură, cai şi slugi, cu toate că printr-o minune dumnezeiască am putut aduna, unul câte unul, nevătămaţi, pe toţi membrii familiei mele din noroi – numai unul dintre cai plătise cu viaţa această întâmplare –, de atunci nu mă mai rabdă inima să şed înăuntrul trăsurii, când sunt ai mei într-însa. Mă aşezai dar la acest loc, de unde puteam băga sama la toate şi-mi părea că sunt un curcan bătrân ce priveşte supărat cum i se udă penele.

Astfel ajunserăm la malul Siretului, pe care nu-l trec niciodată fără groază. Apa se şi umflase aşa de tare încât stâlpii de care trebuia să fie prins podul umblător, ca să ne putem urca pe dânsul, răsăreau ca o insulă mititică din mijlocul valurilor. Este, fără îndoială, şi mai greu să te

14 Umbrelă, regionalism din zona Moldovei (n. red.).

aşezi, când ai un şir de cai puşi doi câte doi, de vreme ce pe pod abia e loc pentru cei de la oişte. Ceilalţi trebuiră deci să plece singuri înainte şi la malul de dincolo fură aşezaţi în rând, fiecare la locul său, aşa încât să poată fi îndată înhămaţi, înainte ca trăsura să fi părăsit podeala sa plutitoare. La acest prilej ne-a fost de mare folos mecanismul cel foarte simplu al hamurilor moldoveneşti. Neapărat că dacă mai are cineva vreo nădejde de un viitor fericit, el se coboară din trăsură la asemenea împrejurări, şi dacă, pe lângă toate celelalte, mai şi plouă şi trebuie să te ducă cineva în cârcă prin apa umflată, spre a ajunge la podul umblător, apoi te uzi şi te murdăreşti de ajungi tocmai ca membrii familiei mele când se urcară iarăşi în trăsură.

Când e vremea frumoasă oricine se bucură de pământul Moldovei cel roditor, pământ negru de grădină amestecat cu humă; pe vreme de ploaie însă, omul, mai ales cel ce călătoreşte, poate ajunge la deznădăjduire. Glodul ajunge până la osie şi umple golurile dintre spiţele roatelor, până ce samănă cu nişte cercuri negăurite, şi trebuie să te opreşti, din vreme în vreme, spre a le descărca de povara cea netrebuincioasă; caii cu greu îşi dezlipesc potcoavele din mocirla cleioasă şi, cu toate pocniturile de bici asurzitoare şi cu toată convorbirea surugiului cu caii, tot nu înaintezi decât foarte încet. După ce furăm târâţi astfel vreo trei sau patru ceasuri, mă apucă acolo, în locul meu de afară, un fel de deznădăjduire înveninată; căci după celelalte toate, îşi mai găsise şi ploaia, pe nesimţite, un drum prin cortel, spre gulerul hainei mele şi, de acolo, înainte spre piele. Aşa nu puteam merge mai departe. Acelui ce susţine că nu-l poate scoate nimic din fire, îi urez asemenea călătorie la băi, în care să se bucure de un duş înainte de a ajunge. Am fost, dar, siliţi să căutăm un adăpost.

Din fericire însă, în judeţul Roman, relativ foarte populat pentru Moldova, se găsesc des curţi boiereşti, şi nu e greu să afli un asemenea adăpost. Abia luaserăm hotărârea să facem un popas şi ştiurăm îndată unde să

mergem, spre a găsi mângâiere la năcazurile noastre. Nu trecu un ceas şi ne bucurarăm de primire călduroasă şi prietenească în sânul unei familii foarte îndatoritoare. Ne dezmorţirăm cu adevărată desfătare toate încheieturile. Nu ştiu de ai luat sama, iubite cetitor, la înfăţişarea plăcută pe care o are cineva, când, ud până la piele, intră în sfârşit într-o odaie prietenească, printre oameni prietenoşi. Părul i se lipeşte de tâmple, colţurile gulerului samănă cu urechile unei căţeluşe nemernice, dintre care una stă drept în sus, în vreme ce cealaltă atârnă în jos. Grozav ai dori, mai ales când nu mai eşti tânăr, să-ţi dai un fel de aer de nepăsare, cu care treci peste asemenea nefericiri, vârându-ţi îndrăzneţ mâinile în buzunarele pantalonilor. Eu însumi nu-mi putui stăpâni râsul, când o oglindă obraznică îmi arătă figura mea cea caraghioasă.

Dar din toate mijloacele ce pot încălzi pe un om ud şi îngheţat, cel mai bun este o strângere de mână călduroasă. Nu mă pot opri de a spune mereu acelaşi lucru: primitor ca românul, cu greu mai poate fi altul. Am fost căutaţi şi îngrijiţi fără odihnă, şi ne simţirăm în acel mic cerc întocmai ca la noi acasă.

După o noapte petrecută minunat de bine, ridicai perdelele cele groase de la ferestrele odăii mele de culcare, spre a vedea ce se petrece afară. Turna mereu cu găleata! Oricât de bine ne-am fi aflat în casa aceea, tot nu ne putea fi plăcut să zăbovim prea multă vreme acolo, mai ales când ne gândeam la cutiile cu pălării, la sacii cu făină şi la saltele. De aceea, salutarăm cu bucurie cele dintâi raze de soare ce se iviră înspre sară. Mai rămaserăm încă o zi în acea societate plăcută şi inteligentă, spre a lăsa drumului vreme să se facă mai omenos, şi pornirăm, în sfârşit, a treia zi iarăşi la băi. Stăpânii casei ne încărcară cu urări şi cu pui fripţi pentru drum.

Plecarăm când se crăpă de ziuă. Vremea era minunată, dar Carpaţii te puneau pe gânduri: aburi deşi ieşeau dintr-înşii. Poate ne va ajuta Dumnezeu, gândii eu. Merserăm mai departe, trecurăm prin oraşul Bacău, ce nu înfăţoşază niciun interes, şi peste o jumătate de ceas

începurăm a urca Pietricica, un deal foarte greu de suit, unde şoseaua începută de opt ani şi încă neisprăvită este de foarte puţin folos. Din când în când zăreşti şerpuirile şoselei din depărtare, însă călătorul nu se poate sluji decât de drumul cel firesc. Pe alocurea, se iveşte înaintea lui un fel de părete drept de tot, pe care trebuie să se urce nefericiţii cai cu trăsura. Cu toate acestea, n-am mers rău: mârţoagele îşi făcură datoria sub părintească povaţă a biciului; pământul era pietros şi apa se scursese, fără a lăsa glod în urmă. Dar cerul era din ce în ce mai ameninţător; şi abia ajunsesem, cu ajutorul unor strigăte şi îndemnări sălbatice, pe vârful unui deal din cele mai oable – unde ne aflam despărţiţi de tot ce e pământesc, căci locuinţele oamenilor zăceau departe sub noi, şi unde numai un sfânt locaş îşi înălţa turnul într-o singurătate înspăimântătoare –, şi ne apucă o furtună şi o ploaie de cele ce nu s-au mai pomenit de la Noe încoace! Ne aflam într-o stare şi mai critică decât la plecarea noastră de acasă; în asemenea locuri nici nu era de gândit că s-ar putea găsi un adăpost; şi peste câteva clipe începură a curge pe drum nişte şiroaie furioase, astfel încât nu se mai putea face un pas prin mâlul ce acoperise drumul. Am fost siliţi să ne oprim pe locul unde ne găseam; şi cai, şi oameni plecară capul în jos; nimeni nu zicea un cuvânt; cu atât mai tare răsuna tunetul din munţi, şi fulger după fulger şerpuia prin întunecimea ce se lăţise deodată. Priveliştea era fără îndoială frumoasă, dar fiecare plăcere are trebuinţă de dispoziţia cuvenită ei; şi când stai în apă până la glezne şi toarnă cu găleata de sus, parcă răposatul hidroterapist Priesnitz ar fi luat cu arendă stabilimentul de apă al cerului, atunci grozav îţi pasă de frumuseţea unei furtuni maiestuoase! Dar lucrul cel rău avea să vie după asta, vedeam eu bine: caii nu se vor mai putea urca pe dealul alunecos.

Şi aşa se şi întâmplă. Peste o jumătate de ceas şi mai bine, când începu să se potolească furtuna, încercarăm cu sfială să urmăm nefericita noastră călătorie, dar cu toate nespusele noastre silinţe nu ne puteam urni din loc; caii pe

care călăreau vizitiii cădeau în genunchi; trăsura da înapoi în loc să meargă înainte, şi din pricina prăpastiei din dreapta noastră, în a cărei adâncime se pierdeau ochii, nu prea era chip să faci încercări multe.

În aşa grea împrejurare nu era de-ajuns să mă necăjesc numai, sau să blăstem toate băile din lume; trebuia pus ceva la cale pentru a scoate trăsura din noroi. Zării la câtăva depărtare de noi mai multe care cu boi; pe drumul acesta se întâlnesc, cu sutele, care deşerte ce se duc la Ocna ori se întorc de-acolo încărcate cu sare. Ajunsei până la dânsele, în sudoarea frunţii mele, şi căutai să înduplec pe cărăuşi să-mi vie în ajutor cu vitele lor. Ar trebui să-şi ieie cineva nădejdea de a mai găsi vreun bun creştin, dacă numeşte astfel numai pe acela ce-şi iubeşte aproapele ca pe el însuşi, şi nu caută să se folosească cu prisos de nefericirea lui. Cât despre mine, eram mulţămit de a vedea, în urma unei plăţi bunicele, opt boi înjugaţi la trăsura mea; ne suirăm la deal; cerul, în mila sa, ne feri de a petrece noaptea pe înălţimile Pietricicăi! La vale, caii se hotărâră să-şi facă iarăşi datoria, şi de-acolo înainte merse cum merse.

Nu minute, dar ceasuri pierdusem în această împrejurare, şi prevăzui foarte îngrijat că nu vom putea ajunge până la casa cea prietenească, în care voiam să petrecem noaptea. După toate celelalte ne mai apucă o a doua furtună când ajunserăm la târguşorul Orăşa, sau mai bine zis la şirul de gherete pline cu lucrurile trebuincioase ţăranilor de la munte. Se făcu noapte şi am fost siliţi să căutăm adăpost la crâşma unui ovrei. Dar ploaia ne urmări până şi în casă, ba chiar până în paturile noastre cele rele; castroane ce miroseau a curechi murat, oale şi talere se aşezară pe saltelele noastre şi pretutindeni pe unde se ivea duşul; şi tot mai ploua în odaie, pe când afară de mult străluceau stelele.

Când istoriseşte cineva pe larg, şi poate chiar prea pe larg, o aşa călătorie, ţi se pare că povestitorul trebuie să fi făcut cel puţin douăzeci şi cinci de poşte; tot drumul, însă, până la Slănic abia este de vreo şapte poşte; şi acum mai

aveam înaintea noastră încă trei, pe care, după toată socoteala omenească, ar fi trebuit să le fi făcut mai înainte de a însera. Nu golisem însă până în fund paharul suferinţelor noastre: greutăţile cele mai mari erau să vie de-acum înainte. Ajunsesem mai fără întâmplare până la Târgul Ocnei, care trimite sarea cea bogată din renumitele sale ocne, chiar dincolo de graniţele Moldovei. Nici nu mai ţin în seamă o furtună nouă şi o nouă ploaie, căci eram aşa de obişnuiţi cu compresele de apă rece des repeţite, încât nu ne mai puteau face niciun rău. Acum trebuia să dăm de Slănic, ţinta călătoriei noastre, dar Slănicul se afla încă în depărtare cam de o poştă şi tocmai aici s-a pus vârf petrecerii de până acum, vârf foarte ciudat pentru nişte bieţi călători având trebuinţă de băi. În tot drumul nostru nu pierdusem munţii din ochi. Ocna însă este cu totul închisă între dealuri, şi numai Trotuşul cel răpede deschide oraşului un drum spre şes. În Trotuş se aruncă râul Slănicului, ce izvorăşte din nişte stânci singuratice în mijlocul pădurilor. El a dat numele său apelor minerale; aşadar, de-a lungul Slănicului, în sus spre fundul munţilor, duce drumul la băi. Cu caii mei cei osteniţi şi cu trăsura cea mare nu puteam înainta, aceasta o înţelesesem; îmi aşezai, dar, nevasta şi copiii, cum se putu, la adăpost, şi mă pusei să caut un alt mijloc de a ne urma drumul.

La poştă am fost primiţi într-un chip foarte puţin politicos; un birjar ce închiria cai îmi râse în faţă. Era cât pe ce să mă fac şi eu grosolan, când un orăşean milos îmi veni în ajutor.

— Domnule, îmi zise el, Trotuşul şi Slănicul au ieşit din matca lor şi trebuie să treceţi apa de douăzeci şi patru de ori înainte de a ajunge la băi. Cu cai nu o puteţi scoate la capăt.

— Prietene, zisei eu cu blândeţe unui om amărât de venin, în ce chip îmi pot urma calea? în Ocna nu rămân cu niciun preţ.

El scoase ceasornicul: „Ce-i drept, e cam târziu…”

Era două după douăsprezece; şi depărtarea până la Slănic, după cum vă mai spusei, abia era numai de o poştă.

Iară-mi dădui toată osteneala să nu fiu grosolan, căci mi se părea că şi omul acela îşi bătea joc de mine.

— Ce-i drept, e cam târziu, urmă el cu sânge rece, dar puteţi încerca. Luaţi un car cu boi…

Mirarea mea, alergatul de ici colo, înghiţirea necazului, toate acestea mai ţinură un ceas. Dar ideea să iau un car cu boi biruise, şi pe lângă celelalte toate mai trebui să fiu şi martorul veseliei copiilor mei, ce se bucurau să meargă o dată şi cu carul cu boi.

Lucrul se hotărâse cam de-o jumătate de ceas când carul intră în ogradă, o maşină cu roate grozav de mari şi fără cea mai mică bucăţică de fier. Cercuri de buţi fură aşezate şi legate pe deasupra carului, pe dânsele se aşeză o zdreanţă de pânză prinsă cu sfoară, şi iată baldachinul gata; lăzile ne slujiră drept perne, şi ne vârârăm cu mare greutate sub acest acoperământ improvizat, sub care trebuia să şedem cam aplecaţi, dacă nu voiam ca pălăriile noastre să piardă orice formă omenească. Cărăuşul, un flăcău în cămaşă albă şi încins cu nelipsitul chimir de piele, pocni din bici şi cele patru dobitoace, albe ca argintul şi cu capul încornorat, ce erau înjugate la car, se puseră cu pas liniştit în mişcare.

Sunt momente în care năcazul ajunge la culme. În asemenea împrejurări, se preface deodată într-un râs pe care nu-l mai poţi stăpâni. Aşa ni se întâmplă şi nouă! începurăm a râde cu hohote, pe când carul hodorogea pe caldarâmul uliţii; copiii râdeau dimpreună cu noi, ba chiar şi cărăuşul, care totodată se uita la noi, parcă n-ar fi înţeles pricina râsului.

Îndată apucarăm răpede la vale şi intrarăm în Trotuş. Ţăranul nostru îşi aprindea luleaua şi ne lăsa în voia boilor; el trecea râul mai la vale pe o puntişoară. Unde era apa mai adâncă, de intra chiar în carul nostru cel înalt, boii se opreau spre a se întări printr-o înghiţitură răcoritoare; noi trebuia să ridicăm picioarele în sus, fiindcă de obicei nu-ţi dă în gând că ai putea avea trebuinţă de galoşi în trăsură, şi strigam din toate puterile la ţăran să nu ne lase în loc. Acest prolog al ciudatei noastre călătorii se sfârşi, cu toate

aceste, destul de iute, şi apa de sub noi se scurse îndată ce ajunserăm la celălalt mal. În orice caz, Trotuşul nu este hotărât de Dumnezeu să fie trecut fără pod. În momentul de faţă e de nădăjduit că se află o punte pe dânsul; mulţi ani, însă, bolnavii a trebuit să treacă prin apă, dacă nu voiau să-şi piardă cura de la Slănic. O furtună luase podul şi administraţia locală nu găsise vreme, dintr-o primăvară într-alta, să facă unul nou, îmbinând câteva bârne.

Dincolo de Trotuş drumul părea, la început, destul de bun; pe amândouă părţile sunt căsuţe ţărăneşti foarte plăcute, cu grădinile pline de porumb şi de pomi roditori; pe coasta dealurilor se ridică chiar şi vie, şi te prinde mirarea cum cărăuşii din Ocna nu vor să-şi închirieze caii pentru drumul acela. În curând, însă, lucrul se lămureşte. Abia ai trecut de cele din urmă case ale târguşorului şi valea se face la fiecare pas mai strâmtă; munţii se înalţă de amândouă părţile, drepţi ca păretele, ici şi colo sunt acoperiţi cu brazi şi cu fagi, dar mai adesea sunt râposi şi arătând prin goliciunea lor straturile de pământ şi de piatră din care sunt alcătuiţi, astfel încât pe alocurea se formează arabescuri curioase, ce se deosebesc foarte tare unele de altele. Acum nu mai e loc de drum pe marginea râuleţului, şi începe trecerea, de cincizeci de ori aproape, prin apa Slănicului. Bolovani şi stânci de granit sunt risipite primprejur, parc-ar fi în adevăr semănate de mâini de uriaşi; în fiecare clipă, carul se apleacă când într-o parte, când într-alta; şi dacă au scăpat roatele din această piedică, alunecă deodată de pe un bolovan vârtos şi se prăvale la pământ, de se cutremură carul din toate încheieturile, şi nenorociţii călători sunt aruncaţi unul peste altul, în poziţiunile cele mai felurite. În apă sunt, negreşit, bolovani tot aşa de deşi, de aceea lucrul pare şi mai primejdios când una din roate se ridică în sus, în vreme ce celelalte se scufundă adânc în râul cel spumegos. Dar boii înaintează cu băgare de seamă, se opintesc din răsputeri în jug şi apa ţâşneşte în sus când carul, ieşind din valuri şi suindu-se pe o bucată de stâncă, cade din nou şi reîncepe peste o clipă aceeaşi încercare. Ici şi colo,

drumul este aşa de îngust, încât la coborâşul cel răpede în apa Slănicului roatele se urcă pe un pripor[15] de mai multe urme; dar când drumul e alunecos din pricina ploilor, precum se întâmplase în călătoria noastră, atunci ţi se pare că trebuie neapărat să te răstorni; mărturisesc că mi s-a făcut adesea părul măciucă când ne aflam în asemenea locuri şi mai grăbeau şi boii pasul la vale şi azvârleau carul, hodorogind, în apă. Nevastă-mea, lăzile, copiii şi eu însumi eram aşa de zdruncinaţi şi de aruncaţi unii peste alţii, încât ne trebuia osteneală spre a ne aşeza iarăşi fiecare la locul nostru; dar

În lume-i multă zdruncinare.

Domnul ne-o dă cu prisos – Să suferim, dar, cu răbdare.

Căci şi ea e de folos, zisei eu copiilor, cărora nu prea părea să le placă filosofia vieţii ce le zdrobea oasele; ei încetaseră de a se bucura de felul nostru original de a călători.

După cele dintâi două ceasuri (şase ceasuri ţine tot drumul, şase ceasuri pentru o poştă!), dai de un sat mic şi sărăcăcios locuit de unguri, ale căror case prăpădite sunt presărate unele dincolo de apă şi altele agăţate ca cuiburi de rândunele, pe pripoare. Aici şi porumbul începe a fi rar, şi chiar dacă locurile ar fi bune, unde să-l semene bieţii oameni îndestul, ca să se poată hrăni cu dânsul? Fiecare ţăran are lângă casa sa un stânjen pătrat de loc curăţat de pietriş, pe care samănă legumele ce i le cumpără musafirii de la băi. Această cultură îi aduce mai mult folos. Am fost foarte miraţi de a găsi aici, în valea Carpaţilor, o ramură de industrie care ne amintea Sviţera[16] şi alte ţări prin munţi: copiii, unii goi pe jumătate, alţii goi de tot, se foloseau de mersul nostru în pas spre a înconjura carul şi a ne oferi, cu braţele întinse, buchete de flori foarte simple, alcătuite mai ales din ierburi cărora grădinarul le dă numele dispreţuitor de buruiene. Figurile rugătoare erau mai expresive decât sunetele limbii ungureşti, pe care nu le

15 Pantă abruptă, povârniș (n. red.).

16 Elveția (n. red.).

pricepeam, şi comoara noastră botanică se făcu în puţine minute foarte însemnată. Dar la băi n-aveau trebuinţă copiii să meargă cu noi, obrazul lor cel murdar strălucea de sănătate. Dumnezeu are totdeauna câte un mijloc ascuns de a îndulci viaţa, când este amară.

Îşi poate închipui cineva, fără îndoială, că suferisem destul în drumul acesta şi că soarta răutăcioasă s-ar fi putut mulţămi cu vânătăile şi cucuiele ce le căpătasem, fără a mai adăuga ceva la nenorocirile noastre. Dar de unde? Noaptea începu a se întinde peste valea prăpăstioasă prin care ducea drumul nostru şi, ca să mai avem puţină variaţie, ne apucă iar o furtună. Îndată ploaia se puse a curge în şiroaie, şi peste câteva minute apa trecea, ca printr-o sită, prin învelişul nostru de pânză zdrenţuită, sub care nu puteam nici măcar întinde o umbrelă. Dar, din norocire, ajunserăm îndată la jumătatea drumului şi găsirăm un adăpost, unde fără voie ne-am hotărât să petrecem noaptea. Acest adăpost pentru bolnavii ce merg la Slănic se numeşte Cerdac, şi este alcătuit dintr-o căsuţă pe malul drept, din alta pe malul stâng al Slănicului, şi dintr-un fel de pod mare acoperit, având păreţi laterali fără geamuri, clădit deasupra apei clocotitoare şi care împreunează cele două case. Nu ne oprirăm spre a ne minuna de arhitectura acestui obiect de artă, ci intrarăm răpede; turna cu găleata. Lapte, ouă, pui de găină şi mămăligă, iată o cină foarte bună în împrejurările acele; şi de ar fi fost odihna nopţii numai pe jumătate aşa de mulţămitoare, somnul ar fi dat uitării multe din suferinţele noastre. Dar lemnul de brad este un material de construcţie foarte viclean, cu toată culoarea cea închisă ce o câştigă şi pe care pictorul o numeşte un „ton cald”. În tonurile aceste calde se încuibă ploşniţele. La unu după miezul nopţii eram în picioare, nevastă-mea şi cu mine; paşii noştri răsunau groaznic pe podelele de deasupra Slănicului, şi vâjâitul apei ce curgea dedesubt acoperea suspinele noastre de jale. Cred că cetitorul nu va avea nevoie de multă închipuire pentru a se pune în locul nostru. A fost o noapte grozavă!

Când se crăpă de ziuă, ne aflam iarăşi sub coviltirul nostru de pânză. Cerul era întunecos ca şi dispoziţia noastră, dar drumul ceva mai bun. Valea se lărgeşte în unele locuri, şi o iarbă verde şi frumoasă îţi înveseleşte ochii. În sfârşit, cărăuşul întinse biciul drept înaintea lui, zicând:

— Iată şi Slănicul!

Scoaserăm capetele, mic şi mare, de sub cortul nostru şi ne uitarăm cu curiozitate primprejur. Ne aflam, în adevăr, la Slănic. Trecurăm apa pentru a patruzeci şi două şi ultima dată, văzurăm mai întâi vreo douăsprezece case ţărăneşti şi în sfârşit şi stabilimentul pentru bolnavi. Curioasă privelişte! O întindere având forma unui triunghi neregulat, cam aplecat şi înzestrat de natură cu multe gropi şi multe ridicături: iată curtea; de jur-împrejur se află case sau mai bine zis magherniţe lungi, cu tavanul jos, cu acoperişul de şindrilă şi cu ferestre mici de tot; dinaintea casei sunt prispe lungi sub streaşină largă; o uşă mai mult sau mai puţin dreaptă se află în rând cu alta, de care se deosebeşte printr-un număr; totul are culoarea cafenie de care am vorbit mai sus şi pe care o întinde vremea asupra lemnului de brad: şi nimic nu precurmă uniformitatea aceasta decât efectul de lumină surprinzător adus de şindrilele cele nouă în mijlocul altora vechi. Dacă ar pune cineva pe un străin în mijlocul acestui meidean1 în trei colţuri şi l-ar întreba „Ce vezi?”, el n-ar putea răspunde alta decât: „Vad pregătiri pentru un iarmaroc, pentru care trebuie să fii asigurat dinainte de *beau fixe*[1718]”. *Beau fixe*\ Ce batjocură a sorţii! Când se opri carul, începu din nou a turna cu găleata; din munţii ce înconjurau valea se înălţau aburi ce vesteau ploaie, apa Slănicului creştea pe fiecare ceas, şi însoţea ca o orchestră melancolică suspinele noastre. Totul era trist, întunecos şi rece ca o zi de toamnă.

Spre a-mi putea întrucâtva adăposti familia întreagă, luasem două numere, fiecare din ele o colivie ca de trei

17 Maidan (n. red.).

18' Arestat (n. red.).

stânjeni pătraţi de mare. Intrarăm: un aer umed ieşea din odăile cele întunecoase şi neplăcute, ai căror păreţi de scânduri goale păreau să-şi râdă de oaspeţi. Dar tot se purtase grijă de mobile. Îngrijitorul băilor sosi cu patru dulgheri înarmaţi cu securi şi cu ferăstraie, care se puseră să facă, din scânduri necioplite, un fel de podeală de lungimea unei saltele, pentru fiecare din noi; rindeaua nu fu deloc întrebuinţată; apoi ni se aduseră nişte mese şi nişte bănci tot aşa de necioplite, şi datoria de bună primire a îngrijitorului era împlinită. Carele noastre cu calabalâcul sosiseră şi ele după multe nevoi în ajun; pronia cerească, ajutată de rogojini, mai că oprise intrarea ploii în lucrurile noastre, şi astfel puteam începe să ne aşezăm. După câteva ceasuri de muncă ajunserăm a da acestei menajerii, prin ajutorul perdelelor şi al covoarelor, un aer de casă de locuit; câteva crăpături din părete, prin care se putea fără exagerare întinde mâna către un prieten din afară, câteva găuri din acoperiş prin care trecea ploaia mai fură astupate cu ajutorul celor patru dulgheri, şi ne puturăm în sfârşit aşeza la odihnă. Trebuie să vie cineva la Slănic pentru a pricepe ce fericire pot deştepta în om şederea şi odihna! Grija hranei era lucru de nimic pe lângă celelalte; în dosul fiecărui număr se mai află o şandrama de scânduri în mijlocul căreia se ridică un fel de dulap umplut cu pietre şi nisip: aceasta e bucătăria; ne puteam încaltea sătura de mâncare; şi abia începu să se întunece afară, şi numerele 11 şi 12 dormeau duse.

A doua zi mă lovii cu capul de pragul uşii şi ieşii din odaie. Vremea cea rea împiedicase până atunci pe bolnavi de a veni; abia erau prinse patru sau cinci numere. Călători ce vin în treacăt nu se află pe aici, de vreme ce niciun drum nu duce mai departe în munţi; era, dar, tristă priveliştea ce se înfăţişa ochilor mei. Mormane de pietre, bucăţi de lemne putrede şi orice se mai adunase în cursul anului zăceau pe meideanul cel în trei colţuri; rar se vedea o fiinţă omenească trecând de la o casă la alta; glasuri nu se auzeau deloc; numai Slănicul vâjâia, vâjâia mereu. Un cârd de gâşte alergau gâgâind şi câţiva cai, cu picioarele

de dinainte prinse în piedici, păşteau iarba presărată pe ici pe colo, şi la fiecare săritură ce făceau, lanţurile zuruiau ca fiarele unui arestant1. Îmi deschisei cortelul şi mă dusei să văd izvoarele. Valea e aşa de strâmtă îndată ce ajungi în dosul şirului de case, încât nu poţi înainta de-a lungul Slănicului decât pe scări şi poduri; dar natura e de-o sălbăticie măreaţă la locul acesta; stânci se razimă de stânci, adesea ţi se pare că ar trebui să se prăvălească un bloc de granit de la locul său cel îndrăzneţ, şi apa răpede clocoteşte şi ţâşneşte din albie: la picioarele stâncilor parc-ar fierbe. Aici erau izvoarele; dar dacă se îngrijeşte aşa de rău de locuinţa bolnavilor, apoi aici este şi mai puţin vorba de îndemânarea lor. Izvorul No. 1, a cărui apă e numai de băut, curge în aşa fel din stâncă încât nici nu trebuie să te apleci spre a-ţi aşeza paharul la gura şipotului; la No. 3, însă, trebuie să salţi ca un canar înainte şi îndărăt, pe două scânduri ce se clatină; No. 4 curge de-a dreptul în colivia cea de lemn pentru scăldat; de vrei să bei apă pe când se scaldă cineva, trebuie să te târăşti prin dosul coliviei, să îndeşi iarba şi muşchiul în şipot până ce se varsă apa pe deasupra, şi apoi să ţii paharul dedesubt, în vreme ce muşchiul şi iarba sunt duse de apă, pe neaşteptate, până peste capul celui ce se află în baie. Arunc o privire asupra numerelor 2, 5, 6 şi 7, în care se iau băi reci; pretutindeni domneşte o murdărie ce nu intră de altminteri în obiceiurile moldoveneşti: mucuri de ţigară şi orice aduce întâmplarea înoată în apă. Pretutindeni suflă vântul, pretutindeni sunt crăpături printre scânduri, uşile abia se închid.

Dar mai mizerabil decât tot e galeria făcută pentru cei ce beau apă. Ea trebuie, fără îndoială, să se afle cât se poate de aproape de izvoare. Aceste izvoare slujesc totodată şi pentru băi; doctorul nu orânduieşte la toţi băi calde, şi pentru a nu se căra apa prea departe, se petrec, aproape de tot de galerii, pe marginea Slănicului, lucrurile cele mai neauzite. Cine are poftă, pune de-i aduce de pe munţi, care din această cauză se dezgolesc, în fiecare an, tot mai mult, oricâţi copăcei tineri şi ramuri de copaci îi

trebuie spre a-şi face o colibă în care să-şi aşeze baia; apa nu se fierbe, ci se încălzeşte cu pietre înfierbântate; se ridică, dar, atâtea ruguri câte băi calde trebuie; flăcările se înalţă vesele, trimiţând fumul lor celor ce beau apă, rufele ude se leagănă în adierea dimineţii, în vreme ce băiaşii, ţărani desculţi, în cămaşă, încinşi cu chimirul cel de piele, negri de fum ca nişte iasme, aleargă de la un rug la altul, ca să vază de foc. Aceasta este priveliştea de pe galeria deschisă, pe partea cea despre apa Slănicului. Dar lăuntrul galeriei este tot atât de neplăcut. Scândurile sunt singurul material de construcţie, întrebuinţat totdeauna aici. Cu scânduri e, dar, închisă partea de sud şi împiedică orice rază de soare de a ajunge până la sărmanul ce se plimbă pe galeria de treizeci de paşi de lungă, cu apa cea minerală în pântece, cu toate că soarele i-ar face aşa de mult bine, cu frigul simţitor al dimineţii din valea cea îngustă; vântul, însă, are pe unde străbate şi el se foloseşte de aceasta şi intră vâjâind şi şuierând prin crăpăturile cât degetul de largi; chiar acoperişul pare un articol de lux; la cea mai mică ploaie, se fac bălţoace pe duşumelele de scânduri; la măturat nu se prea gândeşte nimeni; şi aici stau atârnate rufe mai mult sau mai puţin curate. Într-un cuvânt, locul acesta în care trebuie să petreacă bolnavul mai multe ceasuri pe zi nu e numai neplăcut, dar şi dezgustător.

Mă întorsei foarte nemulţămit de la această mică plimbare; dobândisem încredinţarea că trebuie să se bucure cineva de o sănătate de fier, spre a se putea folosi de băile de la Slănic.

În aceeaşi vreme, însă, se iviră în mintea mea, într-un şir foarte firesc al gândirii, aceste două întrebări: „De ce se află totul în aşa proastă stare? Nu s-ar putea, oare, să fie mult mai bine, spre folosul omenirii bolnave?”

Poate că stabilimentul e nou de tot, poate că întâmplarea a adus să se descopere aceste izvoare cu puţini ani în urmă, îmi zisei eu, şi începui a face tot felul de cercetări ale căror rezultate cuprind multe părţi interesante. Un vânător din cei cu adevărata patimă a

vânatului, serdarul Mihalachi Spiridon, cămăraşul ocnelor din Targul-Ocnei, gonea în anul 1801 un cerb prin valea Slănicului, nelocuită de niciun suflet omenesc şi acoperită cu o pădure seculară, prin care abia-ţi puteai face drum. De-a împuşcat vânatul sau nu, puţin ne pasă. Ostenit, căzu pe-o stâncă. La picioarele lui curgea vâjâind apa Slănicului. Deodată, vede ţâşnind un izvor din piatră. Apa lasă o urmă gălbie în calea ei scurtă până la pârâu. Vânătorul gustă dintr-însa cu luare-aminte, se întoarce peste câteva minute cu o butelcă la locul descoperit, pe care-l înseamnă prin ramuri de copaci; acum se afla în stare de a-şi supune descoperirea prietenilor săi din Ocna, spre a fi analizată. Prietenii recunosc că apa este minerală şi că în străinătate e întrebuinţată spre tămăduirea boalelor. Serdarul Mihalachi Spiridon pare să fi fost întreprinzător; cu nădejdea unui câştig de care n-are decât o idee nelămurită, nu-şi cruţă osteneala de a face încă o dată drumul cel grozav de greu; ia oameni cu dânsul, care curăţă locul împrejurul izvorului, şi pe când, pentru întâia dată de la facerea lumii, se aude răsunând securea în această sălbăticie, mai descoperă un al doilea izvor mineral, alături cu cel dintâi, dar deosebit de acesta la gust şi la faţă. Istoria nu spune dacă zelul său s-a aprins mai mult vindecându-şi cu descoperirea sa vreo boală oarecare; dar faptul e că Mihalachi Spiridon, fără îndemnul nimărui, mai descoperi, în anii 1804 şi 1807, izvoarele No. 3, 4 şi 5 şi puse totodată de se tăie pădure, spre a se putea pătrunde în acea sălbăticie.

Dar în vremea aceea tot se lăţise vestea în ţară că se descoperiseră izvoare tămăduitoare de boli. Neobositul serdar Mihalachi Spiridon izbuti, prin tăierea pădurii şi spargerea stâncilor, să facă un fel de drum pe care oamenii erau în stare să meargă la izvoare cel puţin călare. Dar abia în anul 1812 se iviră cei dintâi bolnavi, în număr de doi sau trei, care auziseră vorbindu-se de izvoarele de tămăduire din Germania şi ştiau să preţuiască folosul adus de apele minerale. Când se gândeşte cineva că azi încă mai intră urşii şi porcii mistreţi în grădiniţele locuitorilor

acestor văi, şi le strică foarte des şi puţinul pe care-l pot semăna pe locul lor aşa de strâmt; că eu însumi, ducându-mă în amurgul sării să mai beau un pahar la No. 4, am auzit cu urechile mele un lup urlând la vreo sută de paşi de mine; atunci îşi poate închipui ce viaţă prietenească a trebuit să ducă acei doi-trei bolnavi cu locuitorii pădurilor, cu atât mai mult cu cât era lăsată pe sama lor grija de a-şi face o locuinţă. Dar folosul tras din apele minerale îi despăgubi pentru toate nevoile ce le încercaseră; mulţi se tămăduiră de boli învechite de ani întregi şi, *nota bene*, fără orice sfaturi medicale, numai fiindcă beau atâta apă minerală câtă intra într-înşii, şi din acel izvor al cărui gust îl găseau mai puţin neplăcut. Renumele Slănicului se lăţi astfel, încât în anul 1816 se duse şi Mitropolitul Veniamin Costachi acolo. Pentru acesta, serdarul Mihalachi Spiridon porunci să se facă cele două dintâi gherete sau case. Acum ar fi putut Slănicul să ia oarecare întindere, dar singurătatea cea grozavă înspăimânta bolnavii; şi pentru a schimba această stare de lucruri, serdarul Spiridon se duse la Vodă Calimah, spre a-i cere voie să strămute doisprezece ţărani scutiţi de bir pe valea Slănicului. Cererea i se încuviinţă. Peste zece ani, Vodă Mihai Sturdza urcă numărul coloniştilor la 27; la 1836, tot Mihai Sturdza mai ridică numărul lor până la 50, şi îndatori pe antreprenorul băilor să gătească şase odăi pentru bolnavii fără mijloace. Astfel se înfiinţară satele şi casele pe dinaintea cărora treci ca să ajungi la Slănic; în vremea aceea se înmulţiră casele chiar la băi, şi în anul 1839, adică cu douăzeci de ani îndărăt, se şi aflau treizeci şi patru de locuinţe.

De o fi fost pământul pe care izvorau apele minerale al isteţului vânător, sau de i-o fi insuflat instinctul această maximă Justiniană, *res nullius cedit primo occupanti*[19], asta nu se ştie; destul că serdarul Spiridon privea de treizeci şi nouă de ani băile ca proprietatea lui, când la

19 In limba latină, în original. Principiu din dreptul roman care prevede că un bun care nu este deținut de nimeni aparține primului venit care îl ia în stăpânire (n. red.).

1840 stăpânirea i le luă din mână, sub cuvântul că o asemenea proprietate nu putea fi decât a fiscului. Nu i se dete nicio despăgubire pentru cheltuielile şi ostenelile sale; mâhnirea îi scurtă viaţa, şi descoperitorul izvoarelor de tămăduire muri la 22 noiembrie 1844. Niciun monument nu se află în Slănic pentru pomenirea sa, sau cel puţin ca numele serdarului Mihalachi Spiridon să nu fie dat uitării. Spre părerea mea de rău, am tot cuvântul de a crede că acest nume se vede pentru întâia dată tipărit, şi anume pe aceste pagini.

Aşadar, Slănicul era acum al stăpânirii; Moldova se bucura. Acum vom vedea minuni, ziceau sănătoşi şi bolnavi, acum vor înflori băile noastre pe negândite.

Dar, de la 1840 până la 1851, unsprezece ani întregi, nu se făcu nimic. Slujbaşii, cărora le-ar fi făcut mult bine un *purgans drasticum*, spre a se curăţi de multe metehne, aveau totdeauna alte lucruri mai însemnate de îndeplinit; locuinţele începură a se dărâma, şi nici chiar scândurile cele aşa de preţuite până aci, nu se mai întrebuinţară.

Era de prevăzut că, cu acest fel de îngrijire, se vor prăpădi în curând toate locuinţele ce fuseseră proaste din capul locului. Vodă Grigorie Ghica hotărî, dar, să dăruiască băile, unde se mai descoperiseră încă izvoarele No. 6 şi 7, Sfântului Spiridon din Iaşi, care are o avere foarte însemnată şi ai cărui epitropi bisericeşti şi lumeşti se vor însărcina, desigur, c-un lucru de aşa mare însemnătate; căci, afară de împlinirea datoriei creştinești, ar mai putea produce, printr-o bună îngrijire, un venit măricel pe fiecare an.

De atunci, dar, se află Slănicul în aceste mâini sfinte şi totuşi nu se face niciun lucru vrednic de pomenit. Înălţimile, acoperite cu păduri de jur-împrejur, se pustiesc în înţelesul adevărat al cuvântului, casele rămân cum erau, afară de câteva şindrile bătute din nou, şi băile sunt în starea pe care am încercat a o descrie mai sus!

E greu să te uiţi cu nepăsare la un asemenea lucru! Cu capul plecat şi în stomac cu o bucată de carne de berbece, pe care am fost silit să o înghit, fiindcă era prea

puţină lume la băi spre a se putea tăia vite fără pagubă, căutai un locuşor întunecos, înconjurat de brazi înalţi, şi ridicând braţele spre cer, începui a mă ruga:

— Sfinte Spiridoane, strigai eu cu evlavie, pleacă-ţi ochii spre aceste batjocuri! Ai frumoase moşii pământeşti în Moldova cea binecuvântată, şi arendaşii tăi duc mii şi mii de galbeni în vistieria ta din Iaşi; multe din capitalurile tale sunt în deosebite mâini, care-ţi plătesc 10 la sută dobândă, precum e obiceiul ţării; aruncă o privire, din înălţimea unde te afli, pe acest cuib pe care-l împodobesc oamenii cu numele tău şi căruia îndrăznesc să-i dea numele de stabiliment de băi! Luminează mintea îngrijitorilor averii tale pământeşti, spre a se putea bucura odată de bunurile tale cereşti! Spune-le că Mântuitorul a ajutat, mai înainte de toate, pe bolnavi – rugăciunea se înalţă mai fierbinte din fundul inimii, când vreo durere munceşte bietul trup prăpădit. Şi tu, Sfinte Spiridoane, tu, ce ai mijloace, să părăseşti oare bolnavii în ţipetele şi scrâşnirea dinţilor, ce răsună acolo în magherniţele tale? Poate tu nu ştii că un străin a voit să facă, cu preţ de 8.000 de galbeni, o şosea de la Ocna până aici; nu ştii că alt străin vrea să puie băile pe un picior european, dacă i se lasă lui veniturile pe câţiva ani de zile. De ce nu se fac toate aceste? Pentru cine adună epitropii tăi? Biserica n-are alţi copii decât pe noi – noi, însă, avem copii care au trebuinţă de părinţii lor pe câtă vreme sunt mici şi, spre a-i putea creşte, căutăm să scăpăm de nevoile la care a supus voinţa lui Dumnezeu trupul omului. Întreabă numai sufletele acelora ce au făcut bisericii tale de la Iaşi atâtea danii bogate, ele îţi vor răspunde că trebuie să se îngrijească de preoţi, pentru a-i pune în stare să vie, prin rugăciunile lor, în ajutorul păcatelor noastre, dar că toate celelalte venituri ale bisericii trebuie întrebuinţate de dânsa şi de epitropii ei pentru binele omenirii pătimaşe. Şi de-ţi răspund acei epitropi, precum e adevăr, că mult, mult bine s-a şi făcut, tu să le spui: „Faceţi şi mai mult, nu se face niciodată prea mult bine”. Iată, Sfinte Spiridoane, care e rugăciunea mea! auzi-mă! Amin!

Şi prin aer se auzi ca un foşnet de gazete ce-mi repetau rugăciunea, şi în inima mea intră încredinţarea liniştitoare că toate se vor schimba.

Un lucru e adevărat: orice fel de instalare în Slănic întâmpină greutăţi pe care anevoie şi le poate închipui cetitorul din Germania. Drumul, precum zisei, nu merge mai în sus, dar o potecă de frânt gâtul duce, peste stânci şi pe marginea prăpăstiilor, până la graniţa Transilvaniei, ce e în apropiere, şi această potecă o întrebuinţează contrabandiştii ce vin în Moldova cu caii lor de munte, învăţaţi la suiş, spre a cumpăra sarea ieftină moldovenească în locul sării celei scumpe din Austria. Dar oamenii aceştia, pe care-i

vede cineva pe vremea băilor, trecând ziua mare cu porturile cele mai ciudate, nu se mulţămesc numai cu specula sării. Abia a plecat lumea din Slănic (şi, de aceea, bolnavii, de frică, pleacă de obicei toţi deodată, cu calabalâc cu tot), şi aceşti dragi vecini vin de scot toate uneltele de fier de pe la uşi şi de la ferestre, ba iau chiar uşile cu totul, dar mai ales ferestrele, care sunt preţuite ca lucru rar prin munţi, din pricina geamurilor. De aceea s-au întâmplat adesea lupte sângeroase pe locul în care bem acum în pace apele minerale. Un vechi îngrijitor al băilor, un grec ce umbla tot cu fustanelă şi pe care-l puseseră mai ales la ochi contrabandiştii, fu tăiat bucăţele, în înţelesul adevărat al cuvântului, acum câţiva ani; aşa încât urmaşul său, peste care dăduseră aceşti musafiri înainte de a fi avut vreme să puie toate în siguranţă, le aduse el însuşi cleştele, ca să nu strice şi lemnul când vor scoate clanţele şi broaştele.

La Ocna, însă, se află o garnizoană. De ce nu s-ar trimite în timpul iernii, la Slănic, un pluton de douăzeci şi cinci de oameni? Sigur că le-ar trece pofta contrabandiştilor să-şi gătească casele pe socoteala băilor. Dar când o întrebare rămâne fără răspuns, se naşte un monolog care ar putea mângâia pe om în momente de singurătate, dar care nu aduce niciun alt folos.

Ploaia ţinu douăsprezece zile în şir; apa se umflă aşa de tare, încât nu se mai putea comunica deloc cu Targul-Ocnei; nu mai putea veni nimeni; noi – puţinii la număr – stăm aci ca într-o insulă singuratică, tremurând de frig şi mahmuri; de pe munţi se înălţau aburi tot mai deşi, şi în mijlocul lui iulie se făcea noapte la şapte ceasuri sara.

Dar toate nevoile se sfârşesc cu vremea. Învelitoarea cea cenuşie a ceriului începu a se subţia; ici şi colo, se furişa câte un colţ albastru, şi într-o bună dimineaţă ne bucurarăm văzând soarele. Acum fără îndoială că se schimbaseră toate. Ceea ce ni se arătase până atunci ca o vizunie1 de lupi se prefăcu într-o vale romantică, şi ochii se plimblau cu desfătare pe frumoasa verdeaţă de pe dealuri. Înţeleserăm că nu trebuia să te lupţi totdeauna cu atâtea greutăţi, spre a ajunge la Slănic, cu toate că stâncile, neputându-se da în lături, drumul rămâne foarte rău, chiar pe vreme frumoasă. Caravanele soseau una după alta, şi observaţii hazlii asupra lucrurilor ce se descărnau înaintea ochilor noştri făcură să ne treacă ceasurile mai răpede. O familie dusese îngrijirea până acolo, încât venise la băi cu o bivoliţă, şi mălacul[2021], cu sărituriile sale înveselitoare şi cu expresia cea naivă a ochilor săi, ne fu toată vremea tovarăş credincios pe meidanul cel în trei colţuri, acoperit cu iarbă. Şi gheretele noastre erau mai bune de locuit, la căldura cea binefăcătoare a soarelui; dar când se mai şi auziră, într-o zi, răsunând din depărtare, de pe valea Ocnei, nişte sunete de trâmbiţe ce se tot apropiau, şi văzurăm în sfârşit trecând pe dinaintea noastră o mână de unguri, cu pălăriile lor cenuşii ridicate la o parte şi cântând cu foc, atunci ni se înveseli sufletul de tot. Mic şi mare se strânse împrejurul străinilor bineveniţi şi numaidecât adunarăm o sută de galbeni, ca să ne cânte opt ceasuri pe zi, câtă vreme vom mai sta la băi. Felul acesta de a trăi strânşi la un loc făcu să se contopească numaidecât toţi locuitorii din Slănic într-o singură societate şi se înfiinţă – ceea ce

20 Vizuină, variantă populară (n. red.).

21 Malac, mălac — puiul bivoliței (n. red.).

trebuie să se întâmple totdeauna în asemenea cazuri, cu caracterul cel frăţesc al moldovenilor – o adunare plăcută şi prietenească, ai cărei membri

se întâlneau aici pentru întâia dată, dar care din pricina asta nu-şi strângeau mâna cu mai puţină căldură. Printre dânşii se aflau proprietari de moşii din vecinătate, care primeau de acasă legume şi alte lucruri bune de mâncare. Toate aceste se împărţeau frăţeşte cu ceilalţi; moldovanul nu se poate bucura de nimic singur. De două ori pe săptămână e bal în Slănic. Fiecare aduce câte o lumânare pentru a lumina aşa-numitul salon – o gheretă de scânduri cu o parte deschisă de tot, în vreme ce crăpăturile celorlalte trei părţi pun lumânările în primejdie de a se stinge – şi se danţează până ce doctorul dă bolnavilor săi semnalul de retragere. Şi plimblările se fac, de obicei, de toţi împreună. Adunarea îşi deschide drum cu anevoinţă, se suie pe stânci, se clatină când într-o parte, când într-alta, pe bârna aruncată cu nepăsare peste apa Slănicului, îşi rupe câte o pereche de cizme la fiecare plimblare şi se odihneşte la un loc cu vedere frumoasă, ales de toţi; acolo, şi domni şi dame îşi aprind ţigaretele şi petrec un ceas plăcut cu vorba. Una sau alta din dame încearcă câte un cântec moldovenesc, ale cărui modulaţii melancolice răsună prin munţi, ca un suspin al sărmanei Moldove pentru toate lucrurile întristătoare pe care le poartă în sânul ei, şi pârâul însoţeşte cântecul cu şoaptele lui. Multe din momentele petrecute în felul acesta mi-au rămas neuitate.

Bărbaţii găsesc o petrecere plăcută vânând în munţi; mulţi îşi aduc câinii cu dânşii. Mai toţi ţăranii din valea aceea sunt vânători şi se desfăşură o icoană războinică foarte vie când se urcă toţi pe munţi, în sunetul puştilor şi al cornurilor. Vânatul nu lipseşte: am spus mai sus că urşii se coboară adesea până în vale şi strică grădinile ţăranilor. În toamna anului 1855 s-a întâmplat un lucru foarte ciudat. La o mică depărtare de băi se află un tăpşan acoperit cu verdeaţă, unde se duc din când în când chiar persoanele

de la băi; deoparte se înalţă muntele, despărţit de restul lumii printr-un părete stâncos: locul acesta este întrebuinţat de ciobani pentru stână; turma e lesne de păzit, fiindcă nu se poate ajunge la dânsa decât dintr-o singură parte. Din cei patru ciobani, trei se duc în vale pentru a aduce faină şi sare; unul singur rămâne la târlă. Iată că într-o sară încep câinii deodată a urla şi a se azvârli spre intrarea stânei; ciobanul se ia după dânşii şi vede la lumina lunii un urs, stând drept ca un par dinaintea lui. El scoate cu hotărâre securea din chimir şi o *y* ridică în sus, ca să lovească, dar în aceeaşi clipă îl şi apucă lighioana în braţe şi-i vâră ghearele în umeri. Se încinge o luptă pe viaţă şi pe moarte; câinii apucă ursul pe dinapoi, dar ursul, căzând, trage şi pe cioban după dânsul, şi om şi dobitoace se rostogolesc unul peste altul. Groaznic răsună urletele crâncenei lupte, de la un deal la altul. Luptătorii se mai scoală a doua oară în picioare, dar deodată ciobanul simte că nu mai are pe ce să-şi proptească piciorul; duşmanul său îl târâse în fierberea luptei până la marginea prăpastiei; încolţit de câini, el mai face un pas îndărăt, şi amândoi cad în gol. S-ar putea oare crede că ciobanii, întorcându-se la stână, au mai găsit pe tovarăşul lor în viaţă? Ursul zăcea cu capul sfărâmat sub dânsul şi-l ţinea încă, leşinat, în braţe; ciobanul era, fără îndoială, zdrobit, dar nu era pe moarte. Dus la spitalul din Târgul Ocnei, se însănătoşi peste câteva luni, în urma căutării doctorului Baumann. Am văzut pe omul acesta cu ochii mei. Vorbeşte şi acum cu plăcere despre această întâmplare.

Mai avem încă o petrecere originală la Slănic: artificii fără praf de puşcă. Patru boi târăsc un brad mare de pe muntele vecin; se face o groapă în pământ şi se aşază

pomul, drept şi ţapăn; apoi se mai despoaie alţi brazi de crengile lor, aceste crengi sunt legate printre ramurile pomului uscat ales pentru jertfa, astfel încât se face o piramidă de verdeaţă şi, cum a venit noaptea, se dă foc acestui brad. O coloană de fum, groasă şi albă, se înalţă şerpuind spre cer, apoi deodată flacăra se ridică, şi vreme

de o jumătate de ceas tot Slănicul se află sub o ploaie de foc; scânteile se înalţă în aer ca rachetele, iar lemnul bradului trosneşte şi pocneşte. Muzica ne cântă arii moldoveneşti, ţăranii şi lumea cealaltă din Slănic se prinde în horă şi joacă la lumina aceasta fermecătoare; e o privelişte cu totul deosebită şi am văzut, cu acest prilej, feţe mai mulţămite decât în lumina artificiilor, unde se văd nume formate de focuri de briliante. E lucru învederat: cu un asemenea prilej vor arde odată toate baracele Sfântului Spiridon, dacă se va amesteca vântul şi le va prinde şi pe ele în horă. S-a şi întâmplat odată o mică nenorocire. Acum vreo patruzeci de ani, îi dădu în gând unui domn din Slănic să facă asemenea artificii pe dâmbul unui munte; era, fără îndoială, foarte frumos, dar fiindcă fusese o secetă de trei săptămâni, toată pădurea luă foc. Nu se mai putea sta la băi de căldură şi fum, toată lumea fu silită să plece. Vreo şaisprezece falei de pădure minunată se prăpădiseră, când veni o ploaie mare şi sfârşi toată istoria. Dacă se mai gospodăreşte încă câţiva ani în felul acesta, apoi n-o să mai rămâie un singur copac în acea vale stâncoasă.

Dar e vreme să sfârşesc descrierea vieţii de la băile Moldovei. Dacă s-ar întâmpla să aibă cetitorul puţină plecare pentru lucrurile deosebite, trebuie să-şi zică:

„Tot aş vrea să văd şi eu odată asta”.

Mie mi s-a întâmplat ceva şi mai ciudat: cu toate nevoile de care am vorbit aşa pe larg, m-aş mai întoarce cu plăcere la Slănic! Aceasta arată adevărul a trei lucruri pe care trebuie să le recunoască oricine ar vrea să facă această călătorie: felul plăcut şi primitor al moldovenilor când îşi lasă toate trebile acasă, frumuseţea măreaţă a naturii în valea Slănicului şi marea putere tămăduitoare a acelor şapte izvoare aşezate unul lângă altul. N-am voit să vorbesc de boli de ficat, de reumatism, de tenia şi altele, dar am văzut cu ochii mei tămăduiri de necrezut. Analiza chimică dovedeşte, de la cea dintâi privire, celor ce se pricep, bogăţia izvoarelor. Cine ar vrea să ştie mai mult despre dânsele n-are decât să cetească o carte apărută în

Iaşi şi scrisă de doctorul Steege[22], iubit şi stimat ca om şi ca doctor.

După cum ne înţeleseserăm de mai înainte, toţi cei ce veniserăm la Slănic ne pregăteam să părăsim băile la 22 august. Sara, în ajunul plecării, tot medeanul era plin de care; strânsul şi încărcatul ţinu toată noaptea; chiar cei ce isprăviseră de aşezat lucrurile lor nu se puteau gândi la somn, din pricina strigătelor şi a alergăturilor celorlalţi. În revărsatul zorilor se gătiră muzicanţii de plecare, cântând un imn religios de adio, şi mulţi compuneau în sufletul lor cuvintele pentru acest cântec, spre a se ruga lui Dumnezeu să le priască cura făcută; apoi toată lumea porni, cu ungurii înainte. Dar şirul trăsurilor era aşa de lung, încât abia jumătate din călători se puteau bucura de valsurile şi de polcile ce răsunau prin munţi, pentru cea din urmă dată în acel an.

La Targul-Ocnei ne despărţirăm. Fiecare dintre noi poruncise să-l aştepte acolo trăsura şi caii. Poştalioanele plecau unele după altele; multe basmale albe se mai vedeau zburând prin nourii de praf, ca semn de ziua bună; mai nimeni nu rămăsese nepăsător la cea din urmă strângere de mână.

„Bun rămas, Slănic! La revedere... poate!”

IARMAROCUL SF. ILIE DIN FĂLTICENI

Bâlciul cel mai însemnat din Moldova este bâlciul sau iarmarocul Sfântului Ilie (aşa numit după ziua Sfântului Ilie, ce cade la 20 iulie) şi se face, pe fiecare an, în oraşul Fălticeni. Venisem de curând în ţară şi de aceea unii mă povăţuiră să mă duc să văd bâlciul, dacă voiam să cunosc multe din obiceiurile şi din felul de viaţă al Moldovei. Mă şi folosii de un prilej bun, pentru a face călătoria cu înlesnire.

Deşi plecasem destul de dimineaţă din Iaşi, nu

22 Ludovic Steege (1813-1872), medic, jurist și diplomat cu origini săsești, stabilit la Iași, unde a organizat serviciul medical. A fost un partizan al unirii Moldovei cu Țara Românească. A ocupat numeroase funcții publice, inclusiv pe cea de ministru de Finanțe, în timpul domniilor lui Alexandru Ioan Cuza și a lui Carol I (n. red.).

ajunsei în Fălticeni decât după ce înnoptase bine. Uliţele erau pustii şi numai proprietarii, care mai aveau încăperi goale pentru musafirii ce veneau la iarmaroc, ieşeau din casele lor, ademeniţi de pocniturile biciului, şi îmbiau pe călători să-şi aleagă o locuinţă. Vreo zidire căreia i s-ar putea da, fără cea mai mică pretenţie, numele de hotel nici nu se pomeneşte în oraşul acesta, cu toate că nu e tocmai neînsemnat; împins de trebuinţă eşti, fără îndoială, silit să-ţi cauţi un adăpost în cele mai murdare crâşme, ce poartă numele de han, şi în care duşumelele de pe jos sunt adesea înlocuite cu lut. Mă hotărâi să iau o odaie într-o casă particulară şi găsii curând un adăpost destul de potrivit. Obosit de căldura zilei, mă întinsei fără multă pregătire

pe un divan, dorit în limba germană „noapte bună” gazdelor, ele îmi răspunseră româneşte, şi adormii.

Un zgomot, alcătuit din cele mai felurite elemente, mă deşteptă a doua zi dimineaţă. Mii de glasuri acoperite de strigătul trăgănat al unui cerşetor, cântecul scârţâitor al unei flaşnete, câteva vioare tot atât de plăcute din vecinătate, trăsuri ce goneau în ţipătul surugiilor şi pocnetul bicelor, şi multe alte asemenea făceau un aşa concert, încât de somn nici vorbă nu mai putea fi. Mă aşezai cu cafeaua la fereastra deschisă. O minunată zi de vară lumina cele ce se petreceau afară. O stare sufletească cu totul deosebită stăpâneşte pe om când şade liniştit, înconjurat de lucruri de tot necunoscute; cu cât îi este dat mai des să facă observaţii, în ţări străine, cu atât mai mult se deşteaptă cosmopolitul într-însul. Dar de vrea să-şi puie la încercare iubirea pentru ţara lui, n-are decât să se întrebe: cui ţi-ar fi mai drag să istoriseşti cele ce ţi s-au întâmplat în viaţă?

Cu toată plăcerea cu care fumam tutunul turcesc, bând cafea turcească, nu mai puteam sta aşa, în nemişcare, mă simţeam gonit afară spre mulţime.

Despre oraşul Fălticeni nu se prea găsesc multe de spus. Toate oraşele de provincie din Moldova au unul şi acelaşi caracter, de se poate numi acesta un caracter.

Sâmburele oraşului este uliţa mare, alcătuită din două şiruri de prăvălii lipite unele de altele. Mai toate sunt de lemn, învelite cu şindrilă putredă, verde de muşchi; numai pe ici pe colo se vede câte o prăvălie de cărămidă, care dovedeşte un fel de pornire spre îndreptare; ici, colea mai străluceşte şi câte un acoperiş de tinichea, în lumina soarelui. Toate prăvăliile au o streşină largă. În dos se află locuinţa negustorului, vreo două odăiţe întunecoase şi murdare, ale căror ferestre sunt înzestrate cu gratii de fier. Celelalte uliţe, cu casele lor, în parte foarte plăcute şi vesele, s-au alăturat mai târziu pe lângă acest sâmbure.

Cu cât ne apropiam de amiază, cu atât se mărea îmbulzeala. Uliţele fiind nepavate, sub miile de picioare ale drumeţilor se ridica un praf nesuferit, la care mai adăugau şi fiecare trăsură, şi fiecare călăreţ, câte un nour. Cea mai mare parte din mulţime se compunea din ţărani şi ovrei; mai târziu, începură a veni şi bărbaţi şi dame în haine europene. În zădar cătam porturi mai felurite; culorile numeroase ce înfăţoşează ochilor o privelişte plăcută, când se văd prin îmbulzeală, abia se zăresc pe ici, pe colo. Ţăranul poartă sumanul său cafeniu sau cenuşiu, ce nu bate la ochi şi nu are vreo croială neobişnuită; tot cu asemenea suman se îmbracă şi femeia, care-şi acoperă capul cu o maramă albă, ce ascunde aproape cu totul şi cămaşa cusută cu multe feţe. Ţiganii singuri se deosebesc de cei ce-i înconjoară; femeile lor se gătesc de obicei cu un testemel galben sau stacojiu, şi poartă adesea salbe de bani turceşti de aur.

Înaintam încet prin înghesuială. La fiecare pas, se ridicau cafenele de felul cel mai primitiv: ceva ramuri verzi, câteva proptele de brad, o zdreanţă de pânză fâlfâind în vânt drept „marchiză”, şi îndată se şi aduna mulţimea doritoare de cafea şi de tutun. În niciuna dintre cafenele nu pot lipsi viorile; când e vorba de a se completa orchestra, se mai adaugă naiuri şi trâmbiţe. De-şi închipuieşte cineva, acum, o flaşnetă ce cântă în dreapta şi alta în stânga; glasul ascuţit al prăvăliaşilor; sunetul şi zdrăngănitul uneltelor de fier; strigătul cărăuşilor ce vor

să-şi facă drum prin mulţime; ţipătul copiilor la doici, care a trebuit *nolens volens* să iasă în iarmaroc, tot nu-şi poate înfăţişa gălăgia acestui concert, alcătuit în chip aşa de neaşteptat. Să nu

uităm nici cerşetorii ce ridică glasul într-un fel neauzit încă la Palermo, ţara binecuvântată a cerşetorilor. Dar la niciun colţ de uliţă nu se vede scris ceva despre micile hoţii de buzunar, precum se afişează în vremea şi chiar după vremea bâlciului din Lipsea, spre a aduce aminte călătorului că se află într-o ţară civilizată.

Mă săturai, în sfârşit, de ghionturile nenumărate pe care le primeam, şi căutai să ies la loc slobod. Dar când ajunsei la capătul şirului de prăvălii, mă aflai într-o amestecătură de maghernițe, de pielărie, cârciumi, olărie, varză şi sfecle unele peste altele, apoi văzui o mulţime de trăsuri ce aşteptau cumpărătorii afară, aşezate la rând, pe o parte a uliţei, în vreme ce pe partea cealaltă, legaţi de nişte iesle făcute în pripă, stăteau sute de cai de lux. Aici se află un public cu totul deosebit de celălalt, dar trebuie să umbli şi mai cu băgare de seamă decât până acum, de vrei să-ţi scapi pielea; de două ori fui trântit jos de mulţime, în vreme de-o jumătate de ceas. La locul slobod din mijlocul uliţei, destul de strâmtă, se încearcă caii, se iau la întrecere, şi alte de asemenea – astfel încât un om liniştit şi obişnuit cu părintească poliţie germană îşi poate pune în primejdie puţina viaţă ce i-a mai rămas de trăit. Oameni şi dobitoace sunt aşa de înghesuiţi unii într-alţii, încât se întâmplă câteodată să te miroasă un cal mai multe minute, fără să te poţi da în lături. La urma urmelor, eram aşa de ameţit, încât nici nu m-am uitat cu luare-aminte la zugrăveala şi la inscripţiile de pe firmele menajeriilor şi ale acrobaţilor, lucru ce-l fac totdeauna cu mare plăcere, de când am cetit *Vagabonzii* lui Holtei[23].

După o ultimă înghesuială grozavă, se linişti deodată

23 Karl Eduard von Holtei (1798-1880), actor și scriitor german, autor al mai multor piese de teatru și romane, printre care și Vagabonzii (n. red.).

totul împrejurul meu: nu mă mai înghesuia nimeni, puteam pune în pace şi fără primejdie un picior înaintea celuilalt, bătăile de inimă mi se potoliră şi, ridicându-mi ochii, văzui jur-împrejur numai vite culcate în trândăvie, rumegând în linişte, în cirezi nenumărate. Simţii o nespusă bucurie la vederea blândelor dobitoace, după scenele grosolane la care fusesem martor. Toate vacile şi toţi boii de vânzare se trimit la bâlciul Sfântului Ilie, în Fălticeni; numărul cumpărătorilor nu era încă mare în partea aceea a bâlciului şi mă puteam plimbla fără grijă printre vite, pe pământul bătut. Vânzătorii stau culcaţi pe alături; printre dânşii se afla chiar un preot, care-şi adusese singur boii la iarmaroc şi acum se odihnea, mâncându-şi mămăliga cu brânză de oaie.

La vederea vitelor se ivi în mintea mea, printr-un şir foarte firesc al gândirilor, un dor – mă mir că nu-mi venise mai înainte –, dorul după un *beefsteak*\ de la aceasta mă duse gândul la stomacul meu cel gol, apoi la mijloacele ce-mi stăteau la îndemână ca să-l umplu, şi la locuinţa mea din oraş! Doamne Dumnezeule, cum era să dau de dânsa, şi ce să mă fac în ţara asta străină, dacă nu o voi putea găsi! începui a cam intra la grijă; dar, obişnuit cum eram a călători, îmi venii degrabă iarăşi în fire şi mă apropiai de grămada de oameni ce stăteau la tocmeală, acolo aproape, împrejurul unei vaci de vânzare. Fiece ovrei vorbeşte o nemţească ce tot o poţi înţelege pe jumătate. Ovrei întâlneai la fiecare pas, dragomanul[24] era, dar, lesne de găsit. Ovreiul nu se pierde printre concetăţenii săi în Moldova; el poartă chiar, cu oarecare fală, haina sa strămoşească, perciunii şi tichia neagră; era, prin urmare, cu neputinţă să mă înşel. Şi-n adevăr, abia zisei cu glas tare un cuvânt nemţesc, şi îndată se apropie un mântuitor de mine şi mă întrebă:

— Ce doreşti, cuconasule?
— Vreau să mă întorc acasă.
— Unde şedeţi?

24 Interpretul, translatorul (n. red.).

— Dac-aş şti unde şed, n-aş avea trebuinţă de ajutor.

Ovreiul râse de mine, apoi îmi făcu propunerea practică de a mă însoţi până la Isprăvnicie, dacă-i dau un bacşiş, de vreme ce printr-o nesocotinţă copilărească mă vârâsem în îmbulzeală, fără a cunoaşte locurile.

Pentru a nu ne mai pune viaţa în primejdia de care am vorbit mai sus, făcurăm un ocol şi ajunserăm nevătămaţi în mijlocul oraşului.

— Iată Isprăvnicia, îmi zise călăuzul.

O mulţime de oameni stăteau dinaintea unei case cu tavanul jos. În mijlocul lor se auzeau bătăi de tobă. Aici se vinde ceva la mezat, gândii eu. Dar mă înşelasem, şi fui pe neaşteptate martorul unei judecăţi în Moldova, cu „procedură publică şi orală”. Ispravnicul sau capul judeţului aflase cum că nişte pitari ovrei, şapte-opt la număr, făcuseră pâinea prea uşoară în ziua aceea. Din fiecare prăvălie se adusese o probă ca *corpus delicti* şi se cântărea înăuntrul isprăvniciei. De era lipsă la cântar, stăpânul brutăriei era întins *sans façon* în uliţă, un cazac îl ţinea de cap, altul de picioare şi al treilea îi croia nişte bice ţapene, în vreme ce toba acoperea ţipetele de durere cu bătăile ei.

E de netăgăduit că o asemenea pedeapsă are aerul foarte sălbatic. Cele istorisite de mine, însă, se întâmplau la 1852 şi de-atunci s-au schimbat multe din procedura penală. Dar mai este încă nevoie de multe alte împrejurări şi îmbunătăţiri până să ajungă poporul de jos la cunoştinţă că mai poate fi şi alt mijloc de pedeapsă decât biciul. Până atunci, însă, asemenea pilde fac parte dintr-o tristă, dar neapărată trebuinţă. De plata unei amenzi le-ar fi păsat foarte puţin pitarilor; după acest răvaş de amintire însă, sigur că oraşul Fălticeni a avut pâine fără lipsă la cântar.

Nu mă pot opri de a spune, cu acest prilej, câteva cuvinte despre ovreii din Moldova. Am multe cunoştinţe bune printre ovreii din Europa civilizată, şi nici nu-mi trece prin gând să doresc a-i vedea creştini; îmi scot cu stimă pălăria înaintea oamenilor de talent din Germania, ce sunt din acest neam. Ovreiul moldovan, însă, e o fiinţă de

natura cea mai de jos. El îşi începe de obicei viaţa sa de negustor luând cu arendă o crâşmă de sat, vinde ţăranilor rachiu, tutun, sare şi altele asemenea, şi-şi înşală muşteriii îndată ce-i vede cam ameţiţi de băutură. El duce cu statornicie o viaţă grea în crâşmă, cu familia sa de obicei numeroasă, se supune la bătăile ce le capătă din când în când şi pe care le priveşte ca partea cea rea a oricărei fericiri pământeşti, cumpără de la ţărani, dacă sunt dedaţi la beţie, rodul pământului mai pe nimica, şi adună în sfârşit un mic capital cu care se apucă de un negoţ mai mare. Mai toţi boierii cârmuiesc cu uşurinţă afacerile lor băneşti şi se îndreptează la fiece prilej spre cămătarul ovrei: acesta slujeşte cel puţin de mijlocitor pentru orice contract de vânzare sau de cumpărare, dacă nu se poate amesteca altfel în afacere, şi averea sa creşte cu o repeziciune de necrezut. La aceasta n-ar fi nimic de zis, de vreme ce după legile economiei politice averea individuală contribuie la bogăţia ţării întregi; dar starea ce şi-a strâns-o sugând ca lipitoarea rămâne pe sama lui, ca şi murdăria în care a crescut. Aş putea număra pe degete, după o experienţă îndelungată, ovreii cumsecade din Moldova. Eu cred că o înălţare morală a neamului nu s-ar putea împlini decât prin coreligionari din străinătate, care ar trebui să vină cum merg misionarii creştini printre păgâni. O înălţare la care să lucreze numai ovreii aflători în ţară este aproape cu neputinţă.

După scena grozavă la care fusesem martor din întâmplare, îmi închipuii pe ispravnic cu o adevărată fizionomie de mâncător de oameni, şi mă cam temeam să intru la dânsul. Mă înşelasem însă cu totul, şi curând nu putui decât să mă bucur de a-i fi făcut cunoştinţa. Mă aflai dinaintea unui om în vârstă, cu chipul vesel şi prietenesc. Şedea în Isprăvnicie cu mai mulţi domni; toţi fumau şi râdeau, parcă n-ar fi mâncat niciun ovrei bătaie. Călăuzul meu înaintă spre dânsul şi-i istorisi, desigur, cele ce mi se întâmplaseră. Ispravnicul se sculă, mă strânse de mână şi-mi ţinu o mică cuvântare moldovenească, la care răspunsei nemţeşte. Una rămase tot aşa de puţin înţeleasă ca şi

cealaltă; dar când e cineva primitor din fire, ca românul, lesne ajungi să te înţelegi. Domnul acela ştia că sunt străin şi fără adăpost în momentul de faţă: aceasta-i era de ajuns. Mă puse la dânsul în trăsură, el se aşează lângă mine, îmi mai spuse câteva cuvinte la care nu răspundeam decât printr-un surâs, şi peste zece minute ne oprirăm dinaintea casei lui, una dintre cele mai frumuşele din oraş. Aici mi se dezlegă limba; intrai într-o adunare în care-mi uitai toate nevoile. Stăpâna casei, fiicele şi fiii săi, musafirii care erau faţă, toţi mă primiră prieteneşte, râseră cu plăcere de felul în care rătăceam prin lume, şi în curând mă simţii ca acasă, în mijlocul acestor oameni cu creştere, unde puteam vorbi franţuzeşte şi nemţeşte în dreapta şi în stânga.

Toţi câţi vin la bâlciul din Fălticeni îşi au locul lor la masa prietenilor şi cunoştinţelor, de aceea numai birturile pentru poporul de jos pot avea câştig bun; un hotel bine îngrijit rămâne păgubaş de cheltuiala făcută, din pricina boierilor români, ce sunt de felul lor aşa de primitori. Şi aici era întinsă o masă mare. Nu mâncasem nimic de dimineaţă, de la cafea, şi trecusem prin multe mişcări sufleteşti: deci e lesne de închipuit cu ce mulţămire apucai lingura, cuţitul şi furculiţa, îndată ce simţii un scaun sub mine. Aveam vecini la masă pe doi tineri, cu care mă împrietinii mai târziu: cuconul Petrache şi cuconul Mihăiţă, care nu se despărţiră de mine nici după masă, şi ne aşezarăm împreună pe un balcon mare, cu cafea şi cu ciubuc.

— Spune-mi, te rog, cucoane Petrache, zisei îndreptându-mă spre unul dintre noii mei prieteni, care şedea mai aproape de mine, leafa unui ispravnic e aşa de însemnată, încât poate stăpânul casei să primească în aşa fel musafirii?

— Are vreo două sute cincizeci de galbeni leafă, îmi răspunse el.

Nu-mi putui stăpâni mirarea:

— Ce fel, aşa de ieftină să fie viaţa în Moldova? întrebai iarăşi.

— Scumpă, ce e drept, nu e viaţa în Moldova, afară

de Iaşi, zise Petrache surâzând; dar cu un venit de 250 de galbeni pe an, tot nu se poate ţinea casă. Domnul care v-a primit cu atâta prietenie e cunoscut de om cinstit şi are stare destul de mare spre a putea fi cât de primitor îi place. Dar închipuiţi-vă acum un ispravnic care n-are

92 îwiljielmi) e 9 t? ebue”.

decât această neînsemnată leafa. Toţi vin la dânsul cu cai şi slugi – obiceiul ţării îl sileşte să aibă veşnic masă întinsă –, casa lui e un fel de han pentru cunoscuţi şi chiar pentru necunoscuţi; atunci, ce să facă?

— Nu ştiu.

— Nu-i rămâne alta decât să-şi părăsească slujba, ori să-şi facă venituri de pe alături. Omul nevoiaş se foloseşte deocamdată de mijlocul acest din urmă. Până când Statul nu va îndoi măcar lefile slujbaşilor, stârpirea corupţiunii este aproape cu neputinţă. Câte gânduri hazlii le vin oamenilor în cap spre a câştiga bani se poate vedea, între altele, din următoarea anecdotă ce mi s-a istorisit ca adevărată.

Era odată un asemenea ispravnic, care nu avea nicio avere nemişcătoare, dar drept avere mişcătoare avea un curcan ce trăia ca becher singuratic în curte. El împlinea în fiecare dimineaţă, cu smerenie, una dintre cele mai însemnate slujbe pentru stăpânul său. Împricinaţii şi stăruitorii veneau de obicei la casa înaltului slujbaş. Sluga, un ţigan învăţat de către stăpân, îi primea în pridvor, unde nu le da voie să vie decât unul câte unul.

— Ce vrei? era întrebarea obişnuită.

— Am să mă rog ceva.

— N-ai adus nimic?

— Nu.

— Nu şade frumos, după obiceiul ţării, să vii aşa cu mâna goală. Ştii ceva? Am să-ţi vând un curcan, pe care-l poţi da cuconaşului.

Împricinatul poate că se scărpina în cap, dar cumpăra curcanul şi-l alătura pe lângă jalba ce o ducea în casă; pasărea se întorcea îndată la ţigan, spre a trece în mâna unui nou cumpărător. Când se gândeşte cineva că

această tocmeală se făcea de zece, douăsprezece ori pe zi, îşi poate închipui ce sume aducea curcanul cel vrednic în casă. Se zice că, la urma urmelor, se obişnuise în aşa fel cu meşteşugul său, încât sărea de bunăvoie în braţele celor ce intrau în casă.

Rămăsesem înmărmurit la ascultarea acestei istorisiri, dar după puţină cugetare începui a judeca altfel. Vechimea patriarhală, vremea neatârnării României se pierde în negura trecutului; între timpul de atunci şi cel de acum se înşiră două sute de ani plini de grozăviile dominaţiunii turceşti; abia de treizeci de ani încoace se simte binefacerea unei vieţi mai orânduite în provinciile Dunării. Dacă socotim acum vremea de care a avut trebuinţă restul Europei spre a ajunge la înălţimea culturii de astăzi şi cugetăm că mândria vrednică de laudă a slujbaşilor care privesc mita ca pe o pată neştearsă tot încă nu a pătruns pretutindeni, nu vom osândi cu prea mare asprime cazurile de felul acesta, întâmplate în România. Nu e deloc depărtată vremea în care se spunea în gura mare suma cheltuită, de pildă, la alegerea unei persoane însemnate din preoţime; astăzi n-ar mai îndrăzni nimeni să facă aceasta. Cât de lesne primitor de cultură este românul se vede din purtarea sa în anii din urmă. Fără nicio creştere politică pregătitoare, a trecut prin vremuri grele într-un chip care va rămânea neuitat în istoria ţării sale, şi care ar fi făcut onoare oricărui alt stat.

Mulţi dintre musafiri se aşezară lângă noi, şi convorbirea urmă foarte vesel, dar cu mai puţin interes pentru mine. Când umbrele începură a se lungi şi vântul de sară a adia, aducându-ne puţină răcoare după căldura zilei, veni vorba de o plimblare pe uliţă. Primii propunerea cu bucurie şi pornirăm cu toţi câţi eram. Şi dimineaţa fusese îmbulzeală, dar acum abia te puteai strecura prin mulţime; pe lângă aceasta mai erau şi aproape toţi ţăranii cu chef, de nu mai puteau băga de seamă dacă au loc pe de lături ca să treacă, şi mă înghesuiau astfel, încât era să pierd de mai multe ori din ochi pe tovarăşii mei. Cuconul Petrache şi cuconul Mihăiţă îmi rămaseră însă credincioşi

şi nu se dezlipiră de lângă mine; dacă nu i-aş fi avut pe dânşii, mi s-ar fi părut că am să mă prăpădesc din pricina nenumăratelor trăsuri şi a cailor ce căutau să-şi facă drum în toate direcţiile.

Plăcerea unei asemenea plimbări era atât de ostenitoare încât ne hotărârăm să punem cât de curând la adăpost ce mai rămăsese necălcat şi nestrivit din noi. De pe scara largă a unei cofetării se auzea muzică; ne făcurăm drum, cu nespusă greutate, şi ne aşezarăm jos cum puturăm. Patru arfoniste[25] germane, pe care le însoţea un scripcar lung şi uscăţiv, cu instrumentul său cel prăpădit, se sileau a face mai mare zgomot decât vesela împrejurime. Îmi era milă de bieţii oameni, cu toate că ei păreau a privi cu nepăsare de ascultă cineva la muzica lor ori nu; talgerele pe care le plimblau din vreme în vreme primprejur se acopereau cu daruri destul de însemnate, şi acesta era neapărat lucrul de căpetenie.

Mi se uscase gâtlejul de colbul în care şedeam; cerui îngheţată şi mă pusei să o mănânc încet, în vreme ce priveam la îmbulzeala de primprejur. O mulţime nespusă de oameni vin la iarmaroc. Nici nu am date statistice la îndemână, dar nici nu-mi trece prin gând să socotesc capitalurile ce se învârtesc cu asemenea prilej. Se poate însă lesne înţelege cât trebuie să câştige comercianţii străini la bâlci, prin faptul că necazurile ce le întâmpină la graniţă şi la vamă nu-i împiedică de a veni. Vama română ia cinci la sută din preţul mărfii; îşi poate lesne închipui cineva câtă neregulă se naşte la această preţuire. Şi asta nu este tot; chiar şi întoarcerea le e îngreuiată, la bariera austriacă. E vrednic de istorisit, numai de simplă curiozitate, câte păţeşte călătorul la vama de la Nimerceni, de pildă, care este cea mai apropiată de Fălticeni şi foarte cercetată, prin urmare, în vremea iarmarocului.

Bariera nu se ridică decât de patru ori pe zi, spre a-ţi da drumul să treci dincolo. Dacă nu ajungi la vremea ridicării, trebuie să aştepţi ceasuri întregi în mijlocul drumului. Eu ştiam aceasta; şi, pornind odată din Moldova

25 Harpiste (n. red.).

spre Germania, zorii cât putui plecarea mea din Fălticeni. Vizitiul da mereu bice cailor, dar noroiul era mare şi drumul de o poştă duce întruna când la deal, când la vale. Cu ceasornicul în mână, făceam cu grijă socoteala, că abia va fi cu putinţă să ajungem la douăsprezece ceasuri punct, la graniţă. În sfârşit, zăresc jos, în vale, în partea românească, câteva căsuţe acoperite cu paie şi bariera roşu cu albastru, lângă care sta de strajă un grănicer; apoi un şanţ neutru, care a strâns într-o băltoagă apa unui pârâiaş și peste care treci din sălbatica Românie în Austria cea civilizată. Dincolo de şanţ e aşezată bariera cezaro-crăiască, închisă cu două mari lacăte; alături se află o gheretă cu un soldat ungur din infanterie.

Dădui iute paşaportul, să mi-l adeverească sergentul român, scrisei în catastiful călătorilor că nu mi s-au cerut parale, lăsai de bunăvoie un bacşiș voinicilor soldaţi, cărora trebuia să li se urască grozav în singurătatea aceea; bârna, roşu cu albastru, se ridică cu răpeziciune în sus, trăsura trecu în urma mea şanţul.

Vecinii se uitau la toate aceste cu o linişte cerească. Ungurul îşi fuma pipa înaintea gheretei; ofiţerul de graniţă sta cu mâinile în buzunar, pe scara casei sale de piatră, în apropierea graniţei; pe o moviliţă, dinaintea unei zidiri ce semăna a cazarmă, şedeau câţiva soldaţi şi-şi lustruiau puştile, un câine dormea la soare; cucoana ofiţerului curăţa salată pe fereastra bucătăriei; vreo câteva găini îşi ciuguleau prânzul de prin pulbere. Un soare prietenesc, din luna lui Cuptor, lumina scena cu o căldură de 28 de grade Réaumur la umbră1.

Mă îndreptai spre soldaţi.

— Lăsaţi-mă să trec, îi rugai, punând mâna la pălărie.

— Ni, ni, răspunse ungurul.

— Aveţi bunătate de mă lăsaţi să trec, strigai către ofiţer.

— Vară-te pe sub barieră, îmi răspunse el.

Mă supusei la această trecere smerită şi înaintai spre ofiţerul de graniţă. Găinile se risipiră în dreapta şi-n stânga, câinele mârâi.

— Aveţi bunătatea de ridicaţi bariera.

— Asta nu se poate; aţi venit prea târziu. Tocmai la trei este iar voie de trecut.

— La trei ceasuri?

Şi abia erau douăsprezece şi jumătate!

Rămăsei încremenit şi mă uitai în jurul meu, parc-ar fi trebuit să-mi vie vreun ajutor de undeva. Dar nu-mi veni niciunul.

— Sebastián, supa e pe masă, se auzi strigând un glas dinlăuntrul casei. Domnul ofiţer de graniţă ascultă de chemarea soţiei sale şi se făcu nevăzut.

Wilhelm de Kotzebue

Aspasia von Kotzebue (Cantacuzino), soția lui Wilhelm de Kotzebue (1822-1890)

Strada Ştefan cel Mare din Iaşi (cu biserica Trei Ierarhi în partea stângă), imagine din secolul al XIX-lea

Strada Lăpuşneanu din Iaşi, secolul al XIX-lea

Teatrul Naţional din Iaşi, inaugurat la 1 decembrie 1896

Mănăstirea Sf. Spiridon din Iaşi, secolul al XIX-lea

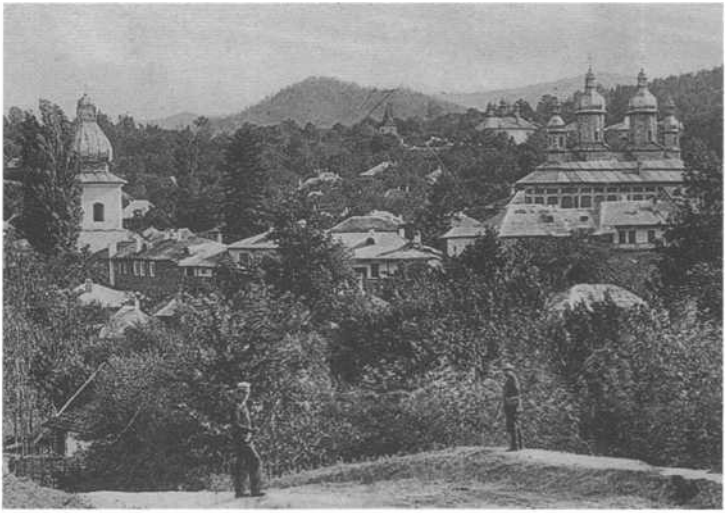

Mănăstirea Văratec, secolul al XIX-lea

Biserica cu hramul „Schimbarea la față"
de la mănăstirea Văratec, secolul al XIX-lea

Biserica domnească
Sf. Nicolae din Iaşi

Slănic Moldova la sfârşitul secolului al XIX-lea

Gravură reprezentând o scenă de viaţă din secolul al XIX-lea

Ţărani din Moldova, secolul al XIX-lea

Ce nespus de mic îţi pari, când vezi cum îşi urmează viaţa mersul ei obişnuit în jurul tău, în vreme ce tu stai neputincios şi te-ai da cu capul de păreţi! Aş fi vrut să otrăvesc pe domnul ofiţer de graniţă, văzând că poate sta să mănânce salată cu ai săi, pe când pe mine mă mistuia

necazul, neputând trece peste această graniţă ciudată.

Poate căprarul de colo, de sus, o fi mai de omenie, gândii eu, şi mă şuii pe movila unde văzusem soldaţii. Căprarul era culcat pe spate şi nici nu se învrednicea să se uite la mine. „La trei ceasuri e trecerea slobodă!” – iată singurele cuvinte pe care mi le aruncă.

Am fost, în adevăr, silit să aştept până la trei, am fost silit să văd cum se aşează familia ofiţerului de graniţă pe scară, după ce prânzise, cum se puse *papa* Sebastián la odihnă pe un ceas, după ce spuse băieţilor săi să nu facă zgomot.

În sfârşit, sună trei ceasuri la un ceasornic cu cuc. Paşaportul meu fu adeverit mai întâi de un slujbaş și apoi de căprar; bariera se ridică scârţâind în sus, caii sângeraţi de streche traseră la scară şi mă azvârlii în trăsură.

Dar formalităţile trecerii tot nu erau sfârşite. Când zisei vizitiului să pornească, se auzi ca un trăsnet din cazarmă: „Opreşte!” Doi soldaţi cu puşca pe umăr se îndreptară spre trăsură, se aşezară în dreapta şi în stânga ei şi-mi deteră apoi a înţelege prin semne că-mi pot urma calea.

Cu gândul egoist de a face pe cetitor părtaş la necazul meu, am intrat în prea multe amănunte, şi de aceea doresc să-i spun sfârşitul istoriei în puţine cuvinte. Înainte de a-şi putea urma drumul de aici mai departe, prin ţara cezaro-crăiască, călătorul trebuie să meargă încă trei sferturi de ceas până la Bosancea, în pasul cailor, însoţit de cei doi soldaţi de mai sus. Ajungând aici la Carantină, nu-l afumă, fiindcă din fericire nu e nicăieri ciumă, dar primeşte o a treia adeverire a paşaportului; apoi ajunge la un ofiţer, unde primeşte a patra adeverire, apoi în sfârşit la vamă, unde i se caută prin ladă şi-i dă vameşul binecuvântarea sub forma unei a cincea adeveriri! Câtă vreme pierzi cu acestea toate, îşi poate lesne închipui oricine.

Sunt sigur că guvernul luminat din Viena, care a desfiinţat în vremea din urmă toate greutăţile cu paşaportul înăuntrul ţării, nu ştie nimic despre chipul cum

se urmează la graniţa de la Nimerceni, pe care l-am descris mai sus după curatul adevăr, altfel ar fi pus de mult capăt la rugina asta veche, măcar pentru moralitate; căci şi omul cel mai blând se schimbă, pe câteva ceasuri cel puţin, într-un furios, când trebuie să aştepte în felul acesta; şi fără de aşteptare nu merge, chiar când ajungi la vreme la barieră şi nu eşti silit să priveşti la Sebastián cum mănâncă salată cu familia lui.

Dar să ne întoarcem de la graniţa austriacă la cofetăria moldovenească. Nu mă simţii multă vreme mulţămit pe balconul ticsit de lume, şi nici nu puteam auzi cu plăcere cântecele germane, pe care le ascult de altminteri cu inima mişcată, oricât de rău ar fi cântate. De aceea îmi păru bine când se gătiră tovarăşii mei de plecare. Din nefericire însă, nu trebuia să ne întoarcem de-a dreptul la prietenul meu, ispravnicul. Domnii cu care mă aflam voiau să mai vadă înainte câţiva tineri, şi fui silit să-i însoţesc.

După ce ne împinserăm şi ne înghesuirăm vârtos, ajunserăm într-o ciute unde o mulţime de cai stăteau legaţi de două care cu fân; în vremea bâlciului e greu de găsit un grajd. Intrarăm în casă: o gălăgie grozavă se auzea dinlăuntru; fiecare odaie îşi avea musafirii săi, care veniseră cu slugile lor, cea mai mare parte de neam ţigănesc şi cu coatele rupte, alergând cu treabă în toate părţile. Se deschise uşa şi intrarăm într-o odaie destul de încăpătoare, în care şedeau opt sau zece domni, vârâţi unii într-alţii la două mese cu cărţi. Se juca stos.

Tovarăşii mei mă numiră, dar prezentarea rămase mai cu totul nebăgată în seamă; jocul cerea luarea aminte a tuturor. Trebuie să mărturisesc că avui o simţire neplăcută la vederea ce mi se înfăţişă aici. Cu toate că ferestrele erau deschise, căldura din odaie te năbuşea; mulţi din jucători îşi scoseseră gherocul[26], precum şi legătoarea de la gât; hainele aruncate primprejurul odăii îi dădeau un aer de neorânduială grozavă, apoi mai zăceau şi mucuri de ţigări şi scrum de tutun pe duşumele. Toţi erau

26 Redingota (n. red.).

roşii la faţă, cu toate că fiecare căuta să se arate cu sânge rece.

Mă uitai cu mirare împrejurul meu. Jumătate din adunare era alcătuită de tineri din boierimea cea mai aleasă, care se supuneau cu răbdare la purtarea necioplită a celeilalte jumătăţi, numai spre a putea juca. Cel ce ţinea banca şedea în dosul unei movile de galbeni şi, la fiecare carte căzută, spunea câte ceva hazliu. Avea un noroc nespus la joc; şi aflai mai târziu, cu siguranţă, că totuşi nu făcea cea mai mică scamatorie; după ce-şi prăpădise acum câţiva ani mica stare rămasă de la părinţi, câştigase de atunci încoace o avere însemnată în cărţi. Puţin după noi, mai intrară doi domni în odaie: unul dintre ei aruncă pe masă un ciorap femeiesc plin cu galbeni, şi-şi luă un scaun; celălalt juca în picioare.

Mă uitai câtăva vreme cu interes la joc; sume însemnate treceau din mână în mână. Peste puţin însă, dezgustat de această privire, mă furişai afară din casă, nădăjduind să găsesc singur locuinţa ispravnicului, în urma cunoştinţelor localităţii dobândite de dimineaţă până atunci. Rămăsesem uimit, văzând că oamenii aceştia, fără multă avere, îşi aruncau banii în cărţi. Nu se poate întrista cineva îndestul, gândindu-se cât de grozav se lăţeşte patima aceasta în Moldova. Dorinţa de vază şi jocul de cărţi sunt duşmanii cei mai mari ai Moldovei. Se pot număra pe degete familiile ale căror moşii nu sunt încă puse amanet; multe s-au prăpădit, ori se află pe cale de a rămânea numai cu o tristă amintire de fala din trecut. Dacă ar spune cineva boierilor că prin jocul de cărţi împiedică progresul civilizaţiei în patria lor, ei, cu iubirea lor de ţară, ar respinge cu mânie o asemenea imputare, şi cu toate acestea lucrul este aşa. Boierii, şi mai ales boierii avuţi, care sunt crescuţi în străinătate şi pot introduce felul acesta de viaţă în căminul părintesc, sunt aceia care deschid porţile progresului intelectual şi moral; de se prăpădesc ei, se ridică o altă clasă în locul lor, clasa speculanţilor şi a arendaşilor de moşii, de care nu vreau să spun niciun rău, care îngrijesc adesea cu luare-aminte de

creşterea copiilor lor, dar care sunt de obicei foarte înapoiaţi în idei. În Moldova, unde nu se află deloc ceea ce se numeşte *tiers état*[27], paralele joacă un rol foarte însemnat: cine are bani, se înalţă. Deci dacă boierul lasă locul său unui om fără creştere, el opreşte progresul civilizaţiei.

Tocmai de aceea n-ar trebui să joace cărţi; tocmai de aceea ar trebui să-şi cumpere femeia lui ceva mai puţine nimicuri din Paris. Prea este păcat de ţara asta binecuvântată!

Cerul se acoperise în vremea aceasta cu nouri groşi şi nu fără greutate găsii, în întunecimea ce se întinsese aşa de răpede, casa ispravnicului. Stăpânul casei îmi dete a înţelege, prin semne, că pusese să mi se gătească o odaie, şi mă luă de braţ ca să mergem să mi-o arate. Văzui cu bucurie că lada mea se şi afla acolo! Prin sârguinţa poliţiei se descoperise locuinţa mea dintâi, de unde plecasem cu atâta uşurinţă, cu toate că prin provincie nu este încă obiceiul de a înştiinţa poliţia de sosirea oricărui străin.

Dar la culcat nu se gândea încă nimeni. Sara părea, din contra, că are să fie întrebuinţată pentru deosebite petreceri; o trăsură după alta sosea în curte şi, când intrai în salon, unde se lua ceaiul, se adunaseră cel puţin cincizeci de persoane împrejurul stăpânei de casă. Fiecare ştie că la asemenea împrejurare găseşte uşa deschisă, şi nimeni nu se gândeşte să aştepte a fi poftit.

Deodată se auziră din sală nişte sunete pătrunzătoare; băieţii casei aduseseră în taină lăutari, şi o polcă porni tinerimea la joc. Masa de ceai se afla în odaia cea mai mare; toţi puseră mâna spre a scoate piedica din drum şi, peste puţine minute, odaia era slobodă pentru joc. Şi era o adevărată plăcere să priveşti cu ce foc se învârtea polca în loc sau zbura dintr-un colţ într-altul, de-a curmezişul salonului. Se vedea după îmbrăcăminte că balul nu fusese pregătit de mai înainte; unele dame fură silite să

27 „Starea a treia”, în limba franceză, în original. In Franța, în epoca Vechiului Regim, sintagma îi desemna pe reprezentanții burgheziei (n. red.).

stea cu pălăria în cap, ca să nu le cadă părul în toate părţile, şi după rochii se înţelegea că nu avuseseră de gând să facă decât o plimbare; de vreme ce altele, desigur din Fălticeni, se gătiseră pentru a merge la autorităţile oraşului şi se învârteau în toalete de bal mai mult sau mai puţin ciudate. Tot asemenea se întâmplase şi cu bărbaţii; pe lângă gheroc şi jachetă de drum cu nasturi de metal cu cap de câine, vălţuia cu smerenie micul slujbaş în frac şi cravată albă. Dar tocmai nepregătirea petrecerii mărea veselia şi, cu toată căldura lunii lui iulie, jocul se învârtea din ce în ce mai nebuneşte prin odaie.

După ce privii câtăva vreme, cu adevărată plăcere, la toată veselia asta, trecui încet prin odăile celelalte. La mai multe mese se juca *whist* şi *préférence*. Felul îmbrăcămintei era şi aici tot aşa de neobişnuit ca şi în salonul

„De bal; din vreme în vreme, se vedea şi câte un costum din vechime, cu felurite feţe, ce s-a pierdut aproape cu totul şi pe care nu-l mai poartă nimeni, decât câţiva boieri bătrâni, care ar răci dac-ar înlocui blana orientală cu frac sau haină uşoară de pichet. Nouri de fum de tutun se îndreptau în toate părţile, spre ferestrele deschise.

Mă ferii dinadins de a mă apropia de cineva; îmi era plăcut să rătăcesc singur în toate părţile şi să-mi întipăresc în minte impresiile primite din acea împrejurime străină. Tot caracterul ţării se oglindea în adunarea aflată la ispravnic; în fiecare colţ unde şedeau doi sau trei inşi, ai fi putut găsi un amestec de civilizaţie şi de stare primitivă. Convorbirile, în mare parte franţuzeşti, rar se ocupau de interesele serioase ale ţării; mai toate aveau un cuprins cam uşor; politica nici n-o atingeau. Să nu uităm, însă, că vorbesc de anul 1852. Că de atunci s-a lăţit priceperea combinaţiilor politice în popor: s-a văzut în anii din urmă. Pe atunci, însă, politica era un tărâm foarte neroditor. Bărbaţii şi chiar femeile ceteau jurnalul şi cunoşteau ceea ce se petrecea prin lume cât cunoaşte cineva din

L'Indépendance Belge[28]. Când e însă vorba de a preschimba idei politice, trebuie să aibă cineva în vedere mai ales politica ţării sale, şi aceasta nici nu avea fiinţă. Privirile se plimblau de la Petersburg la Constantinopol şi de la Constantinopol la Petersburg, spre a găsi un sprijin, dar nici la miazăzi, nici la miazănoapte nu se găsea vreun ajutor pentru păsurile dinlăuntru ale Moldovei.

Nu mai puteam scăpa de cugetări asupra stării Moldovei, şi mă dusei, nevăzut de nimeni, în odaia mea. Un aer îmbălsămat şi răcorit de o furtună trecătoare intra prin fereastra deschisă; mă răzămai de marginea ei şi privii în întunericul nopţii. Din vreme în vreme, cerul se lumina de un fulger; muzica lăutarilor ajungea până la mine; sufletul îmi fu cuprins de o mişcare neobişnuită. Tot ce văzusem şi mi se întâmplase până aici în Moldova se înfăţişa ca o icoană vie în mintea mea, şi mă simţii pătruns de cea mai adâncă simpatie pentru ţară şi popor. Printr-un şir firesc al gândirilor, cugetai la calomniile câtorva gazete germane în contra Principatelor şi, între altele, la un jurnal din cele mai cunoscute, care încredinţează chiar că nici nu se află români deloc şi că boierii nu sunt decât „fanarioţi corciţi cu slavi"! Când ceteşti aşa ceva şi te gândeşti apoi la scriitor, ţi se pare grozav de vrednic de milă sărmanul învăţat. Când un popor, şi încă un popor sănătos, caută să reînvieze, nu trebuie să-i otrăvească cineva încercările, spunându-i că toate sunt zadarnice şi izbânda morală cu neputinţă. Comparaţia ce-mi vine în minte e veche, dar îmi pare că nu se potriveşte nicăiri aşa de bine ca aici. Moldova şi locuitorii săi mi se înfăţişează ca un trunchi pe care l-a sădit mâna lui Dumnezeu, odinioară, la loc deschis, pe care însă l-a împrejmuit mai târziu grădinarul, într-un gând bun, fără îndoială, cu un gard de scânduri şi l-a acoperit. Copacul creşte, crengile încearcă să se dezvolte slobode, dar din toate părţile se izbesc de gardul ce le opreşte; mulţi muguri născuţi din sucul cel mai roditor se prăpădesc; alţii se dezvoltă în locul cel strâmt, dar cresc

28 Cotidian belgian care a apărut, la Bruxelles, între anii 1831 și 1940 (n. red.).

grozav de piperniciţi, şi cu cât se încovoaie o ramură mai tare, cu atât poate trăi mai cu siguranţă, cu atât mai puternic se hrăneşte în paguba mugurilor celor năbuşiţi. Deodată, cade gardul sub puterea unui cuvânt fermecător; deodată, vedem copacul stând slobod, dar priveliştea ce ne-o înfăţişează e întristătoare; el nu seamănă cu ceilalţi copaci din pădure, care stau acolo de sute de ani şi s-au dezvoltat puternic, mulţămită chipului în care au crescut. Dar răbdare! Sucul cel sănătos mai trăieşte încă la rădăcină; să adie numai slobod vântul în crengi şi mugurii ies răpede la lumină. Copacul arde de dorinţa de a desfăşura coroana sa înfloritâ; crengile strâmbe nu mai sunt bune de nimic; este dat mugurilor celor tineri şi sănătoşi să arate puterea nouă ce vieţuieşte în minunatul trunchi.

Şi mult, foarte mult poate face străinătatea pentru reînvierea morală a României. Străşnicia singură nu aduce binele, cu toate că şi străşnicia e de folos; lucrul de căpetenie însă este bunăvoinţa. Dacă va întinde Apusul cu blândeţe mâna spre fraţii săi de la Dunăre şi va lăuda ce e de lăudat, şi va ţinea în seamă cu bucurie de fiece biruinţă asupra trecutului, atunci izbânda este sigură! Sârguinţa puternică dinlăuntru, o rază caldă de iubire şi de îngăduinţă din afară – cărui popor, şi chiar de-ar lâncezi în cea mai adâncă ticăloşie, cărui popor nu i-ar fi cu putinţă să se întremeze în asemenea condiţii şi să intre, ca fiind de aceeaşi seamă, în mijlocul semenilor săi civilizaţi!

Mă culcai, însă nu putui adormi multă vreme. Acum, văzând că articolul meu, ce avea formă de mozaic la început, şi-a luat un avânt poetic, nu-mi mai vine să povestesc cetitorului mai multe despre Fălticeni; dar dacă vrea să afle, îl pot asigura că m-am întors sănătos acasă.

O ISTORIE ŢĂRĂNEASCĂ

Satul Pădurica este aşezat pe un tăpşan, la malul Siretului. Spre orizontul Apusului se văd din depărtare Carpaţii, în toată frumuseţea lor. Ochiul iubitorului de natură se odihneşte asupra lor, plin de recunoştinţă şi de

evlavie pentru frumuseţea cu care împodobeşte Dumnezeu pământul. La picioarele munţilor se întind, udate de Bistriţa, Şiret şi Moldova, câmpiile cele binecuvântate şi aşa de mănoase încât scutesc pe moldoveni de trei sferturi din munca ce trebuie făcută, în restul Europei, pentru lucrarea pământului.

Satul se rezemă de un povârniş uşor; ogoarele se întind spre miazăzi, începând din marginea satului, şi merg până la fânaţurile înflorite; colnice acoperite de pădure deasă mărginesc moşia de astă parte. Acesta este locul unde se petrece mica noastră istorie, care începe în ajunul Duminicii Floriilor. Tocmai înnoptează, vântul nici nu adie; fumul se înalţă încet prin acoperişul de trestie şi paie al caselor; hogeagul este pentru ţăran un lux neînţeles, dacă nu necunoscut. Fumul, suindu-se în sus printr-o deschizătură, umple tot locul dintre tavan şi acoperiş; porumbul întins acolo e asigurat în contra umezelii, şi dacă proprietarul casei a fost destul de fericit spre a putea tăia un râmător, apoi n-are decât să atârne picioarele de un cui şi şunca este gata. Linişte adâncă învăluie toată câmpia; ţăranii şed cu femeile lor dinaintea uşii caselor mici şi scunde; numai ici şi colo câte unul îşi drege gardul grădinii, care iese foarte rar din iarnă fără stricăciuni. Vitele stau culcate şi rumegă în ocolul lor; câteva găini întârziate îşi caută cu grijă culcuşul. Totul tace, chiar şi câinele ce nu lipseşte din nicio gospodărie ţărănească; şi noaptea se coboară încet pe pământ.

Deodată, se aude un foşnet prin frunzele uscate, drept la marginea fânaţurilor, de unde se înalţă colnicele acoperite cu pădure. O fiinţă omenească se arată, din când în când, cu sfială, prin tufărişul abia atins de cea dintâi verdeaţă şi se ascunde răpede iarăşi; nu e încă destul de întuneric spre a îndrăzni să iasă nebăgat în seamă la loc deschis. E un bărbat care, după pantalonii albaştri cu vipuşcă roşie şi după părul tuns, are înfăţişare de soldat, cu toate că nu poartă pe dânsul decât o cămaşă murdară şi ruptă pe alocurea.

Nerăbdarea şi teama de a fi descoperit se luptă vădit

într-însul. Abia lucesc cele dintâi stele pe cer şi el părăseşte locul unde a stat ascuns. Dar pe fânaţ creşte ici şi colo câte un alun; el se furişează cu băgare de seamă de la unul la altul, apoi se uită iar în juru-i, spre a se încredinţa că nu-l vede nimeni. Dar acum abia ar mai putea fi descoperit de cineva, noaptea e adâncă; stelele, oricât de luminos ar sclipi, nu-l pot trăda dacă nu le vine luna în ajutor, şi apoi nici nu se mai află nimeni pe afară aşa de târziu. El ajunge, cu noroc, dincolo de pârâuaşul care străbate fânaţul, mic şi foarte îngust, dar prin albia căruia e greu de trecut, din pricina pământului cleios, şi înaintează în sfârşit cu mai puţină sfială prin ogoare, spre sat. Acum e vorba să meargă răpede şi îndrăzneţ, câinele făcând mai mult zgomot la apropierea unui pas furişat, decât atunci când drumeţul umblă cu siguranţă. Şi, la urma urmelor, nici nu era lucru neobişnuit să se audă câinii lătrând noaptea şi, pe câtă vreme nu-l întâlneşte niciun om căruia i-ar putea deştepta prepus, drumeţului nu-i e teamă să fie descoperit.

Aproape în mijlocul satului Pădurica se află casa bătrânului Toma Ciocârlan. Fusese zidită încă de tatăl său, care putuse tăia pe loc lemnul ce-i făcuse trebuinţă, căci atunci, pe unde se-ntind acum arăturile, era codru. Casa e, dar, ţapăn clădită din bârne puse unele peste altele, nu ca ale vecinilor, făcute din nuiele tencuite cu lut, la care trebuie să lipească femeile crăpăturile din nou, în fiecare primăvară. Fireşte că începuse a se cam pleca la o parte de bătrâneţe, dar câteva proptele tari îi veneau în ajutor. Cu acest chip mai putea sluji încă la două generaţii. Şi cu toate acestea locuinţa aceea mititică nu avea înfăţişare neplăcută. Toma Ciocârlan, gospodar bun, purta grijă să-i ţie copiii ograda în rânduială. De pe acoperişul de trestie se înălţau, drept în sus, două săgeţi frumos lucrate cu cuţitul; în una din ele era aşezată o roată veche, pe care începuse o pereche de berze, întoarse de curând, să-şi facă cuibul. Amândouă ferestrele casei, fără îndoială mici şi strâmbe ca pretutindeni, erau însă alcătuite din cioburi de sticlă aşezate cu meşteşug, şi numai la una din ele o ţiplă

bine întinsă înlocuia bucata de geam ce lipsea. Părețîi erau curat văruiţi şi, deasupra lutului cenuşiu cu care vopsesc femeile temelia ca la trei şchioape, se întindea o dungă închisă ce se deosebea tare de albeaţa care-ţi lua ochii. Mulţi pomi roditori, mai ales pruni şi cireşi, se aflau în grădiniţă şi se şi umpluseră de o grămadă de muguri.

Doi boi porumbi1 şi o vacă de aceeaşi faţă stăteau culcaţi şi rumegau sub un şopron acoperit cu paie, dar în care sufla vântul din toate părţile. Păsările erau mai bine îngrijite; îşi aveau poiata lor de nuiele, acoperită cu trestie. Jur-împrejur se întindea un gard împletit cu grijă, lucru care mai ales vădea pe omul gospodar; deasupra gardului era împletită o streaşină acoperită cu gunoi şi spini, astfel încât nu puteai sări peste el.

Toma Ciocârlan era bolnav. În sâmbăta aceea a Floriilor sta culcat pe una dintre laviţele[29] cele late, care în toate casele ţărăneşti din Moldova se întind cel puţin de-a lungul a trei părețî; cojocul îi slujea drept pernă; sub dânsul era întins un lăicer[30], altul îl acoperea până la barbă. Pe laviţă se aflau clituite alte multe lăicere, căci femeia lui, Catrina, şi fiică-sa cea mai mare, Mărioara, ştiau să ţese şi să vopsească lână ele singure. E numai o odaie în toată casa; cămăruţa de alături e plină de cânepă şi căldura sobei nu pătrunde până acolo. Dar este loc pentru toţi în odaia asta. Soba nu slujeşte numai la gătit mâncarea; pe cuptor, în dosul hornului, e odaia de culcare a copiilor celor mici; un băieţel şi o fetiţă sau şi întins acolo şi visează cu bucurie la sărbătorile Paştilor ce aveau să vie. Catrina şade într-un colţ, unde sunt lipite de părete icoane de rând, care înfăţişează întâmplări din Sfânta Scriptură şi din vieţile sfinţilor. Cuminte cum este, ea priveşte deseori lung la icoanele acestea, gândind cât de deosebită trebuie să fi fost lumea înainte, de vreme ce chiar oamenii aveau trupuri aşa de ciudate. Mărioara, fată de 16 ani, şade lângă maică-sa. Sava, băietan de vreo 18 ani, scurmă focul de pe un scăunaş, şi aruncă din vreme în

29 In variantă populară, de culoare cenușie-albăstruie (n. red.).

30 Covor țărănesc de lână (n. red.).

vreme un vreasc pe jăratec, spre a face lumina mai mare. Altfel, nimeni nu se mişcă, nimeni nu vorbeşte un cuvânt; toţi se odihnesc de munca zilei. Numai bătrânul Toma întrerupe din când în când tăcerea, cu gemetele şi oftările lui.

— Nu ne culcăm? şopti în sfârşit Mărioara.

— Culcă-te! răspunse maică-sa tot aşa de încet.

— Dar dumneata, mămucă, mai stai? E târziu.

— Eu mai stau. Tatu-tău n-a mâncat nimic azi; poate cere ceva.

Bolnavul pricepuse cele din urmă cuvinte.

— Nu-mi trebuie nimic, zise el gemând, nimic decât moartea; nu mult şi aveţi să-mi ţineţi lumânarea.

Locuitorii de la ţară poartă mare grijă să nu cumva să lipsească lumânarea aprinsă în clipa în care unul din ai lor îşi dă sufletul.

Se făcu iarăşi tăcere; numai câţiva greieri ce se bucurau de căldura sobei o întrerupeau. Umbra lui Sava direticând la foc tremura pe zid, când mai desluşită, când mai ştearsă, după hrana ce o primea flacăra. Parcă trecea un fel de fior prin încăperea aceea mică, cum tăceau toţi, şi se auzea numai suflarea grea a bolnavului. Cei de faţă nu simţeau aceasta. Ţăranul nu cunoaşte trepte între durere şi plăcere. Nepăsarea e starea lui sufletească obişnuită.

O sforăitură grea a bătrânului dovedi că somnul de mult dorit se coborâse în sfârşit pe ochii lui osteniţi. Mărioara trase pe maică-sa de mânecă şi-i arătă pe bolnav.

— Doarme, zise aceasta încet. Avrămoaia spune că dacă doarme, are să se îndrepte. S-o audă Dumnezeu!

— I-a dat vreo doftorie?

— Fireşte. Ea spune că vătămătura s-a lăsat la stomac. De aceea a voit să-i cureţe stomacul şi i-a dat coajă de soc verde cu rachiu. Dacă o razi de sus în jos de pe copac, slujeşte de curăţenie, iar de jos în sus de vărsătură. Avrămoaia ştie multe. Ea a spus că are să doarmă şi uită-te că doarme, măcar că coaja de soc nu a lucrat încă.

— Fireşte că baba Avrămoaia ştie multe, întâmpină Mărioara cu o sfială plină de respect pentru cunoştinţele Avrămoaiei; nu a lecuit ea, toamna trecută, pe baciul Ioan Mândrişor, de guşă?

— Ei, asta nu-i aşa de greu, zise Catrina către fată-sa, clătinând cu mândrie din cap; asta pot face şi eu. Iei o lingură de lemn şi baţi cu dânsa în guşă miercurea şi vinerea, când toacă de liturghie. Trebuie numai să baţi mereu de câte trei ori, una după alta, toc, toc, toc, toc, toc, toc, şi să descânţi: „Cum se împrăştie sunetul clopotului, aşa să împrăştie vântul guşa”.

Mama şi fata ajunseseră până aici în vorbirea lor plină de învăţături, dar deodată amândouă ridicară capetele ascultând şi se uitară pe fereastra cea mică. Câinele casei, Cârlanat, mârâise mai întâi cu vioiciune, acum însă sărea bătând din coadă, parcă ar fi văzut un prieten de mult dorit. Sava se sculă şi puse mâna pe clanţa de lemn de la uşă; câinele intră în casă ţupăind bucuros; după dânsul venea un om care se opri în colţul cel mai întunecos al odăii.

— Cine-i? întrebă Catrina; însă străinul nu avusese încă vreme să răspundă şi Sava îi apropie un tăciune aprins de obraz.

— Ilie, băiete, tu eşti? Cum ai venit, strigă deodată bătrâna, în vreme ce ceilalţi se uitau încremeniţi la fratele lor şi nu-şi puteau veni în fire de mirare.

— Tăceţi, pentru Dumnezeu, tăceţi, dacă nu voiţi să mă nenorociţi, zise el răpede. Dar scena aceasta a revederii întrerupse somnul bolnăvicios al bătrânului. El se ridică cu greutate în coate şi strigă mai tare decât s-ar fi putut aştepta cineva:

— Ilie, ce cauţi acasă?

Sava lumina toată scena aceasta cu tăciunele aprins; înfăţişarea nu era plăcută.

— Tată, tată, strigă Ilie înspăimântat, nu răcni aşa să nu te audă cineva. N-am mai putut răbda la miliţie; nu pot trăi la târg; de şase zile am fugit din Iaşi!

Precum plătesc numai ţăranii până acuma bir, în

vreme ce clasele de sus sunt scutite de orice dări, asemenea tot numai ţăranii sunt supuşi la miliţie; şaizeci şi nouă de familii dau câte un soldat. Recrutul nu are cuvânt de a privi ca o nenorocire înlocuirea sumanului prin uniformă. Starea politică a ţării îl asigură în contra gloriei de a muri ca viteaz pe câmpul de luptă; de obicei este bine îngrijit; nu-i bătut decât dacă e prea stângaci ori beţiv; după ce trec şase ani, se întoarce iar la satul lui şi comuna e îndatorată să-i dea o vacă şi doi boi, şi după asta trăieşte tot restul vieţii fără grijă şi scutit de bir. De intră în rangul războinicilor în vârstă de 18 ani, la 24 de ani iese om căpătuit. Şi cu toate acestea, recrutarea aduce pe toţi în cea mai nechibzuită deznădăjduire. De se răspândeşte prin sat vestea că trebuie să deie un soldat, toţi flăcăii se fac nevăzuţi şi stau ascunşi până ce a trecut primejdia; omul însurat nu poate fi luat la oaste. Deci, când vornicul primeşte o aşa poruncă, se înţelege tainic cu proprietarul moşiei şi hotărăşte cu dânsul pe cine să aleagă; flăcăul e apoi prins fără veste, legat de mâini şi de picioare, dus înaintea doctorului de plasă care-i sloboade atestatul, şi apoi pornit la Iaşi. Rar merge recrutul de bunăvoie la slujba lui, şi mai rar încă tatăl dă pe flăcău fără să fie silit. Ar trebui pentru asta să aibă un fecior stricat, care nu ascultă de părinţi, lucru aproape neauzit la moravurile lor vechi patriarhale.

Cu Ilie însă aşa se întâmplase. Multă vreme întrebuinţase bietul Toma Ciocârlan toate mijloacele spre a înfrâna pe feciorul cel mai mare, dar în zădar; chiar şi sfaturile preotului din sat rămăseseră fără folos; şi, într-o duminică, după ce flăcăul luase un sfanţ cu sila de la maică-sa, ameninţând-o că are să o bată, şi-l cheltuise cu nişte lăutari la crâşmă, bătrânul fu scos din răbdare şi dădu el singur ajutor celor ce legară pe fecioru-său cot la cot, cu o frânghie. Ilie fu trimis la oaste.

În asemenea împrejurări, se înţelege că nu putea fi vorba de o revedere veselă sub acoperământul părintesc. Sava şi fata stăteau tăcuţi şi nemişcaţi; cei doi copii mai mici ieşiră şi ei de pe cuptor, uitându-se cu ochii plini de

somn la drumeţ. Nici pentru ei nu era un musafir plăcut; îşi aduceau aminte de bătăile ce le mâncau de la fratele lor, la orice prilej. Catrina căzuse în genunchi, se închina făcând cruci şi murmurând rugăciuni. Toma însă părea să-şi fi redobândit deodată toată puterea; se ridică în capul oaselor pe laviţa lui, lung şi slab cum era, şi zise cu tărie:

— Ilie, Ilie, destulă ruşine ne-ai făcut. Toată viaţa am fost cinstit; nu numai oamenii din satul nostru spuneau că sunt cinstit; sunt cunoscut şi în alte sate: ce spune Toma Ciocârlan e bun spus şi adevărat. Vrei să faci acum din casa asta o ghizunie de hoţi şi să îndemni şi pe fraţii tăi la rău? Afară! întoarce-te de unde ai venit, nu vreau să te mai văd!

— Tată, întâmpină Ilie, stând nemişcat în colţul lui; dacă mă alungi, nu-mi mai rămâne decât să intru cu măciuca în pădure.

— Maică Precistă, strigă Catrina, în vreme ce Mărioara, spăriată, se vâra într-însa; Maică Precistă, fie-ţi milă de noi!

Puterea părăsi pe bolnav: capu-i căzu pe cojoc. Tăcerea care domnea în odaia cea strâmtă înainte de sosirea pribeagului se întinse din nou; multă, multă vreme nu se mai auzi alta decât răsufletul greu al bolnavului şi cântecul greierilor; focul se stinse încetul cu încetul, nu se mai putea deosebi niciun lucru prin odaie.

— Mămucă, şopti Ilie, după o lungă tăcere.

Catrina tresări:

— Ce vrei? întrebă ea.

— Mămucă, mi-i foame; de ieri n-am mâncat nimica.

Pe obrazul soldatului curgeau lacrimi; el nu se putea aştepta să fie primit cu bucurie, dar tot trebuia să-l doară şi pe dânsul, cu toată necioplirea lui, de a trece în aşa chip pragul casei în care crescuse. Pedeapsa ar fi putut fi binefăcătoare pentru viitor; ar fi putut, poate, să se îndrepteze; soarta lui însă hotărâse altfel.

Sava aţâţă iară focul, neîndemnat de nimeni; Mărioara puse ceaunul pe pirostrii, şi când apa începu a fierbe în clocote, turnă câţiva pumni de făină de popuşoi

într-însa. Terciul acesta fu amestecat cu făcăleţul şi mămăliga fu gata. Fata întoarse ceaunul cu fundul în sus şi răsturnă mămăliga pe un fund, Catrina aduse o sfoară cu care tăie o bucată bună. Bietului flămând îi venea apa la gură privind.

Brânza de oaie ori de vacă ce se alătură de obicei pe lângă mămăligă nu era slobod să se mănânce acum, fiindcă se aflau în postul cel de şapte săptămâni dinaintea Paştilor, numit „postul cel mare”.

— Nu mai ai nimic alta? întrebă mama.

Mărioara aduse o strachină cu fasole uscată ce înota într-o zeamă lungă cu usturoi, şi aşează tot prânzul pe laviţă; în casele ţărăneşti rar se găseşte o masă. Ilie se răpezi cu lăcomie la cele puse dinainte-i; ceilalţi din casă nu mâncară cu dânsul; copiii cei mici adormiseră pe pământul gol, fiecare unde se aflase. Numai Sava îşi vârî cele cinci degete în mămăligă, frânse o bucată dintr-însa şi făcu un boţ pe care-l rumeni pe jăratec şi-l mestecă apoi alene.

Ţăranul mănâncă încet; tulburarea sufletească a tuturor avusese vreme să treacă până îşi isprăvi Ilie cina, şi se sfătuiră ce era de făcut. Izgonirea tatălui poate nu era aşa de straşnică; ei nădăjduiau cel puţin să-l înduioşeze, dacă s-ar mai înfuria. În clipa aceea părea să fi adormit iară. Aşadar, fu hotărât să ascundă pe pribeag în casă. Trebuia să stea tupilat în cămăruţă, cel puţin până va da comuna alt recrut în locul lui. Cei din casă se lungiră osteniţi şi fără multă pregătire pe laviţe, de-a lungul păretelui, focul se stinse şi în curând adormiră duşi.

A doua zi de dimineaţă abia începuseră păsările să ciripească şi să cânte, când se trezi satul Pădurica. La câmp nu se lucra: era duminică; dar prin curţi şi grădini erau multe de făcut, care nu se puteau lăsa la o parte nici în zi de sărbătoare. O poartă după alta se deschidea scârţâind, copiii duceau vitele la adăpat la baltă, ici şi colo şi câte o iapă lua acelaşi drum, însoţită de mânzul ei nechezând zburdalnic; un băieţel o mâna călare şi îşi da osteneala să-i grăbească pasul, îndemnând-o cu picioarele-

i desculţe. Femeile dădeau în vremea aceea grăunţe la păsări dinaintea uşii şi alungau câinii, care nu dispreţuiesc deloc hrana găinilor. Dar toate acestea se petrec în tăcere; lupta cu somnul nu pare încă de tot sfârşită.

Şi în ograda lui Ciocârlan, lucrurile îşi urmau mersul lor obişnuit; numai păsările făceau mai multă larmă decât pretutindeni. Catrina era vestită pentru creşterea găinilor, lucru ce dovedeşte o gospodină bună şi băgătoare de seamă la toate. Puii şi bobocii ei erau scoşi, când celelalte femei abia începeau să aşeze cuibarele cloştelor pe sub lăviţi. Copiii cei mici zburdau cu Cârlănat prin ogradă. Mărioara cobora devale, la baltă, să adape boii şi vaca.

Dar ce împinge pe Sava colo, spre gardul grădinii? Parcă s-ar uita la cireşi şi ar socoti cât vor da, după numărul mugurilor ce se deschideau; apoi iar îşi întorcea ochii peste gard la grădina vecinului, parcă ar vrea să descopere acolo vreo floare rară. Din când în când, se vede ca o mişcare de nerăbdare pe obrazul lui pârlit de soare. Iată că din casa megieşului iese o fată gătită ca pentru zi de sărbătoare; chiar de aceea Sava trebuise să aştepte aşa de mult. Părul castaniu închis, ce cade pe spate în cosiţă roşiatică, e împărţit în două printr-o cărare şi lipit de tâmple; cochetăria ţărănească a îndemnat pe fată să-şi ungă părul cu unt: o panglică stacojie îi înconjura capul şi ţinea strâns lângă urechi mănuncheşe de flori de câmp. Costumul naţional s-a pierdut aproape de tot la ţăranii mai bogaţi. Fata poartă o rochie de stambă galbenă cu dungi roşii şi o scurteică de postav verde, împodobită pe dinainte cu o bandă de blană de vulpe, în vreme ce spatele, pe unde nu pătrund ochii nimănui, e căptuşit cu blană de oaie. Picioarele îi sunt vârâte în ciubote nouă pe care le-a adus taică-său, pentru dânsul, chiar alaltăieri de la târg, şi i-a dat voie fetei să se încalţe cu ele de sărbătoare. O băsmăluţă de gât galbenă cu floricele albastre, câteva şiraguri de hurmuz, o păreche de cercei lungi – şi găteala se sfârşi pe deplin. Fetiţa e frumuşică, cu toate că, din pricina muncii grele şi a portului ce o schimonoseşte, e cu neputinţă să-şi dezvolte trupul aşa cum s-ar cădea, în

trăsăturile obrazului e oarecare măreţie: un sânge nobil curge în vinele poporului român.

Sava se roşi zărind pe vecina; o tulburare puternică îi strângea pieptul. Abia după câteva clipe fu în stare s-o strige pe nume.

— Casandro, Casandro! – răsună de peste gard…

Fata auzi strigarea şi obrajii ei se aprinseră ca para focului. Cu o mişcare stângace a trupului întreg îşi întoarse privirea spre flăcău, dar numai pe o clipă, apoi îşi acoperi faţa cu braţul stâng, astfel încât născiorul se ascundea tocmai în dreptul cotului. Graţie nu se poate găsi în aceşti copii ai naturii, chiar şi când mişcările inimii le-ar da dorinţa să placă; dar flăcăul e în câştig prin faptul acesta; cochetăria e lucru necunoscut drăguţei lui şi dacă-i dă, în glumă, o palmă peste gură sau un pumn, el nu se mai poate îndoi de puterea simţirilor ei.

Casandra, plină de sfială, rămase câtăva vreme înţepenită în pragul uşii, şi mişcarea cea plină de înţeles a cotului se arătă de două, trei ori; dar iubirea a străbătut pe lume depărtări mult mai mari decât aceea de la casă la gardul grădinii: nu trecu mult şi îndrăgostiţii stăteau faţă în faţă, amândoi cu ochii plecaţi, amândoi cu bătăi grozave de inimă.

— Ce faci, Casandră? întrebă, în sfârşit, Sava.

— Bine, răspunse fata.

Apoi schimbară câteva vorbe despre vreme. După ce se mai întrebară unul pe altul, ce le mai fac vitele şi sfârşiră astfel cu tot ce se spune de obicei, flăcăul grăi:

— Mai ţii minte despre ce ne-a fost vorba când ne-am întâlnit alaltăieri la fântână?

Casandra tăcu. La fântână îşi destăinuiseră pentru întâia dată simţirile lor.

— În săptămâna Paştilor, urmă Sava, am să mă rog de părinţii mei să vorbească cu tatu-tău. Îmi eşti dragă; vreau să te iau de nevastă.

Casandra tăcea mereu şi-şi făcea de lucru cu degetele, parc-ar fi trebuit să rămâie în veci netrebnice pentru orice alt lucru pe lume; ochii îi erau mereu ţintiţi

asupra ciubotelor celor mari care ieşeau, lipsite de orice formă, de sub rochia de stambă.

— De ce nu spui nimic? Poate ţi-i drag alt flăcău…

Fata îşi acoperi gura cu colţul basmalei de gât, clătină din cap şi se răpezi spre casă cât putu de iute, cu cizmele cele uriaşe. Sava se uită după dânsa cu ochii plini de bucurie – o clipă de fericire cerească!

După liturghie, flăcăul şi fata se mai întâlniră încă o dată. În bisericile de sat nu prea e cu putinţă să-şi facă cineva cu ochiul, căci toţi bărbaţii stau în faţa altarului, femeile cuprind locul rămas gol dindărătul lor, până la uşă, şi câteodată, când e prea strâmt, rămân chiar afară. Ei găsiră prilej să stea ceva mai mult de vorbă, şi dacă – lucru pe care nu l-am putut dovedi – nu va mai fi fost gard între dânşii, Sava de bună seamă a ştiut să fure un sărutat sau două: dragostea face înaintări mai răpezi sub acoperişul de trestii decât în saloane.

Dar o furtună ameninţătoare se aduna deasupra capetelor lor.

Pe când sătenii stăteau dinaintea crâşmei şi sfinţeau ziua de sărbătoare cu vin şi rachiu, vornicul se furişă, ocolind pe poteci cunoscute de ei, până la proprietar. Fu băgat în casă şi stete mut în pragul odăii boierului.

Ţăranul nu vorbeşte niciodată de treaba lui, până ce nu-i întrebat.

— Ce-i, Tudorache? îi zise proprietarul.

— Cucoane, întâmpină vornicul, scoţând o hârtie din taşca lui de piele: un slujitor ce e ascuns la mine acasă mi-a adus porunca asta. Ilie, pe care l-am trimis la miliţie acum şase luni, a fugit şi hătmănia ne cere alt recrut, dacă nu putem pune mâna pe fugar.

Boierul se plimbă, pe gânduri, prin odaie, apoi întrebă:

— Nu ştie nimeni în sat de toate acestea?

— Nimeni, cucoane.

— N-ai cercetat la casa lui Toma Ciocârlan, dacă nu s-a întors feciorul lui pe ascuns?

— Cucoane, dacă scap numai o vorbă de fuga lui Ilie,

mâine nu mai găsim niciun flăcău în sat, fug toţi la pădure, de frică să nu-i trimit în locul lui Ilie la Iaşi…

— Şi munca câmpului stă pe loc, ai dreptate. Trebuie să punem mâna pe alt recrut, înainte de a se împrăştia vestea în sat.

Proprietarul şi vornicul, care nu e alt nimic decât un ţăran ales de locuitori spre a aduna birul şi a pune în lucrare câteva porunci ale stăpânirii, proprietarul şi vornicul începură, dar, a lua de-a rândul flăcăii buni de miliţie, spre a alege un recrut. O asemenea alegere e de altminteri foarte grea. Fiul văduvei nu poate fi luat, ceilalţi se însoară de frica miliţiei, îndată ce le-a înfierat mustaţa. Toţi trecură la rând; unul era prea tânăr, altul prea scurt la stat; şi dacă proprietarul nu voia să deie pe niciunul dintre argaţii lui, nu mai rămânea decât Sava: el singur mai putea fi bun de recrut.

Lucrul rămase hotărât. Nebăgat de seamă precum venise, vornicul se întoarse în sat, împărtăşi întâmplarea la trei fruntaşi, şi tuspatru se apropiară, cu aer nepăsător, de crâşmă.

Ziua era caldă şi senină; o mulţime de oameni şedeau jos ori culcaţi, alţii stăteau în picioare, dinaintea crâşmei. Jocul e oprit şi lăutarii nu cântă cât ţine postul; dar plosca cu vin trecea din mână în mână şi feţele începeau a se înroşi. Sava şedea lângă bătrânul Iordache a Popii, tatăl drăguţei lui, şi-i întindea o ulcică cu vin; dar cuprinsul ei se răspândi pe iarbă – o frânghie ţapănă prinse, într-o clipă, coatele flăcăului şi i le legă la spate.

Pe dată încetă toată vorba, sătenii se strânseră grămadă împrejurul celui legat, întâmplarea le fu tălmăcită în puţine cuvinte; bărbaţii însuraţi se întoarseră la petrecerea lor de duminică, flăcăii însă fugiră în toate părţile, temându-se de aceeaşi soartă. Peste câteva minute se linişti iar totul, parcă nici nu s-ar fi petrecut ceva deosebit.

Dar Sava? El stătu câteva clipe în loc, cu ochii bleojdiţi, încremenit de acest lucru neaşteptat. Şiroaie de lacrimi îi curseră pe obraz şi pieptul i se zbătu într-un

plâns cu hohote.

— Oameni buni, strigă el plin de spaimă. Oameni buni, gândiţi-vă la Dumnezeu! Tătuca-i pe moarte. Îi luaţi şi câte zile mai are. Să piardă doi feciori în loc de unul! Daţi-mi drumul!

— Liniştește-te, şi fii cuminte, măi Sava, îi zise vornicul. Poate că doctorul nu te găseşte bun, măi băiete, şi atunci eşti slobod; da' eu nu-ţi mai pot da drumul.

„Frate-meu e ascuns acasă la noi", era cât pe ce să strige flăcăul, dar cuvintele nu le putu rosti. De întrebi pe ţăran ce înţelege prin trădare, se poate ca el să nu-şi dea bine sama ce înseamnă, însă un instinct moral, mai însemnat decât înţelesul cuvântului, trăieşte într-însul. Sava tăcu.

Precum se răspândesc în oraşe cu mai mare repeziciune ştirile rele decât cele bune, tot aşa şi la sat. Cei patru ţărani abia apucaseră să facă câţiva paşi cu Sava şi văzură pe Catrina, pe Mărioara cu trei copii mai mici şi pe Casandra venind în fuga mare spre dânşii. Mama căzu în genunchi şi ridică mâinile spre cer, zărind pe fecioru-său cum venea, legat, pe drum; fetele, bocind, îl cuprinseră în braţe; copiii se aruncară la picioarele lui, plângând şi ţipând.

Se făcu iar sară. Dar pe cât fuseseră de tăcuţi în ajun, în casa bolnavului Toma, pe atât de zgomotoşi erau astăzi. Casandra venise şi ea în casa cea deznădăjduită, şi dânsa era cea mai amărâtă şi mai îndurerată. Orice sfială era lăsată la o parte; îşi dete pe faţă taina inimii şi, fără a o întreba ceva, fără a căuta să ghicească nimic, îşi amestecară Catrina şi Mărioara lacrimile cu acele ale fetei. Lor le părea că-i drept să plângă toţi cu dânsele după flăcău; de ce n-ar plânge, deci, şi fata vecinilor? De se opreau jelirile pe o clipă, nu era trebuinţă decât de un suspin al Casandrei, de un geamăt al copiilor, şi durerea izbucnea cu nouă putere în cuvinte şi lacrimi.

Dar lupta cea grea o avea de dat mama. Să lase ea pe cel mai iubit copil al său să plece, şi să ţie acasă pe cel desfrânat şi nesupus? Drept era aceasta? Putea să facă ea

aşa ceva? Se sculase de mai multe ori, hotărâtă să destăinuiască locul unde sta ascuns fugarul, dar n-o lăsa inima. „Mamă, îi şoptise Sava când se întâlnise cu dânsul, să nu cumva să spui o vorbă despre bădiţa! Dacă-l prinde stăpânirea, îl împuşcă!”

„Cum o vrea Dumnezeu”, îşi zicea ea încet, când era pusă prea tare la încercare şi-şi făcea de trei ori semnul crucii.

Mărioara avea poruncă să tacă şi asculta orbeşte. Copiii cei mai mici nu cunoşteau legătura dintre ieri şi azi.

Încetul cu încetul înnoptă, nimeni nu îngriji de foc, nicio flacără nu lumina scena cea tristă.

Va fi fost aproape de miezul nopţii, când Casandra se sculă, spre a se întoarce acasă. Bolnavul nu auzise nimic din plânsul cel cu hohot şi zăcea în acelaşi loc, fără să se fi dezmeticit. Acum, la scârţâitul uşii, se deşteptă; un oftat adânc îi ieşi din piept şi grăi încet:

— De ce-i aşa de întuneric? M-au şi pus în groapă?

— E noapte, bădică…

— E noapte? Nu-mi place întunericul. Sava, aprinde focul.

La auzul acestui nume, plânsul cu hohot începu iar; pe Mărioara o apucă un fel de spasm; începu a da, ţipând, din picioare şi a se bate cu pumnii peste obraz.

Bătrânul încercă să se ridice în sus, dar în zădar. Fu cuprins de o mare nelinişte.

— De ce plângeţi? întrebă el. Unde-i Sava? Faceţi foc, că mă înec.

Peste câteva clipe, se aprinse în sobă focul şi lumină puţin încăperea.

— De ce plângeţi? Unde-i Sava? întrebă din nou Toma Ciocârlan.

Atunci îi istorisiră, cu lacrimi, întâmplarea cea tristă.

Toma ascultă fără a face o mişcare; s-ar fi putut crede că iar căzuse în starea-i de nesimţire, aşa de neclintit zăcea pe laiţă. Apoi începu a strânge cu degetele-i slabe lăicerul ce-l acoperea; şi, după o nespusă opintire, care făcea să-i curgă picături de sudoare de pe frunte,

strigă în sfârşit cu glas tare:

— Ilie, Ilie, ieşi din ascunzătoare!

Flăcăul se ivi după câteva minute.

— Să las eu să plece binecuvântarea din casă şi să rămâie blestemul? urmă bătrânul. Rumeneala flăcării din vatră dădea ochilor lui stinşi o lumină înşelătoare; s-ar fi crezut că şi-a redobândit puterile. Eu zac pedepsit de mâna lui Dumnezeu şi pe tine să te las în locul meu? Niciodată! Du-te şi te dă singur pe mâna stăpânirii. Ilie, înainte de ziuă, frate-tău trebuie să se întoarcă acasă!

Se făcu tăcere. Catrina şi Mărioara se uitau pline de aşteptare la fugar.

— Am socotit c-am visat, şopti bătrânul cu glas slab; am socotit că mi s-a arătat într-un vis cumplit feciorul cel fugar… Buzele-i se mişcară apoi întruna, dar nu se mai înţelegea niciun cuvânt.

— Ce ai de gând să faci? întrebă mama după o tăcere.

Ilie stătuse toată vremea fără a scoate o vorbă din gură. Acum se îmbărbătă şi zise:

— În Iaşi, la miliţie, nu mă poate întoarce nicio putere omenească; dar este mijloc să scăpăm pe Sava. Eu rămâi ascuns şi frate-meu…

Catrina se apropia mai tare de feciorul ei, ascultând cu mare luare-aminte.

— S-ar putea ca frate-meu să nu fie găsit bun de miliţie, urmă Ilie.

— Asta ţi-e nădejdea? întâmpină maică-sa. Sava-i flăcăul cel mai voinic din sat şi tocmai el să nu fie găsit bun?

— Poate să fie înalt cât plopii din curtea boierească! Vă aduceţi aminte de Vasile a Darii, care a fost luat acu şase ani? Era flăcăul cel mai zdravăn din ţinut, şi cu toate aceste tot a scăpat.

Catrina clătină din cap şi zise pe gânduri:

— Se zice că a avut o boală înăuntru.

— O boală înăuntru? Ştiu eu ce boală a avut. L-a costat opt galbeni pe tatu-său… Mamă, urmă fugarul mai

aprins; mâine dimineaţă Sava are să fie dus mai întâi la sub ocârmuire, şi abia la amiază dacă a ajunge în târg, la Isprăvnicie. Odată cu el, ori chiar înaintea lui, ai putea ajunge şi dumneata acolo. Te duci la doftor şi mijloceşti să aibă şi frate-meu o boală înăuntru…

— Şi de unde să iau parale, măi băiete?

— Şi la asta m-am gândit, răspunse Ilie şi glasul îi tremura puţin, rostind cu oarecare grabă şi sfială următoarele cuvinte: un cunoscut mi-i dator nişte bani; nu şade departe, l-am văzut când veneam încoace, şi mi-a făgăduit să-mi plătească. Mă duc la dânsul, mâine dimineaţă îţi aduc cât îţi trebuie…

Catrina şi Mărioara se uitau în tăcere la Ilie, cum se îmbrăcă cu sumanul fratelui său şi-şi apăsă pălăria până peste urechi, căci capul tuns soldăţeşte l-ar fi dat de gol. Peste câteva clipe se afla afară, în întunericul nopţii, şi paşii i se pierdură, fără zgomot, în cuprinsul nopţii.

Toma zăcea nemişcat după truda de adineauri; mama şi fata, ostenite de plâns, se culcară; copiii cei mici dormeau de mult.

În vreme ce în casa lui Ciocârlan noaptea îşi câştigase drepturile ei, iar Sava sta culcat pe pământul gol, în casa primarului, între doi străjeri, Ilie se furişa pe poteci bine cunoscute de dânsul, afară din sat. Nicăieri nu se mişca vreo fiinţă omenească; şi caraulele, care sunt datoare după lege să se plimbe în toate părţile, dormeau la o răspântie în iarba naltă şi deasă; fiecare simţea în cap o rămăşiţă din cheful făcut în ziua aceea de sărbătoare. Lătratul câinilor nu era de temut noaptea, aşa de târziu; ţăranul care-şi aude câinele lătrând împinge zăvorul uşii şi mai tare. Nu iese nimeni pe aşa vreme, decât ţiganul ce umblă după hoţii, ori vătaful care rânduieşte la lucru pe a doua zi; şi săteanul se fereşte şi de unul, şi de altul.

La Pădurica trebuia să se meremetisească1 velniţa[31] în vara aceea şi să de zidească o parte din nou. Ţiganii proprietarului din Pădurica, care trebuia să slujească de zidari, nu avuseseră aşadar voie să se ducă cu corturile lor

31 Să se repare (n. red.).

în alt loc, lucru de care nu prea se bucura, desigur, acest neam iubitor de schimbare. Era pe la mijlocul lui aprilie; de răcoarea nopţii nu le prea păsa ţiganilor, şi zilele erau destul de calde pentru ca să-şi părăsească bordeiele lor de iarnă. Fiecare tată de familie înţepenise în pământ parii cortului, întinsese deasupra lăicerul obişnuit cu vârste negre, şi toţi hălăduiau afară.

Spre corturile acestea se îndrepta Ilie, cu bătăi de inimă. Multe blăstemăţii făcuse el cu ţiganii aceştia, dar criminal nu fusese încă. Pentru întâia dată luase o hotărâre a cărei punere în lucrare, dacă se descoperea vreodată, îi închidea pentru totdeauna casa părintească. Dorinţa de a scăpa pe fratele său nu-i lăsa vreme de chibzuială.

Dacă s-ar fi întors de bunăvoie sub arme i s-ar fi dat lui Sava mai lesne drumul, dar urâtul slujbei şi frica pedepsei îl opreau, şi pe de altă parte hotărârea lui nu i se părea aşa de grozavă, de vreme ce nu era să se verse sânge. Plânsul pe care-l auzise ceasuri întregi îi mersese la inimă, mai ales jalea Casandrei, pe care o văzuse şi el făcându-se mare, care intrase şi în planurile lui de viitor!

Apropiindu-se de corturi, fu primit de lătratul furios al câinilor. Fără a-i putea deosebi bine, Ilie dete cu ciomagul într-înşii; unul din câini o luă la fugă chelălăind, ceilalţi se azvârliră cu mai mare furie asupra lui. Din fericire, gălăgia se făcu aşa de mare, încât deşteptă pe ţigani din somn, altfel ar fi putut să-i meargă rău de tot. Dobitoacele fură chemate înapoi, fluierături şi paşi se apropiară de Ilie, o cămaşă albă se zări prin întuneric, un glas supărat întrebă:

— Cine-i?

— Tu eşti Lupan? grăi Ilie încet.

— Chiar eu, dar tu cine eşti? Ia sama, dacă nu vii cu gând bun. Fraţii mei sunt acasă.

— Cu atâta mai bine; dă-te mai aproape, Lupan, am să-ţi spun ceva… Şi el înaintă cu câţiva paşi, în vreme ce şi ţiganul se apropie de dânsul.

— Nu m-ai cunoscut după glas?

Lupan căută să-şi aducă aminte:

— Eşti Ilie, feciorul lui moş Toma, zise el apoi. Prin ce întâmplare ai venit aici şi dacă ai ori nu învoire de la stăpânire, de asta nu-mi pasă. Hai cu mine la corturi.

Câinii, care voiau să înceapă iarăşi zgomotul, fură potoliţi prin lovituri de picioare, şi amândoi bărbaţii se apropiară de corturi. Fraţii lui Lupan, Srul şi Şerbănel, se culcaseră beţi şi erau greu de deşteptat. Ilie, însă, stărui să fie şi ei faţă la chibzuială, şi peste un sfert de ceas cei trei ţigani şedeau cu fugarul sub unul din corturi, fără teamă că cineva din tovarăşi ar putea auzi ceea ce vorbeau. Trădarea e lucru rar printre nenorociţii aceştia.

— Măi băieţi, am nevoie de parale, începu Ilie.

Ţiganii începură a râde cu hohot.

— Ai ieşit noaptea de acasă ca să te împrumutăm noi? întrebă unul din ei; n-ai decât să spui cât îţi trebuie şi nici vorbă că nu-ţi dăm…

— Tu eşti deştept, Srul, urmă Ilie, de astă dată însă n-ai ghicit. Eu de asară şed nemişcat în acelaşi loc, şi aşa mi-au trecut multe prin minte. Cât mai este până la Sfântul Gheorghe?

— Dracu’ ştie ce gânduri vei fi având, zise Lupan; omul ăsta ne deşteaptă din somn ca să ne întrebe cât mai este până la Sfântul Gheorghe. Du-te de întreabă pe popa din sat.

— Răspunde-mi întâi, ai să mă înţelegi tu mai pe urmă.

Unul dintre ţigani socoti pe degete.

— Mai sunt şaptesprezece zile până la 23 al lui aprilie, zise el.

— Şaptesprezece? Tot nu mă înşelasem. Apoi arendaşul podului de peste Şiret, din Brăteşti, trebuie să-şi fi strâns toţi banii ca să plătească câştiul[32] la ziua aceea. Voi ce ziceţi?

Dacă n-ar fi fost aşa de întuneric, Ilie ar fi putut vedea bucuria de pe faţa celor ce-l ascultau. Acum îl înţeleseseră, şi Şerbănel, încântat de gândul acesta, nu se putu opri de a-l strânge pe român în braţe.

32 Rata din arendă (n. red.).

— Bun gând, măi Ilie, zise Srul; mâine ne facem toate pregătirile şi apoi noaptea viitoare ne coborâm acolo… Numai să nu găsim la pod mai mulţi oameni decât dorim noi…

Ilie sări în sus:

— Mâine? Noaptea viitoare? strigă el. Mie mâine dimineaţă îmi trebuie banii jidanului. Dacă nu vreţi să mergeţi cu mine, mă duc singur, chiar de m-ar lua dracul!

Se mai aduseră câteva împotriviri, că noaptea era prea înaintată şi s-ar putea face ziuă înainte de a se întoarce ei înapoi la corturi, şi altele. Ilie rămase nestrămutat în hotărârea lui şi ceilalţi se supuseră. Înarmaţi cu ciomege ţapene, porniră câteşipatru.

Singurul şir de munţi ce se află în Moldova sunt Carpaţii despre graniţa austriacă; dar înăuntrul ţării sunt dealuri multe, care adesea au înălţimea unui munte şi sunt o mare greutate la drum. Astfel sunt dealurile de pe malul stâng al Siretului, loc unde se petrece istoria noastră. Pentru a ajunge de la Pădurica la Brăteşti, trebuie să cobori un deal răpede, pe care abia-l poţi trece când a plouat, pământul cel cleios prefăcându-se în mocirlă. Satul, cu nenumăratele lui vii şi grădiniţe, se află la poalele dealului. Apoi apuci la stânga şi ajungi la malul Siretului şi la podul cel ştiut, departe de orice locuinţă omenească.

După cum le fusese vorba, cei patru flăcăi se feriră de a trece prin satul Brăteşti, unde ar fi fost primiţi de lătratul câinilor şi astfel, pe urmă, s-ar fi putut nimeri mai lesne spre ce parte să cadă prepusul. În loc să se slujească, aşadar, de drumul mare, se coborâră pe povârnişul cel răpede şi acoperit cu hăţiş al dealului, tăiară în linie dreaptă fânaţul din vale, plin de mlaştini pe alocurea, şi ajunseră la râu.

Şiretul are de-a lungul său un mal înalt şi drept şi altul jos; la malul cel înalt se face o tăietură care se coboară răpede la apă; de o parte şi de alta sunt înţepenite în pământ nişte trunchiuri de copaci, de care stau legate capetele unor odgoane ce slujesc la punerea în mişcare a unui pod umblător, care trece încolo şi încoace, pe apă;

podul e alcătuit din câteva grinzi abia ţintuite, aşezate pe două şăici[33]. Alcătuirea asta poartă numele de pod, şi călătorul care a trecut dincolo cu pielea sănătoasă mulţumeşte cu evlavie lui Dumnezeu. Podurile acestea sunt, fără îndoială, foarte folositoare pentru deşteptarea simţământului religios, dar pentru alte scopuri ar fi de dorit să fie înzestrate cu mai multe mijloace de siguranţă. De obicei, mai toate sunt în mâinile arendaşilor ovrei, care locuiesc într-un bordei pe mal şi primesc taxele, în vreme ce călătorii sunt trecuţi dincolo de un ţăran.

Ilie şi tovarăşii lui ajunseră nevătămaţi până la ţărm. Şiretul curgea la picioarele lor şi părea, în întunericul nopţii, ca o dungă de argint fără luciu. Podul era însă legat la malul celălalt; tot la malul acela se afla şi bordeiul arendaşului.

Dar acest lucru de nimic era prevăzut dinainte. Cu Şerbănel în cap, cu toţii trecură puţin mai departe, până la un loc unde albia râului era mai lată, dar mai puţin adâncă. Coborâră cu băgare de seamă. Trecerea prin apa ce le venea până la subţioară nu era lipsită de primejdie, dar curgerea nefiind prea răpede, ajunseră cu bine dincolo.

Lui Ilie îi tremura tot trupul. Să fi fost oare din pricina băii celei reci, sau conştiinţa îi punea în mişcare toate vinele? „Întoarce-te înapoi la miliţie şi-ţi primeşte pedeapsa”, şoptea ceva într-însul; el păşea însă înainte, cu ceilalţi.

Ajunseră la bordei: un fel de moşiroi1 ce abia se deosebea. Cu băgare de seamă se furişară aproape. Nădăjduiau să cadă asupra ovreiului fără să le prinză de veste. Deodată, Srul se împiedică de ceva aşezat la pământ. Era un ţăran; lângă dânsul se mai afla unul: ajunseseră târziu cu carul cu boi la marginea apei şi acum aşteptau să se facă ziuă. Fără a sta mult pe gânduri, ţiganul lovi pe ţăranul ce se deştepta cu ciomagul şi-l lăsă ţipând la pământ. Cel de-al doilea o apucă la fugă şi strigătul de „Hoţii! Hoţii!” străbătu prin noapte. Nu era vreme de pierdut. Ilie rămase afară, de strajă, cu ciomagul

33 Bărci, luntri (n. red.).

gata; tovarăşii lui sparseră uşa colibei, izbind-o cu piciorul.

Scena care urmă nu ţinu decât puţine clipe, dar lui Ilie i se făcu părul măciucă de groază; i se părea că are să-l înghită pământul. O împuşcătură răsună dinlăuntrul bordeiului, şi după aceasta urmă un strigăt înfuriat şi se auzi o luptă scurtă, un geamăt ca de moarte, apoi se făcu linişte. Srul se repezi afară din bordei.

— Haideţi, haideţi, strigă el cu glas înăbuşit. Şerbănel are un glonţ în piept, trebuie să-l ducem pe braţe, nu-l putem lăsa aici; haideţi dracului!

Lupan venea în urmă cu rănitul. Merseră cât puteau de iute cu o sarcină aşa de grea. Nu ştiau de mai trăieşte Şerbănel. În mijlocul Siretului se gândiră să-l dea pe apă, dar valurile puteau aduce trupul la mal, şi mortul ar fi trădat pe cei vii. Aşadar, înainte!

Pentru suişul dealului celui răpede povara era prea grea. Trebuiau să lase pe rănit, altfel nu era chip să fugă. Îl dezbrăcară în grabă de haine; cu inima încleştată, Srul ciocârţi obrazul fratelui său aşa ca să nu-l mai cunoască nimeni, şi fugiră.

Nu spuseră niciun cuvânt tot drumul; lui Ilie îi tremurau genunchii, astfel încât de mai multe ori era cât pe ce să se oprească; dar spaima îl împingea înainte. Ce se întâmplase, se întâmplase.

În sfârşit ajunseră la corturi. Femeile şi copiii dormeau. Hotărâră să împartă prada în cortul lui Lupan. În punga de piele a ovreiului găsiră patruzeci şi opt de galbeni.

Începuse a se zări de ziuă când Ilie ajunse acasă. Mort de oboseală, mai că nu-i păsa de l-a văzut cineva ori nu. Îşi aruncă ochii numai pe straie: nu era nicio picătură de sânge pe ele.

Să fi fost oare aşa, ori numai neamului greu încercat al lui Toma Ciocârlan îi părea că se lăţise întristarea lor peste tot satul: destul că realitatea şi presimţirile apăsau pieptul oamenilor, şi pretutindeni domnea o tăcere înfiorătoare. Toma zăcea aproape în nesimţire; din clipa în care îndemnase pe fiul său, Ilie, să se întoarcă îndărăt la

Iaşi, nu i se mai auzise glasul, şi numai prin suspinele şi gemetele ce urmau unele după altele se înţelegea că mai trăieşte. Toţi vorbeau cu glas năbuşit în casă: chiar şi Casandra, care venise să se vaite acolo unde o pricepeau mai bine, plângea azi încet.

În vremea asta, Catrina se pregătea pentru drumul la târg. Gheorghe a Petrii, vecinul, îi împrumutase cărucioara la care era înhămată o iapă bună. Bătrâna vârî în traistă o bucată de mămăligă rece şi câteva cepe, legă galbenii aduşi de Ilie în colţul maramei cu care-şi acoperă femeile măritate capul, şi porni. Pe drum află întâmplările de peste noapte: cum că ovreiul de la podul din Brăteşti fusese găsit rănit greu şi că-l prădaseră hoţii, dar nici nu-i trecu prin gând că ar putea fi o legătură între întâmplarea asta grozavă şi drumul de peste noapte al feciorului ei; şi ajunse fără grijă la târg.

Catrina se opri dinaintea ogrăzii doctorului de plasă; dete ceva fân iepei şi se aşeză la marginea drumului, ca să-şi mănânce merindele. Abia avusese vreme să-şi facă crucea după masă, şi văzu pe Sava, cu cei ce-l însoţeau, cotind colţul uliţei şi îndreptându-se spre casa doctorului. Acum nu mai era niciun minut de pierdut. Se sculă răpede şi intră în ogradă. Doctorul sta în cerdac, în halat, cu o tichie cusută cu fir pe cap, cu vârful de chihlimbar al ciubucului în gură, dând câtorva ovrei zdrenţăroşi, ce-l plăteau cu bani sau cu vorbe bune, sfaturile sale medicale, la care nu lipseau cuvinte alese de felul acesta: „Cască botul, Moise, scoate limba din gură. Te-ai îndopat prea tare, Iosel? Am să te lecuiesc eu, de are să-ţi treacă pofta să-mi vii în fiecare zi pe cap”.

Consultaţia era, din fericire, pe sfârşite când se apropie Catrina de scară. Doctorul dădea drumul bolnavilor săi, zicându-le: „Acum duceţi-vă dracului, şi altă dată nu mai veniţi aşa de dimineaţă; înainte de nouă ceasuri nu primesc”. Apoi intră în casă. Femeia se luă cu pas hotărât după dânsul, până în odaie.

— Cucoane, strigă Catrina şi-i tremura glasul, cucoane vreau să-ţi spun ceva…

Doctorul întoarse răpede capul.

— Ce e? întrebă el cu asprime.

— Ascultă-mă, pentru Dumnezeu, urmă ea; oamenii din sat aduc pe feciorul meu aici; vor să-l bage în miliţie.

Doctorul avea mare deprindere cu acest soi de lucruri, deci înţelese îndată de ce era vorba. Dar tocmai de aceea i se înăspri faţa şi mai tare şi strigă:

— Ei şi? N-ai decât să-l laşi să se îmbrace cu uniforma.

— Fie-ţi milă, cucoane, el e singurul meu ajutor acasă şi bărbatul meu zace de mult de boală grea. Fă-ţi pomană cu o femeie săracă, nu-mi primi feciorul.

— Dacă-i ghebos, nu-l pot lua la oaste…

— Sava al meu e drept ca un brad.

— Ştii ceva, nevastă, dacă-mi plăteşti cheltuielile ce le fac la asemenea împrejurări pentru hârtie şi cerneală, am să-ţi slobod feciorul. Dă-mi zece galbeni.

Catrina trase alene de colţul maramei, mai încercă însă să scape ceva din aurul cel frumos.

— Sunt o femeie săracă, numai Dumnezeu ştie cu câtă greutate adună oameni de sama noastră câteva părăluţe, zise ea. Vă dau opt galbeni.

În clipa aceea, Sava intră în ogradă şi veni până la scară cu cei ce-l însoţeau.

— Aista-i fecioru-tău? Flăcăul acela legat cot la cot? strigă doctorul.

— Aista-i, cucoane.

— Să dau eu drumul unui asemenea grenadir pentru zece galbeni? Nevastă, dă doisprezece galbeni, ori are să poarte şase ani puşca la spinare.

Ce era de făcut? Catrina îşi scoase comoara la lumină, şi aşeză un galben după altul pe masă, dar se feri de a arăta că-i mai rămăsese ceva în maramă. Altfel s-ar mai fi putut urca preţul pentru slobozirea fiului ei.

Doctorul se arătă acum mai prietenos şi mai vorbăreţ; primi chiar cu mărinimie un galben bortelit şi zise:

— Aşteaptă aici: flăcăul are să fie măsurat şi cercetat

la Isprăvnicie. Peste o jumătate de ceas ţi-l aduc îndărăt.

Alaiul, la care se mai adăugase şi un ofiţer de jandarmi, se puse în mişcare şi ajunse la Isprăvnicie. Sava era galben şi părea nenorocit.

— Nu cred să fie bun la ceva flăcăul ista… şopti doctorul la urechea ofiţerului. Acesta pufni de râs.

Sava fu măsurat; era cu câteva şchioape mai nalt decât trebuia; îi deschiseră gura: dinţii ca mărgăritarele; îi bătură cu pumnul pe piept: suna ca şi cum i-ar fi fost trupul tăiat în marmoră. Era cu neputinţă să-i găseşti vreun cusur. Dar doctorul nu-şi pierdu cumpătul aşa de iute.

— Dinainte e bun, să vedem cum iese pe dindărăt.

Întoarseră pe bietul nenorocit, şi iată că pe umărul stâng găsiră, roşii ca para focului, două semne unul lângă altul. Doctorul îşi puse ochelarii, se apropie, apucă cu degetele aşa de tare carnea dimprejurul petelor, încât lui Sava îi venea să ţipe de durere, şi zise:

— Un fel de pecingine, *herpes*·, flăcăul are să zacă în spital în loc să iasă la mustru… Nu-i bun de miliţie!

Sava iar ar fi vrut să ţipe, dar de astă dată de nespusă fericire. „Ce bine că s-au uitat la mine şi pe la spate”, gândi el; sărută mâna doctorului şi a ofiţerului şi într-o clipă se făcu nevăzut.

Bucuria se întoarse pe câteva clipe în casa bolnavului. Sava fu îmbrăţişat şi sărutat. Nici Casandra nu se putu opri de a se arunca la gâtul lui şi fugi apoi ca o căprioară speriată, lucru mai uşor, astăzi nemaifiind încălţată cu cizmele cele mari ale tatălui său.

Dar bucuria nu rămase multă vreme netulburată.

La locul unde se petrecuse fapta de peste noapte, se treziseră toţi din somn înainte de a se crăpa de ziuă. Ţăranii din Brăteşti şi dintr-alt sat vecin se adunaseră şi scoseseră din bordei pe ovrei, care mai dădea semne de viaţă, şi-l întinseseră pe iarbă; un vătăjel fu trimis călare la sub ocârmuirea ce nu era îndepărtată, şi soarele abia lumina de un ceas valurile Siretului când sosi privighetorul

cu doi aşa-numiţi cazaci, pentru a face cercetare. Era greu de ghicit din ce parte năvăliseră hoţii. Ţăranul cel lovit de ciomagul lui Srul încredinţa că văzuse, după îndeplinirea faptei, câţiva oameni mergând la vale de-a lungul Siretului. Şi, în adevăr, se găsiră urme în nisipul de pe mal, şi pete închise, ce semănau a picături de sânge, se aflau mai numeroase la fiece pas. Glonţul nimerise aşadar pe unul din hoţi; această dovadă îi îndemnă şi mai mult să-şi urmeze cercetarea. Unii dintre ţărani merseră de-a lungul râului, alţii trecură dincolo, ca să nu rămâie nici celălalt mal necercetat; şi deodată răsună, de pe povârnişul dealului, strigătul: „Aici! Aici! Un om mort în tufiş!”

Toţi alergară spre locul de unde venise strigătul şi în curând se grămădiră împrejurul mortului celui gol; mulţimea se uită la dânsul îngrozită, nimeni nu putea recunoaşte trăsăturile ciocârţite.

Dar adesea un lucru foarte neînsemnat duce ca prin minune la descoperiri, în momentul în care orice nădejde pare pierdută. Fierarul din Brăteşti însoţea şi el pe ţărani. Şi el se uitase cu luare-aminte la mort, şi strigă deodată, apucându-l de mâna dreaptă: „Îl cunosc!”

Şerbănel îşi adusese cu o zi înainte calul să-l potcovească la Brăteşti, şi-şi jupuise degetul ţinând dobitocul neastâmpărat; femeia fierarului îl legase la rană cu o cârpuliţă roşie: acea cârpuliţă se afla încă la deget.

Deci ţiganii din Pădurica călcaseră pe ovrei, aceasta era acum sigur, şi tovarăşii mortului trebuia să fie lesne de descoperit. Se cerea numai grabă, pentru a nu lăsa vreme făptuitorului să nimicească urmele ce puteau da pe faţă vina lor. Slujbaşul poliţiei, sau privighetorul cum se numeşte pe acolo, porunci ţăranilor, în numele stăpânirii, să meargă cu dânsul la sălaşul ţiganilor. Peste un ceas.

corturile vărgate cu negru fură înconjurate, şi toţi locuitorii lor de parte bărbătească zăceau legaţi la coate, pe pământ.

Nu e cu putinţă să-şi închipuiască cineva gălăgia turbată ce izbucneşte în şatrele ţigăneşti la asemenea

împrejurări, care se întâmplă din nefericire destul de des.

Femeile îşi rup părul din cap, se bat cu pumnii peste obraz şi aruncă zbierete de fiară sălbatică, care trece prin tot şirul tonurilor cunoscute până ce se pierde; copiii, de obicei numeroşi şi goi puşcă, sar ca nebunii, ţipă şi urlă, luându-se la întrecere cu mamele lor; câinii latră şi chelălăiesc; ţi se pare că e sfârşitul lumii. Privighetorul şi tovarăşii săi înarmaţi erau, cu toate acestea, aşa de obişnuiţi cu asemenea scene, încât urmau cu sânge rece arestările şi numai din vreme în vreme pocneau din bice, spre a ţine la oarecare depărtare pe cei mai obraznici, care ameninţau de a le rupe hainele de pe trup.

Lucrul cel mai greu era acum de a descoperi care erau vinovăţii, printre aceste zece sau douăsprezece familii. Ţăranul cel ameţit de lovitura de ciomag spuse că, după cât îşi aduce aminte, n-a zărit mai mult de patru umbre prin întuneric. În cortul lui Srul se găsise cămaşa cea plină de sânge a fratelui său, Şerbănel; el luase, prin urmare, parte la fapta de peste noapte; printr-însul se puteau urmări ceilalţi. „Cine a mai fost cu tine?”, îl întrebă privighetorul. Niciun răspuns. El nu-şi putea tăgădui vina, însă pe tovarăşi nu putea să-i numească. Dar slujbaşul cunoştea un mijloc sigur pentru a-l face să vorbească. Srul fu lungit jos, şi cazacii îl plesniră înfuriaţi cu biciul, în vreme ce femeile începuseră iarăşi a urla, se aruncau la pământ ca nebunele şi se băteau cu pumnii în cap şi în piept de le curgea sângele. Srul răbdă cele dintâi bice fără a i se auzi glasul; o basma strânsă în patru, pe care o poartă ţiganii de frica bătăii, pe partea trupului cea mai expusă, îi micşora durerea; dar această măsură dibace ce-i ferea pielea fu descoperită şi înlăturată de către slujbaşii foarte pricepuţi la asemenea lucruri; el nu mai putu răbda durerea şi numi pe fratele său, Lupan, şi pe Ilie.

Urmările ce avu destăinuirea ţiganului sunt lesne de ghicit. Catrina şi Sava abia de o jumătate de ceas ajunseră acasă şi câteva gulere roşii se arătară în ogradă; slujbaşul stăpânirii intră cu şase ţărani în casă şi ceru să-i dea pe Ilie. Sărmana bătrână împietri; gândul de a fi răscumpărat

pe unul din ficiorii ei cu roadele faptei sângeroase a celuilalt îi căzu ca o piatră pe inimă.

Nimeni nu se gândea să tăgăduiască aflarea în casă a fugarului; Ilie mai făcu, în adevăr, o încercare să scape; cu toporul în mână, ieşi din ascunzătoare, sări pe patul tatălui său bolnav care, scârţâind sub îndoita povară, se sfărâmă, şi de acolo se răpezi printre ţăranii înmărmuriţi de spaimă, spre uşă; dar fu apucat pe la spate, trântit jos, şi după puţină luptă trebui să se predea; fu legat ţapăn şi scos afară.

El nu rosti niciun cuvânt despărţindu-se de ai săi, şi niciun cuvânt de dragoste nu-l însoţi când ieşi din casa părintească.

După prinderea lui Ilie, prin casa lui Toma Ciocârlan parcă ar fi trecut tătarii.

Bolnavul zăcea cu capul pe pământ, sub dărâmăturile laviţei; cioburi de străchini erau risipite pe jos; uşa abia se mai ţinea în ţâţâne, şi la una din ferestre, în vremea luptei, ţipla fusese spartă. Cei ce rămăseseră în casă steteră multă vreme înlemniţi de spaimă; gemetele bolnavului îi deşteptară, în sfârşit, din ameţeală, şi ei făcură tot ce se

putea pentru a pune lucrurile iarăşi în orânduială. Toma fu culcat pe altă laviţă, şi Mărioara astupă deschizătura ferestrei cu o mânecă veche de cojoc.

Dar urmările întâmplării pe care bolnavul părea că n-a băgat-o în seamă se iviră fără întârziere. Chiar în sara aceea trebuiră să cheme pe preot ca să împărtăşească pe bătrân. Unul din ai săi îi ţinu toată noaptea lumânarea aprinsă la căpătâi, căci el nu şi-o mai putea ţine singur, şi înainte de răsăritul soarelui, când începu să se audă clămpănitul berzelor pe casa din ograda lui Toma Ciocârlan, porniră bocetele care vestesc că unul dintre locuitorii casei şi-a dat sufletul. Catrina şi Mărioara alergau în jurul casei, frângându-şi mâinile, cu părul despletit fâlfâind în vânt, şi cântau cu glas falnic versurile ce se spun de obicei de rudele mortului.

Încetul cu încetul, mai veniră şi alte femei din sat ca

să jelească pe mort. Sosi şi Avrămoaia şi se miră, cum de putuse bolnavul să moară după doctoriile date de dânsa. Dibăcia ei de lecuit era destul de cunoscută. Şi ca moaşă

era vestită: ştia foarte bine cât rachiu se putea da lehuzei şi pruncului. De câte ori intra câte un musafir nou în curte, bocetul trăgănat începea iar cu mai mare putere şi tot mai tare răsuna corul jelitoarelor.

În vremea asta, cu ochii plini de lacrimi, Sava umbla prin sat, rugând pe unii din prietenii mortului, ce ştiau a mânui fierăstrăul şi rindeaua, să facă un sicriu. Niciun român nu se dă în lături la o asemenea cerere, pe câtă vreme îşi mai poate mişca o mână; oamenii îşi luară uneltele şi însoţiră pe flăcău, pe când femeile îşi urmau cântecul. Prietenii adună bucăţi de scânduri vechi şi orice alt lucru ce se mai poate întrebuinţa şi se aşază la lucru. Dar nu e cu putinţă să se jelească cineva mereu; natura îşi cere dreptul ei, şi omul trebuie să se şi hrănească. Femeile intră în casă să puie de mămăligă, şi cântecul de jale conteneşte. Câteodată, moartea nu e privită chiar ca o nenorocire, dacă bolnavul a suferit multă vreme şi a căzut grea sarcină celor din casă; ţăranii privesc, de altminteri, cu mare linişte faţa cea galbenă a morţii; de aceea, e foarte firesc ca la masă să se vorbească şi de lucruri cu totul străine de scopul pentru care s-au adunat oamenii. Dar când ies din casă, bocetul începe iar, mai ales acuma când sicriul e aproape gata. Pe fiece minut, musafiri noi intră în ogradă. Dar pe lângă bocete mai sunt şi altele multe de orânduit, pentru îngropăciune. Cu capul gol, după cum cere obiceiul, porni Sava la târg: doi prieteni îl însoţesc, şi ei se întorc acasă sara târziu, încărcaţi greu. Tot ce trebuie la o îngropăciune cum se cade s-a cumpărat: orez, fainã, carne, lumânări de ceară şi celelalte, toate în cătăţimi[34] mari. Vin şi rachiu se aduce de la crâşmă; Herşcu a iubit tare mult pe mort şi dă bucuros pe datorie. Acum încep femeile să fiarbă, să frământe şi să coacă; asta ţine douăzeci şi patru de ceasuri; trebuie să se dea la

34 Cantități (n. red.).

fiecare musafir câte o pâine de secară şi câte un colac, şi asta e muncă, nu glumă. În sfârşit s-au isprăvit toate pregătirile şi se iveşte popa, îmbrăcat în odăjdii; bocetul începe iarăşi, cu acelaşi cântec şi aceleaşi cuvinte, în vreme ce bărbaţii aşază trupul în coşciug, după ce i-au pus un ban pe mâinile încrucişate pe piept. Şi alaiul se rânduieşte. În cap sunt doi ţărani cu făcliile aprinse; după dânşii vine altul, cu prapurul pe care e zugrăvit chipul sfântului sub a cărui ocrotire e pus satul, apoi coliva de grâu fiert cu miere şi scorţişoară, pe urmă nişte pâini de secară având o formă cu totul neobişnuită şi în care sunt înfipte nişte beţişoare albe în vârf cu smochine, cu stafide şi cu tot ce s-a mai putut găsi ca podoabă de felul acesta. După aceea urmează capacul coşciugului şi apoi mortul culcat în coşciug cu faţa dezvelită; numai căciula de oaie neagră îi acoperă capul. Dindărătul coşciugului merge popa, şi el cu o făclie în mână; neamurile mortului, plângând cu glas tare, şi toţi cei ce vor să-l petreacă până la groapă urmează încheind alaiul.

Înaintează foarte încet; preotul rosteşte întruna rugăciuni, cântecul său pe nas e însoţit de plânsul cu hohot al celorlalţi şi de sunetul trist al clopotului. De douăsprezece ori trebuie să se oprească alaiul înainte de a ajunge la biserică, unde începe slujba morţilor. Prietenii au săpat groapa în vremea aceea, însă fără plată, ca să li se aducă şi lor aceeaşi slujbă, când vor muri. Am fost adeseori martor la asemenea scene, dar niciodată nu mi-au rămas ochii uscaţi. Iarăşi începe cântecul de despărţire, cu aceleaşi vorbe şi cu aceleaşi modulaţii: dar în curând cei de aproape ai mortului, stăpâniţi de durere, uită cuvintele pe care le-a sfinţit obiceiul şi-şi arată deznădăjduirea prin vorbele cele mai mişcătoare, însoţite de gemete şi plâns. Bătăile ciocanului ce înţepeneşte capacul de sicriu răsună dureros în inimile lor. Peste câteva clipe, ţărâna începe a cădea cu zgomot peste sicriu. Toma Ciocârlan se odihneşte în groapa lui de veci.

Coliva şi colacii împodobiţi cu smochine şi cu stafide sunt duse acasă la popă; tot alaiul, însă, se întoarce la casa

mortului. Aici fiecare primeşte câte un colac şi o lumânărică de ceară aprinsă, pe care nu o stinge ca să o bage în buzunar decât după ce a mai spus popa o rugăciune şi s-au pus cu toţii la masă. Rugăciunea cea de pe urmă, după masă, sfârşeşte serbarea, şi rudele pline de jale rămân în sfârşit singure în căsuţa lor, după două zile pline de trudă.

O asemenea îngropăciune vâră pe bieţii oameni în mare cheltuială, dar obiceiul cere ca nimic să nu fie lăsat la o parte, şi omul cel mai sărac crede că e de datoria sa cea mai mare „să îngroape pe mort cum se cuvine”. Dar cu serbarea descrisă mai sus nu s-a sfârşit încă totul. De vor, cei ce au rămas, să se ţie de obicei, trebuie să mai facă praznic şi slujbă după trei zile, şi după nouă zile, şi apoi iarăşi după patruzeci de zile, vremea care îi trebuie sufletului să ajungă în lumea cealaltă! Popii nu pot, fără îndoială, lipsi de la masă, şi rugăciunile făcute de fiecare dată sunt plătite cu bani sunători. Dar după patruzeci de zile s-a sfârşit cu parastasurile? Tot încă nu. Peste un an se serbează leatul morţii tot în felul acesta, şi peste şapte ani se face dezgroparea. Un alai mare se îndreptează spre cimitir şi cântă tot în felul bocetelor. Dacă trupul a putrezit de tot, e bine; dar dacă nu s-a prefăcut încă în ţărână, e semn de pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatele săvârşite, şi numai prin rugăciuni plătite se poate înduioşa Dumnezeu. Dar, oricum, praznic tot se face.

Dacă ar socoti cineva cât costă căutarea cum se cade a sufletului unui mort, ar ajunge la un rezultat ce nu se potriveşte deloc cu mijloacele băneşti ale ţăranilor. Un sătean bătrân spunea, cu prilejul unei îngropăciuni, către autorul acestor pagini: „Cât trăieşte cineva, cucoane, o poate scoate la cale cu puţin, dar când moare, îi trebuie mult!” Neamurile mortului se îndatorează grozav câteodată, şi sunt silite să-şi vânză vitele, singura lor avuţie, spre a face ce se cuvine, dar de obiceiul acesta tot nu îndrăznesc să se lepede.

E de nădăjduit că nu este îndepărtată vremea în care înalta preoţime va crede de datoria sa să lumineze mintea

celor neştiutori în această privinţă.

În Săptămâna Mare, nu numai neamul lui Ciocârlan era trist şi tăcut, mai toţi din sat se simţeau apăsaţi de întâmplările din zilele trecute. Ţăranul român nu e deloc aşa de necioplit precum s-ar putea crede; mintea lui se arată în fiecare cuvânt ce-l spune, şi este mai însemnată decât la mulţi din semenii săi din ţările civilizate; dar mai presus de toate e blândeţea lui: o împrejurare în care s-a vărsat sângele e grozavă pentru firea sa. De aici venea întristarea din Pădurica.

Şi afară de asta mai era şi cerul întunecos. Ploile dese împiedicau munca de la câmp. Când plouă, ţăranul nu poate ara. Pe lângă asta, după întoarcerea lui Sava de la oraş, nu se mai zărea în sat niciun flăcău. Era lesne de înţeles că trebuia trimis alt recrut, şi oricine era numai pe jumătate bun de miliţie sta ascuns în pădure.

Triste semne de Paşti. Paştele, sărbătoarea de peste an cea mai dragă ţăranului! Scrânciobul cu cele şase scaune, care se învârt pe un grindei ţapăn ca o roată de moară, fireşte că se afla şi în anul acesta dinaintea orândei[35], şi fetele se uitau în sus la locurile cele din aer, unde puteau sta câte doi. Dar flăcăii lipseau, şi ce însemna joc şi scrânciob fără dânşii?

O stare de lucruri aşa de nefirească nu putea ţine multă vreme. Cu cât e omul mai aproape de starea primitivă, cu atât poate mai greu suferi ceea ce-l scoate din viaţa lui zilnică: el nu e făcut pentru a sta să-şi rumege gândirile. De aceea, când se adunară a doua zi de Paşti câteva femei şi câţiva bărbaţi dinaintea cârciumei, vornicul Tudorache se apropie de dânşii şi le zise:

— Oameni buni, sărbătorile ni-s stricate din pricina miliţiei. Nici nu samănă a Paşti la noi. Are să se întârzie toată munca de la câmp, dacă nu se întorc flăcăii acasă.

Unul din cei mai bătrâni scoase luleaua din gură şi răspunse:

— Ce-i de făcut, frate Tudorache? Până nu să alege un recrut, nu ies flăcăii din ascunzătoare, chiar de le-ai

35 Cârciumă sătească (n. red.).

înjuga câte-o păreche de boi de picioare.

Ceilalţi făcură semn cu capul, că aşa e. Femeile suspinară.

— Haideţi să înjghebăm lucrul altfel, urmă vornicul. Am vorbit azi cu un soldat care şi-a făcut anii de miliţie şi numai de vreo patru zile a venit în satul vecin. El vrea să intre iar ca soldat pe şase ani, în socoteala satului nostru. Să-l luăm pe acela, şi flăcăii noştri au scăpat.

Propunerea fu primită, mai ales fetele ce stăteau grămadă şi foarte triste, la o parte, păreau mulţămite de gândul acesta fericit. Tudorache făcu socoteală pe răbuş1, cât trebuia să deie fiecare sătean pentru plata soldatului, care ceruse 400 de lei vechi pe an şi 20 de oi la sfârşitul celor şase ani, şi lucrul fu aşezat.

Flăcăii, fără îndoială, nu erau prea departe; în orice caz, trebuie să fi aflat ei, prin partea femeiască, despre cele petrecute în sat; chiar de a doua zi, toţi se aflară adunaţi la joc. Scrânciobul îşi întorcea roata uriaşă; hora se învârtea împrejurul lăutarilor; fetele începură iarăşi a râde; veselia ţinu toată noaptea, şi Herşcu orândarul[36] îşi freca mâinile cu mulţămire.

Din rudele lui Ciocârlan nu se văzu şi nu se auzi nimeni; stăteau închişi în casă. Ilie şi tovarăşii lui se aflau încă în închisoarea plăşii. Cercetările criminale se fac foarte încet, şi era de prevăzut că, înainte de a se împlini anul, nu avea să li se hotărască soarta. La câmp munca înainta necontenit. Abia se prăşise porumbul proprietarului întâia oară şi ţăranul se apucă de al lui. Apoi veniră seceratul şi cositul la rând; oamenii se întorceau obosiţi acasă; numai în zilele de ploaie se odihneau; căci cel ce voia să lucreze şi pentru dânsul, pe lângă munca ce o făcea boierului, nu putea sta cu mâinile în sân. Dar nimeni nu-şi pierde veselia. Proprietarul se ţinea de regulă de a nu da zor la lucru când se poate face încet fără pagubă, spre a înlesni şi ţăranului munca câmpului său. Unde se urmează în felul acesta, cu conştiinţă, sunt toţi în câştig şi omul vrednic nu se prăpădeşte.

36 Răboj (n. red.).

Dar pentru glumele dragostei e vreme puţină, când, cum zice ţăranul, „arde câmpul de lucru”. Sava avea rar prilejul de a se afla împreună cu Casandra, însă la fiecare întâlnire li se încrucişau privirile şi un surâs fără de voie le dădea să priceapă că se înţelegeau amândoi. Numai la prăşitul popuşoiului boieresc le era cu putinţă să stea mai multă vreme împreună; vătaful le dăduse, din fericire, bucăţi vecine de muncit. Acum nu-şi mai aruncau numai câte un cuvânt din vreme în vreme, ca din întâmplare: la amiază, când se lungeau toţi spre a se odihni în mijlocul porumbului, fără a lua sama la frunzele cele mici ce se culcau la pământ sub povara trupului, Sava şi Casandra ştiau să se aşeze aşa de bine, încât capetele lor se aflau tocmai la hotarul celor două petece de pământ rânduite fiecăruia. La praşila a doua, frunzele, fiind mai nalte, felul lor de a se lungi le aducea mari foloase; flăcăul putea fura fetei multe sărutări înainte de a adormi cu sapa alături, căci nimeni nu putea vedea ce se petrecea acolo. La însurătoare nu se gândea încă niciunul dintre ei; bună de nuntă e toamna, căci s-a sfârşit toată munca.

Aşa trecu şi vremea secerişului; grâul strâns în mijlocul lanului, în girezi[37] de câte doisprezece stânjeni de lungi şi doi stânjeni de nalte, părea din depărtare un sat galben ca aurul. Binecuvântarea lui Dumnezeu se întinsese pretutindeni. Acum era să se împlinească soarta celor doi îndrăgostiţi.

Grânele se treieră la Moldova afară, în aer. Lângă locul unde se află girezile, se bătuceşte bine; se înţepeneşte un par în mijlocul fiecărei arii; de parul acesta se leagă nişte funii lungi şi groase, la care se înhamă de la şase până la opt cai, şi dobitoacele aleargă prin grâul aşternut sub picioarele lor, până ce golesc snopii. Priveliştea e plăcută şi plină de viaţă pe moşiile cele mari, când se văd până la două sute de cai şi de oameni lucrând în aceeaşi vreme.

Iordache a Popii, tatăl Casandrei, avea şase cai şi se tocmise cu proprietarul ca să-i treiere. Într-o arie cum se

37 Clăi, stoguri (n. red.).

cade se socoteşte câte un argat de fiecare cal, căci e mult de lucru pentru întoarcerea snopilor, şi dacă-i apucă ploaia în arie trebuie dat zor grozav pentru strângerea grânelor pe jumătate treierate; trebuie adunate în grămadă şi ferite pe cât se poate, să nu pătrunză apa într-însele. Printre ajutoarele lui Iordache se afla şi Sava.

Astfel se întâmplă ca, într-o zi, să aducă Casandra de mâncare la arie, două oale cu fiertură, şi ceapă, cu o mămăligă mare, într-o traistă ce-i spânzura pe spate, cu baierele trecute pe frunte. Fără a-şi pierde vremea, Iordache şi argaţii împresurară bucatele cele bune; lingurile de lemn scoteau mereu din oală şi Casandra privea, bucurându-se de pofta de mâncare a iubitului ei. După ce isprăvi prânzul, ea se puse pe drum spre a se întoarce acasă, dar se vede că pierduse ceva după ce făcuse câţiva paşi: Sava o văzu stând pe loc între două clăi înalte de paie. Prilejul era ademenitor: se furişă după dânsa, o luă în braţe şi-i fură un sărutat. Celor ce se iubesc nu le intră niciodată mintea în cap. Moş Iordache văzuse îmbrăţişarea, şi ceilalţi auziseră zgomotul sărutatului, căci sărutatul la ţară are cu totul alt sunet decât murmurul cel de zefir al suspinului. Câteva ghionturi date fetei fură urmările fireşti ale întâlnirii şi ea mai primi şi sara sfaturi părinteşti de felul acesta. Casandra fugi tristă şi ruşinoasă spre casă.

Sava aşteptă sara cu mare nerăbdare. Iordache nu-i spusese niciun cuvânt despre toată împrejurarea, şi flăcăul nu ştia ce să gândească de o asemenea mărinimie. Ei plecară de la lucru împreună şi se întoarseră în sat când însera.

Pe Sava nu-l răbda inima să stea în casă. Trebuia să ştie ce se petrece la vecin, şi se aşeză într-un colţ al grădinii, de unde se putea vedea mai bine toată întinderea curţii lui Iordache. Dar numai nişte sunete, din care nu putea înţelege nimic, ajunseră până la urechile lui. Parcă semăna a ceartă, şi după întâmplările de peste zi, nu era greu de ghicit pe cine certau în casă.

Îi era cu neputinţă flăcăului să se dezlipească de

locul în care se afla, parcă-i şoptea ceva că ar putea veni Casandra să-şi caute lângă dânsul mângâiere.

Ochixil celui ce iubeşte recunoaşte fiinţa iubită chiar în întunericul unei nopţi de august, mai ales când acea fiinţă se dă pe faţă printr-o pereche de mâneci de cămaşă albă. Sava văzu, aşadar, pe fată ieşind din casă.

— Casandra, strigă el şi se sperie singur de glasul lui, ale cărui sunete erau cam prea puternice.

Casandra alergă spre gard.

— Taci, pentru Dumnezeu, zise ea, vrei să mă bată tătuca încă o dată?

— Glasul mi-a ieşit fără să vreau aşa de tare din gură fiindcă mi se bătea inima, răspunse Sava încet; spune-mi iute ce ţi s-a întâmplat?

Fiind întuneric, fata putu istorisi fără să se roşească. Nici cotul nu trebuia să şi-l ţie dinaintea obrazului, de voia ca flăcăul să înţeleagă ce-i spune; şi de aceea vorbi fără a face mişcările acelea neîndemânatice obişnuite.

— Tătuca mi-a tras o palmă; şi când i-am spus că-mi eşti drag, mi-a mai tras una. Mi-a zis ca să nu cumva să îndrăznesc să mă gândesc la tine, fiindcă eşti bolnav şi că nu se poate să am cumnat pe un hoţ.

Casandra tăcu şi începu a plânge.

Palmele trase dumnezeirii sale mişcară foarte puţin pe Sava. Doar pe fată o bătuse tatu-său; dar iubirea e tare, iubirea e răbdătoare, poate duce mult, mai ales când floarea asta a răsărit din pământul cel puternic, unde se petrece istoria asta a noastră foarte adevărată. Dar el să fie bolnav?

— Cine spune că sunt bolnav? întreabă Sava, după o mică tăcere.

— Nu ţi-a dat drumul doftorul, când era să te iee la miliţie?

Sava prinse a râde:

— Nu mor eu de aşa boală, asta poţi s-o spui lui tătică-tău. Dar socot că nu-i bine să mă facă răspunzător de păcatele lui Ilie. Mai ai puţină răbdare, Casandră; să

aşteptăm până s-o strânge popuşoiul de pe câmp, şi atunci ai să vezi tu… Până atunci stai liniştită, ca să nu te bată iar bătrânul…

Şi după ce se strânse popuşoiul de pe câmp se duse Sava la maică-sa şi-i zise:

— Mamă, mi-i dragă fata megieşului şi vreau să o iau de nevastă.

— Bine faci, fătul meu, răspunse Catrina. Mărioara zâmbi: ea ştia asta de mult…

Însă, pentru a fi mai sigur că are să izbutească, Sava se hotărî să se ţie de toate obiceiurile în această pricină a sa.

Se duse, aşadar, să se roage de doi prieteni ai tatălui său să-i fie peţitori. Aceştia se îmbrăcară într-o duminică de dimineaţă cu cojoacele cele nouă, albe ca zăpada, şi se duseră la Iordache.

— Bine aţi venit sănătoşi, zise Iordache.

— Bine te-am găsit sănătos, răspunseră ei şi se aşezară pe laviţă cu amândouă mâinile sprijinite de toiag şi cu bărbia răzemată în mâini.

Casandra şi maică-sa aveau de lucru pe afară; cei trei bărbaţi şezură câtăva vreme tăcuţi.

— Frate Iordache, zise în sfârşit unul din peţitori, ai o fată mare în casă. Şi-i mai greu să ţii o fată mare decât să alungi piţigoii când se coace ovăzul; am venit să-ţi vorbim de un ginere!

— Pe cine vreţi să-mi aduceţi ginere?

— Pe Sava al lui Toma Ciocârlan.

Iordache încreţi din sprâncene şi tăcu puţin, apoi zise:

— Nu sunt gata.

Asta înseamnă: „zestrea fetei mele nu e gata, mai trebuie ţesute lăicere şi pânzeturi, şi n-am nici paralele trebuincioase pentru cumpărarea vitelor”.

Peţitorii plecară cu acest răspuns, dar peste un ceas se întoarseră iară:

— Dacă nu eşti gata, luăm fata aşa cum se află; nu avem trebuinţă de zestre, căci avem pânză destulă la noi

acasă, şi cergi întinse pe toate laviţele.

Iordache zise cu nerăbdare:

— Voi puteţi să vă lipsiţi de zestre, dar mie, om gospodar, mi-e ruşine să las să-mi iasă fata din casă ca o calică.

Şi iarăşi plecară peţitorii, şi iarăşi se întoarseră peste un sfert de ceas şi ziseră:

— Frate Iordache, flăcăului i-i dragă fata, şi de nu i-o dai de bunăvoie, ţi-o fură.

Răpirea aceasta nu e lucru rar la ţară şi a intrat astfel în obiceiuri, încât nu se mai miră nimeni. Fără îndoială că trebuie să se învoiască fata ca s-o fure, altfel ar fi lucru greu, din pricina pumnilor celor zdraveni cu care a înzestrat Dumnezeu pe românce. Dacă îndrăgiţii izbutesc să scape o noapte întreagă de goana ce le-o dă tatăl înfuriat, atunci răsăritul soarelui luminează de obicei împăcăciunea.

Nu e, dar, de mirare că Iordache sări în sus la această veste şi începu să umble de colo colo prin casă. Dar mai fu trebuinţă de multă osteneală, pentru a-l aduce să dea un răspuns mulţămitor. împotriva lui Sava erau puţine de spus, dar fapta fratelui său nu se putea trece cu vederea, în sfârşit, bătrânul începu a se mai muia, aduse o sticlă de rachiu în care înotau seminţe de ardei roşu, umplu un pahar pentru fiecare şi zise: „da”.

Acuma treaba începu a merge răpede. Chiar a doua zi, părinţii tinerilor se întâlniră înaintea martorilor, spre a hotărî ce zestre se dă fetei şi ce avere are flăcăul, şi se dete pe faţă că bătrânul cel şiret îşi încărcase sufletul cu o minciună, că spusese că nu e gata.

Duminica viitoare trebuia să se facă nunta; nu era, dar, vreme de pierdut pentru toate pregătirile. Mireasa, mirele şi părinţii plecară, în trei căruţe cu câte un cal, la târg, şi Sava avu fericirea să ducă singur pe Casandra. Foarte des rămâneau în urmă şi se sărutau; li se părea că Dumnezeu greşise calendarul şi că după septembrie se întoarce luna mai; apoi flăcăul pornea iapa din nou, vesel şi plin de bucurie; mergea în galop, ca să ajungă pe

bătrâni, şi râdeau ca nişte copii de mânzul ce sărea nebunatic pe lângă căruţă, cu lingura de lemn la gât, ca să nu se deoache.

Mireasa îşi poate alege la târg orice dar de nuntă i-ar plăcea; pentru masă la cununie, însă, se cumpără toate merindele pe care le-am văzut la îngropăciunea lui Toma Ciocârlan. Mesele se aseamănă la toate împrejurările.

În vremea aceasta se şi aleseseră oamenii mai cu greutate, trebuincioşi la orice nuntă ţărănească: nun, nună, druşte şi vornicel. În ajunul nunţii se strânseră toţi la bătrânul Iordache a Popii, unde se întinse masa. De aici înainte, mireasa nu mai are voie să ridice ochii în sus, şi în ziua în care e sărbătoarea ei joacă un rol mut, foarte puţin plăcut. La masă abia mănâncă ce-i trebuie ca să nu moară de foame; druştele îi pun beteala şi lăutarii cântă în ogradă.

După ce au isprăvit de mâncat, se scoală toţi părinţii, se pun pe o laviţă pe care s-au aşezat mai întâi perne, şi încep iertăciunile. Mirele şi mireasa îngenunche, şi cel mai de seamă din adunare se îndreptează spre ei cu aceste cuvinte: „Plecaţi-vă ochii, copiii aceştia au venit să vă ceară binecuvântarea lui Avram şi a lui Isac”. Părinţii le dau binecuvântarea, dorindu-le noroc, pace şi bogăţie. E un moment mişcător, o mare tăcere domneşte în adunare. Abia au sărutat, însă, mirele şi mireasa mâinile ce i-au binecuvântat, şi se face o gălăgie nepomenită, chiar ca în serile de carnaval din Germania. Lăutarii scârţâie furios din vioară şi din cobză, musafirii se înşiră în lanţ cu vornicelul în cap, care ţine o basma albă legată ca steag, în vârful unui băţ, şi toţi ies jucând din casă. Ajunşi în ogradă, trag un car dinaintea prispei, înjugă boii şi apoi se azvârle iarăşi înapoi ca să ia zestrea, să o încarce. Unul pune mâna pe o ladă, altul pe o icoană, fiecare caută să apuce câte ceva; cei din casă, însă, îi înghiontesc râzând şi glumind, silindu-i să se întoarcă îndărăt în odaie; mirele trebuie să plătească vamă mai întâi, şi-şi cumpără, dând un bacşiș, dreptul de a-şi încărca averea. Două vaci, câteva oi şi ceva porci care făceau parte din zestre şedeau în curte,

aşteptând să vază ce soartă vor avea, şi se uitau ţintă la priveliştea aceasta neobişnuită. Se aduse şi un cal înşeuat, pe care se urcă Sava; mireasa se sui în carul cu boi; taică-său îi aşează pe cap o pâine făcută în chip de coroană, pe care trebuie, în paguba gătelii de pe cap, să o frângă în bucăţi şi să o arunce în toate părţile. În sfârşit porniră, ţipând şi trăgând din pistoale, şi merseră pe drumul cel scurt până la vecin.

Priveliştea era minunată. Basmale albe fâlfâiau la coarnele boilor şi la urechile cailor, şi când ajunse carul la uşa văduvei lui Ciocârlan se aşternu o cergă jos, ca să nu calce mireasa pe pământul gol sosind la casa ei cea nouă. Mama miresei, care avea, ca mai toate ţărancele, mult haz când se făcea vreun chef, sări veselă prin odaie şi pe dinaintea fetei, strigând: „Cumătră, ţi-am adus ajutor!” Iar se puse masa, se bău şi se jucă ţapăn până târziu noaptea. Ai casei adormiră; mireasa era păzită de două druşte.

A doua zi de dimineaţă începu de-a capul scena despărţirii, şi iarăşi ceru binecuvântarea lui Avram şi a lui Isac şi alaiul plecă tot cu lăutari, ţipete şi pistoale la biserică. Ceremonia religioasă se aseamănă cu aceea a ţărilor înrudite prin aceeaşi lege, puţine lucruri s-au mai adăugat. Preotul dă mirelui, miresei şi nunilor – care iau locul părinţilor (aceştia rămân la o parte de tot în ziua cununiei şi stau cu făclii aprinse îndărăt) – să bea din acelaşi pahar şi să mănânce din aceeaşi pâine. Adesea preotul, spre marea veselie a celor de faţă, face glume, de ţine pâinea la gura nunului şi i-o trage răpede înapoi, când se pregăteşte acesta să muşte cu smerenie dintr-însa. Părechea se învârteşte de trei ori împrejurul altarului, în sunetul clopotelor, prinsă între nun şi nună şi având pe preot în capul lor; nuntaşii le aruncă sub picioare nuci, orez şi un fel de cofeturi care au mai multă făină decât zahăr, spre a le da mai bine a înţelege că le doresc sănoate în belşug; şi ceremonia e sfârşită.

Acasă iar mănâncă şi iar beau cât poate primi stomacul; dar masa de nuntă cea adevărată, aşa numita „masă mare”, se face sara. Atunci se pofteşte cât se poate

de multă lume, căci fiecare plăteşte ceva. Când întinde vornicelul „paharul dulce”, de obicei plin cu vin ce nu e dulce deloc, trebuie să puie toţi parale pe un taler şi banii adunaţi în chipul acesta se urcă câteodată la o sumă destul de bunicică, care slujeşte pentru intrarea în gospodărie a însurăţeilor.

Cu plata asta nu s-a sfârşit însă; dărnicia musafirilor se mai pune încă o dată la încercare, căci lăutarii, săracii de ei, n-au căpătat nimic. Vornicelul taie o felie netedă de pâine şi strigă: „Hei, prea cinstiţi nuntaşi, mi-a sosit o corabie din Ţarigrad, ajutaţi-mă cu bani, ca să o încarc” şi fiecare dă câte ceva de se plătesc lăutarii, care încep cântecul cu corabia din Ţarigrad.

Nuntaşii mai joacă încă multă vreme, însurăţeii însă pleacă mai nainte, şi mireasa trage mirelui ciubotele în semn de supunere.

Serbarea, cu toate astea, nu s-a isprăvit într-o singură zi. Lăutarii mai cântă şi a doua zi, şi cei mai mulţi nuntaşi încep jocul de-a capul, în vreme ce mama miresei aşază pe fiică-sa pe o laviţă în mijlocul odăii şi îi îmbrobodeşte capul cu o maramă, pe care au obiceiul să o poarte toate femeile măritate. Apoi se aduce o sticlă împodobită cu panglici roşii şi plină de rachiu roşu, muma miresei joacă cu dânsa în mână împrejurul fiicei sale, cu paşi mărunţi şi răpezi, şi cântă: „Mi se umple inima de bucurie! Ca o floare din livadă, necălcată de pas omenesc, curată ca aurul, a intrat Casandra mea în casa mirelui!” Cei de faţă fericesc pe ginere.

Dar se mai întâmplă ca, în locul acestei serbări, să umple vornicelul o oală cu vin, după ce i-a făcut o gaură în fund, pe care o astupă bine cu degetul, întinzând oala tatălui miresei; când o apucă acesta cu mâna, vornicelul dă drumul degetului şi vinul curge pe jos. Cei de faţă râd cu hohot, strigând: „Cum îţi păzeşti cinstea, aşa te bucuri de ea!” Nici mama nu rămâne necârâită la asemenea împrejurări: atunci când se aşteaptă mai puţin, flăcăii îi

aruncă nişte hamuri în cap. Dar toate glumele astea

nu strică prieteşugul între oameni.

Feciorul lui Toma Ciocârlan mai trăieşte şi astăzi, mulţămit şi fericit cu femeia lui, Casandra. Un singur ceas de mâhnire a avut în viaţa lui liniştită: puţin după naşterea unui Ciocârlan mititel, în drumul său de la Iaşi la Târgul-Ocnei trecu Ilie prin Pădurica, dimpreună cu tovarăşii săi din acea noapte grozavă, escortat de jandarmi şi cu lanţurile de picioare. Era osândit la şase ani de muncă silnică, la ocnă.

CUPRINS

Prefaţă de Sorin Liviu Damean 5
O VÂNĂTOARE ÎN MOLDOVA 9
MĂNĂSTIREA TOMNATICĂ (VĂRATIC) 37
BĂILE DE LA SLĂNIC 51
IARMAROCUL SF. ILIE DIN FĂLTICENI 83
O ISTORIE ŢĂRĂNEASCĂ 106

Format: 16/54 x84;
Coli tipo: 10
Tiparul executat la:
EVEREST ZS
TIPOGRAFIA

WILHELM BASILIUS de KOTZEBUE (1813 – 1887) s-a născut într-o familie de aristocraţi ruşi de origine germană, ca fiu al dramaturgului şi diplomatului August von Kotzebue (1761 – 1819). A fost fratele exploratorului Otto von Kotzebue, al pictorului Alexander von Kotzebue şi al contelui Paul von Kotzebue.

A servit ca diplomat al Rusiei în statele germane şi în Elveţia. S-a căsătorit, în 1839, cu prinţesa Aspasia Cantacuzino (1822 – 1890), fiică a cneazului Gheorghe (Egor) Cantacuzino şi a prinţesei rusoaice Elena Gorceakov, şi a locuit în Moldova între 1847 şi 1858. Iubitor al Moldovei, a tradus în limba germană poezii populare (*Rumänische Volkspoesie*, Berlin, 1857) şi a descris oamenii şi locurile acesteia în *Din Moldova. Tablouri şi schiţe* şi în romanul *Lascăr Viorescu*. În 1884 a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

1 Personaj inspirat, probabil, de prinţul Grigore Cantacuzino (1814 – 1871), cumnatul lui Wilhelm de Kotzebue (frate al soţiei sale, Aspasia Cantacuzino) (n. coord.).

2 „Timp frumos”, în franceză, în original (n. red.).